

ON DOKUZUNCU ASIR BAŞLARINA KADAR TÜRK — İNGİLİZ MÜNASEBÂTINA DAİR VESİKALAR

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

T. T. K. Üyesi, Balıkesir Milletvekili

Osmanlılardan evvel İngilizlerle Türklerin ilk temasları 1097'de Kırıl William'ın oğlu Robert kumandasında Anadolu'ya gelen İngiliz Haçlı kuvvetleri vasıtasıyla olmuştur. O tarihte hemen hemen bütün Anadolu'ya Büyük Selçuk İmparatorluğu hâkim bulunmakta idi.

Osmanlı Türkleriyle İngilizler arasındaki ilk temas ise XIV. yüzyıl sonlarında yani 1396 senesindeki Niğebolu muharebesiyle başlar ; Türkleri Rumeli'den (Balkan Yarımadasından) çıkarmak için Macar kralı Sigismund'un kumandası altında toplanan kuvvetlere bir de Lancaster dükünün oğlu John Beaufort veya II. Richard'ın genç biraderi, Huntington kontu John Holland tarafından idare edilen bin kişilik bir İngiliz kuvveti de iltihak etmişti ¹.

Bu tarihten sonra XVI. yüzyıl başlarında Papa'nın gayretiyle toplanan Midilli seferi gibi muvakkat hareketlerden sarf-ı nazar edilirse İngilizlerle Türklerin münasebâtı devamlı olarak XVI. yüzyılın son yarısından itibaren İngilizler'in ticarî ve siyasî maksat takibiyle başladıkları bu son temaslar iki devlet arasında tedricen artmak üzere sıkı bir dostluk temin etmiş ve bu münasebât XVIII. yüzyıl sonlarına kadar müsbet şekilde devam eylemiştir.

İngilizlerle olan ilk münasebet Sokullu Mehmed Paşa'nın sadaretinde 985 H. 1577 M. 'de başlar. Osmanlıların, İspanyollara karşı olan hasmane vaziyetlerinden istifade etmek isteyen İngiliz kraliçesi Elizabeth, hem dînen ve siyaseten müteneffir olduğu İspanyollara karşı Osmanlı dostluğunu kazanmayı ve Türkleri İspanyollarla tutuşturmayı, kendisinin takip ettiği siyasete pek uygun bulmuştu ².

¹ Bk. Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the later Middle Ages*, London 1938, s. 440 ve 447.

² Kraliçe Elizabeth (Elisabeth) VIII. Henri'nin kızıdır. 1533'de doğmuş ve

Elizabet, iptida göndermiş olduğu üç İngiliz tüccarı vasıtasıyla³ Türk limanlarında serbest-i ticaret için müsaade istemiş ve kendisine sureti aşağıda (1. Vesika) yazılı 987 tarihli (1579 Mart) bir nâme-i mahsusla bu müsaade verilmiş ve aynı zamanda keyfiyet bütün memlekette tamim edilmiştir (2. Vesika).

Yukarıda söylediğimiz gibi resmî Osmanlı vesikalarında görülen bu ilk ticaret müsaadesi Elizabeth'in ticarî ve siyasî münasebetler hakkında temadi eden nâmeleriyle daha geniş bir şekil almıştır. Bu ilk nâmeden bir müddet sonra İngiliz kraliçesine 17 Cemaziyelevvel 988 (1580 Haziran) tarihli muhtasar ve bundan üç ay sonra da aynı senede 12 Şaban ve 22 Eylül tarihli mufassal bir ahidnâme gönderilmiştir (3. Vesika).

İşte İngilizlere verilen ilk ahidnâme bu olup Mühimme defterinde noksan olan ahidnâme sureti aynen vesikalar arasındadır (4. Vesika).

Bu anlaşma münasebetiyle Osmanlı hükümdarı III. Murad ta 988 H. 1580 M. tarihinde bilmukabele Hassa-i Hümâyuna (Saraya)

1588'de kız kardeşi Marie Tudor'un vefatı üzerine hükümdar olmuştur. Bunun zamanında İngiltere, siyasî, iktisadi ve fikrî cihetlerden yükselmeğe başlamıştır. Protestanlığın bir şubesi olan Anglikan mezhebi Elizabeth'in gayretiyle İngilizlerin resmî mezhebi olmuştur. Bu sırada Avrupanın en kuvvetli bahri devleti İspanya idi. İspanya kralı II. Filip aynı zamanda mutaassıp bir katolikti. Filip, İngiliz kraliçesiyle evlenmek istemiş ise de muvaffak olamamıştı. Gerek bundan ve gerek protestanlığı kabulleri sebebiyle İngilizlere hadlerini bildirmek isteyen Filip, Papa V. Sixtus'un müzaharetiyle Britanya adasını zapta kalkıttıysa da Sınmaz veya nâ mağlûp armada [Invincible Armada] denilen muazzam donanmasının fırtınadan dağılması ve bakiyesinin de İngilizler tarafından batırılması üzerine arzusuna nail olamamıştı (1588).

Elizabet, Osmanlı hükümdarına göndermiş olduğu bir nâmesinde İspanya kralının putperest olup dini kendi dinine muhalif olduğundan bahseylemiş ve Osmanlı hükümdarının taassup göstereceğini ümit ile Türkleri, zaten muhasım buldukları II. Filibe karşı sevk etmek istemişti. Kraliçenin bu müracaatı ne red ve ne de muvafakat ile karşılanmış, fakat tatlı dil ve ümit verici mütalealar ile cevap verilmiştir. Verilen bu cevap merhum Safvet Bey tarafından Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasında (Sene 3, s. 814) neşredilmiştir.

³ Hammer bu memurların Vilyam Harebon, Edvard Elbon, Riçar Stapei isimlerinde olduklarını beyan ediyor (C. 7, s. 42). Bu isimlerle 987 Muharrem 1579 Mart tarihli aşağıda metinler arasında sureti yazılan nâmedeki isimler birbirlerine tevafuk etmektedir. Bu vesikanın fotoğrafı makalenin sonundadır.

lâzım olan bazı eşya almak için İngiltereye bir tüccar gönderiyor ve bu tüccara teshilât gösterilmesi için Kraliçeye şu nâme-yi yol-luyor:

İftihar-ül-muhadderat-il-lseviyye muhtaret-ül-muvakkirati fi'l-millet-il-mesihyye muslihü mesalih-it-taifet-in-nasraniyye sahibetü ezyâl-il-haşmeti ve'l-vekar vilâyet-i İngiltere kraliçesi Elizabet kraliçe hutimet âkibetühâ bilhayır; tevkî-i refî-i hü-mâyun (توقيع رفيع هايون) vâsıl olıcak malûm ola ki hâlâ hassa-i hümâyunuma müteallik ol diyarlarda mevcut olan metâ ve gay-riden bazı levazım için Garabet... (غرابت دفون) nam tâcir ol cânibe irsal olunmuştur. Gerekir ki nâme-i hümâyunumuz ile varıp vusûl buldukta Âsitane-i saadet-âşyanımıza olan vüfur-ı sadakat ve ihtisasınız mücebince tacir-i mezbur hassa-i hümâyunumuza lâzım olan metâ ve gayriden her ne ise bahasiyle almak istedikte hüsn-i muavenetiniz diriğ olunma-yıp girü emin ve sâlim bu cânibe avdet ittirmek bâbında mesâ-i cemilenüz zuhura getürile ¹.

İngilizlerle olan bu iktisadî münasebât Fransızların telâş ve istirkabını mücib olmuştu; hattâ bu yüzden İngilizlere verilen ticaret müsaadesi iki sene için sekteye bile uğramıştı (1581). Henüz bu tarihte İngilizlerin İstanbul'da dâimî sefiri yoktu. İngiliz kraliçesi derhal faaliyete geçerek Türkiyeye H a r e b o n e ismindeki ilk sefiriyle 15 Kânun-ı evvel (aralık) 1582 tarihli nâmesini gönder-mişti. Yeni sefirin Pâdişaha getirdiği hediyeler arasında beş bin altın kıymetinde bir saat, altın yaldızlı üç gümüş şamdan, iki kupa, dokuz İngiliz dog köpeği vardı. Vezirlere de tül ve ince kumaştan hediyeler getirilmişti. Sefir 1583 Martının sonlarında İstanbul'a gelmiş, devletçe mutat merasimle Divan-ı Hümâyunun fevkalâde içtimâından sonra (Galebe divanı) Ü ç ü n c ü M u r a d'ın huzuruna kabul olunarak nâmesini vermişti. Nâmede ticaret serbestisi arsusun-dan başka hem Osmanlıların ve hem de İngilizlerin hasmı olan İspanya kralı İkinci Filip ile harp edilmesi için teşvikatta bu-lunuluyor ve Filip'in putperest olduğu yazılıyordu ².

¹ Mühimme defteri, No. 43 s. 187, 221. Bundan evvel aynı senede yani 18 Muharrem 988'de hükümdar için eşya almak üzere İngiltereye Ahmed ve Nikola isimlerinde iki tüccar daha gönderilmişti ki nâme sureti Tarîh-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Sene 3, s. 820'da vardır.

² Hammer, c. 7, s. 102.

Osmanlı hükümdarı (991 Rebiülâhır — 18 Mayıs 1583) tarihli bir fermandan İngilizlere ticarete müsaadeyi hâvi ikinci ahidnâmeyi vermiştir. Bu ahidnâmede Osmanlı pâdişahı İspanyollar tarafından alınıp da ileride Osmanlıların eline geçecek olan İngiliz esirlerinin serbest bırakılacaklarını bildiriyor ve buna mukabil aynı suretle ele geçecek olan Türk esirlerin de İngilizler tarafından serbestlerinin teminini isteniyordu ; bundan başka nâmede İngilizlerin kendileriyle beraber İspanya'ya karşı Osmanlıların da harp açmaları teklifini, İran muharebesi sebebiyle Osmanlı hükümdarı kabul etmiyordu ¹.

Sultan Murad'ın Kırâliçeye gönderdiği bu nâmenin sureti Başbakanlık arşivindeki defterlerde henüz görülmemiştir. Yalnız İngilizlere Türkiye'de ticaret için müsaade verildiğine dair 991 H. 1583 M. tarihli diğer bir vesika vardır. Bu vesika İngilizlere ticaret için müsaade verildiğine dair sancak beyleriyle, kadınlara, kaptan, iskele eminleri vesaireye gönderilen tamimdir (5. Vesika).

Fermanda, tüccarların ne derecede masun ve emin olarak Türkiyede iş yapmalarına müsaade edildiği ve yollarda ve menzillerde korkusuzca kalabilmelerinin temin edildiği ve bununla beraber Türkiyeden harice çıkmasına müsaade edilmeyen eşya ve zahirenin de ne kadar dikkatli olarak kontrol edilmek istenildiği görülmektedir ².

• İşte bu 1583 tarihli fermandan Türkiyede tekrar ticaret yapmak imtiyazına nâil olan Kırâliçenin tatlı diller dökerek Türkiyeyi sevmek istediği İspanya ile muharebeye, Osmanlılar yanaşmamış ve bundan başka Sefir Harebon'un yerine gelen Edvard Barton'un da³ İspanyolların Hind denizlerindeki tüccar gemilerine karşı bir donanma sevki için Osmanlı hükümeti nezdinde yaptığı teşebbüs de neticesiz kalmıştı.

¹ Hammer, c. 7, s. 134.

² Türkiye haricine çıkması memnû eşya ve emtiyanın miktarı her zaman bir değildir. Bazan pek ziyade tahdid edilir ve bazan iktisadî ve siyasî vaziyetlere göre daha genişletilirdi. Vakit vakit bir lütf-ı mahsus olarak, memnû eşya ve emtiyadan bir miktarını harice çıkarmalarına müsaade edilirdi ; fakat bu nadiren olurdu. Belli başlı memnû eşya şunlardı : Gön, balmumu, meşin, kurşun, donyağı, sahtiyân, yapağı, pamuk, zift, terke yani zahire ve at.

³ Bu sefirin Heybeliada'daki Lâtince mezar kitabesinde adı «Edvardo Barton» diye yazılıdır.

Türkiyeye ilk gelen İngiliz elçisinin, Kırâliçe nâmına Osmanlı hükümdarına takdim ettiği hediyeler arasında kıymetli bir saatin bulunduğunu yukarıda söylemiştim. El yazması Osmanlı menbalarına göre bu saat fevkalâde sanatkârane yapılmıştı¹.

Saatin boyu ve eni üçer zira^c yani iki buçuk metre idi. Saat İstanbul'a geldiği zaman III. Murad vefat etmiş olduğundan bu kıymetli hediye yeni hükümdar III. Mehmed'e takdim olunmuştu. Bu saat hakkında Zübdet-üt-tevarih sahibi Mustafa Safî Efendi Dar-üs-aâde ağası Mustafa Ağa'dan naklen şöyle diyor:

"Diyar-ı Frenkten Loteran [Lüterciler] memleketine malik olan kırâliçe, pişkeş olmak için bir musanna saat ki tûlen ve arzan üçer zirâ miktarı ve kaddi âdem kametinden ziyade olup ve anda eşkâl ve suver-i mütenevvia ki, bazı erganun-saz ve bazı nây ve bazı şeştar-ı nev-eser olup bazı tabl ve bazı tablbaz ve bunlardan maadâ envâi saz tutup her bir saat devrettikçe ol suver ve eşkâlin her birinden bir nevi hareket ve bir gûna vaz'-ı bâ-ibret zahir olup ve ellerinde ve ağızlarında olan sazlar acibe âvaz verip acib sadalar peyda ve garip savt ve edalar hüveyda olur idi ki akıllar vasfında hayran ve âkiler anın keyfiyet-i vaz'ında sergerdan olurlardı..."².

Saat her çaldıkça muhtelif âletlerle çalgı çalan ve bir bando heyetini gösteren bu şaheser XVI. asır sonlarında İngiltere'deki ince sanat kudretinin bariz misalidir. Bu kıymetli eseri Osmanlı hükümdarı Hasbahçede bir köşke koydurmuş olup her geldikçe dinler ve seyrederek imiş..

Vilyam Harebon'dan sonra İstanbul'a gönderilen ikinci elçi Edvard Barton'un gemi ile İstanbul'a gelişini Selânikî Mustafa Efendi şöyle anlatmaktadır:

"Viiâyet-i cezire-i İngiltere ki 3800 mil İstanbul'a uzaktır; hâkimesi olan avret milk-i mevrûsına ve devlet ve saltanatına kudret-i tâmmesi ile hükmedip Loteranit milleti üzere ubudiyet-i tâmme ve elçisi Âsitane-i saadet-penâha pişkeş ve hedâyây-i lâıkası gelip çekildi; ol gün kalabalık divan olup³ elçiye kanun-

¹ Bu saat ihtimal ki sefirle beraber değil daha sonra gelmiş olacak. Çünkü saat geldiği zaman III. Murad vefat etmişti. Bunun için saatin geldiği tarihin tesbiti şimdilik mümkün değil, yahud sonradan ikinci bir saat daha gönderilmiştir.

² Zübdet-üt-tevarih; Hususî kütüphanemizdeki notlar.

³ Galebe divanı veya kalabalık divanda yeniçerilere ulûfe yani maaş veril-

kadim üzre ziyafet ve ikram olundu (Muharrem 1002 — 22 Birinci teşrin 1593).

Yine Selânikî devam ediyor:

“Ve gemisi gibi turfe-nümüne gemi hergiz İstanbul limanına gelmemiştir. 5700 mil deryadan sefer idüb ve seksen üç pâre hemen top kullanur. Sair yarıktan gayrı ateş-efşan hey’et-i hariciyesi şekl-i hınzırlar idi, ucûbe-i devran idi; görülmüş değildi ki sebtolundu,,¹.

Bundan sonraki münasebât iki devlet arasındaki dostluğu arttırmıştı; hattâ Osmanlıların Lehlilere karşı vaziyetini tadil etmeğe muvaffak olan Edvard Barton eski Türk—İngiliz muahedesini yenilemeğe muvaffak olmuştu. İşte Türkler tarafından sevilmiş olan bu elçi zamanında ve 1593’de kiralıçeye gönderilen nâme (6. Vesika) İngilizlere karşı Osmanlıların itimat ve sevgisini göstermektedir².

Pek mültefitane ve müsait yazılan bu hükümde Elizabeth’in nâmesine cevap olarak ticarî münasebâttan başka siyasi işlere de temas edilmiştir; çünkü Elizabeth’in gönderdiği nâmede hasmı olan İspanya kiralının putperestliğinden ve dini dinine muhalif olduğundan, memleketlerine taarruzdan ve bundan başka İngiliz gemilerini Septe boğazından geçerken yakaladıklarından bahisle şikâyet olunmuş ve bundan başka İspanyada esir olan İslâmların satın alınıp serbest bırakıldığından, İspanya kralıyla diğer düşmanlarının sözlerine itibar edilmemesinden ve tüccarlarının himayesiyle dâva vukuunda bu dâvanın İstanbuldaki İngiliz elçisinin huzûriyle Divanı hümayun da görülmesi hususundan bahsedilmişti. Elizabeth’in İsa dinine muhalefet eden putperestlere karşı Osmanlı pâdişahını hâmi-i din telakki etmesine karşı Vezir-i âzam Sinan Paşa, İngiliz elçisine “İngilizlerin müslüman olmaları için parmak kaldırıp şahadet getirmekten başka bir şey kalmıyor., diye lâtife etmişti.

dikten sonra bu münasebetle herhangi bir sefirin merasimle huzûra kabulü ve kendisine divanda ziyafet çekilmesi âdetti. İşte Osmanlılarda diğer âdi günlerde yapılan divan ile bu merasimli divan arasında fark olduğundan ikincisine «galebe divanı» denilirdi.

¹ *Selânikî'nin basılmamış kısımları*, varak 186 b.

² *Mühimme defteri* 71, s. 69. Aynı hüküm mehaz gösterilmiyerek merhum Safvet Bey tarafından Tarih Encümeni Mecmuasında da neşredilmiştir (Sene 3, s. 814).

Bu nâmeğe karşı Osmanlı hükûmeti daha evvel 1580 tarihinde verilen ilk ahidnâmede zikredilen hususları kabul ile (İspanyaya karşı olacak) ilkbaharda büyük bir donanmanın denize çıkacağını da bildirmiştir.

1004 H. 1596 M. 'da III. Me h m e d, Eğri (Erlav) seferine hareket ediyordu; Kanunî zamanından beri âdet olduğu üzere Nemçe seferlerinde Osmanlıların o tarihte müttefikleri bulunan Fransız elçileri de beraber bulunurlardı. Bu tarihte İstanbulda Fransız sefiri bulunmadığından Fransızların işlerine İngiliz sefiri bakıyordu¹. Bundan dolayı İngiliz sefiri Edvard Barton, Fransız sefirine vekâleten Eğri seferine gitmişti. Seferden avdet eden Edvard Barton aynı sene içinde vefat ederek Heybeliada'ya defnedilmiştir². Bu değerli sefir İngilizlerin Fransız bayrağı altında sefer etmelerine dair olan usulü bir daha gelmemek üzere tamamen kaldırtmağa ve aynı imtiyazla Fransanın yanında yer almağa muvaffak olmuştur.

Bundan sonra Osmanlı hükümdarlarının Nemçe üzerine yaptıkları seferlerde İngiliz ve Fransız elçilerinin de beraber olduklarını görmekteyiz. İngilizler Osmanlı devletini memnun etmek ve bu suretle kendi menfaatlerini temin eylemek için hiç bir fırsatı kaçırmıyorlardı. 1030 tarihinde Lehlilere karşı muvaffakiyetsizliği müteakip Osmanlı devleti İngiliz elçisinin tavassutiyle sulh yapmıştı. Köprülüler devrinde Fransızlarla aramızın iyi olmaması İngilizleri birinci safa çekmiştir. İptidadan itibaren müsait maddelerle ehemmiyeti artan İngiliz ahidnâmesi 1086 H. 1675 M.'de evvelkilere nisbetle daha müsait ve geniş hükümleri ihtiva edi-

¹ Eğri seferinden evvel İstanbuldaki Fransız sefiri Langosom İspanyollara casusluk yaptığından dolayı Maltaya sürülmüş ve yeni Fransız sefiri de henüz gelmemiştir. İngiliz sefirinin sefere iştirakini Selânikî şöyle yazıyor

« Selâtin-i Âl-i Osman rahimehümullahü teâlâ memalik-i Ongürüs fethine seferlere gittiklerinde Françe elçileri sefere, bile gitmek kanun olmağın merhum ve mağfurünleh Sultan Süleyman Han Gazi seferlerini hiç birisinden hâlî olmamışlardı ve defatir-i kadîmede mîriden verilen zahâir ve masarifleri mastur ve mukayyedir ve hâlâ dahi bu sefer-i zafer-rehberde (yani Eğri seferinde) İngiliz elçisi ... غلطو nâm, Françe caibinden dahi kaymakam elçi olup maan hizmet idüb sefer eylemişti.» (Selânikî tarihi, basılmamış nüsha, varak 357 b).

² Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Sene 3, s. 819 'da Lâtince mezar kitabesi sureti de vardır.

yordu ¹. Bilhassa II. Sultan Ahmed'in kısa süren saltanatı zamanında (1691—1694) İngiliz sefiri Lord Pa g e t'in kiyaset ve dirayeti sayesinde dostluk çok samimî bir şekle girmişti. Bu elçi Felemenk elçisiyle birlikte müteaddit tavassutlarıyla on altı yıldan beri devam eden Avusturya ve müttefikleri savaşına son verdirmeğe muvaffak olmuştu (1699).

Osmanlı - İngiliz münasebetleri Karlofça muahedesinden sonra da kuvvetini muhafaza etmiştir; hattâ XVII. yüzyıl sonlarında İstanbul'daki İngiliz sefirinin, Osmanlı devletince fevkalâde itibar ve hörmete mazhar olduğunu Başvekâlet arşivindeki vesikalarda görmekteyiz ². 1701 senesinde İngilizlerle Fransızlar arasındaki İspanya veraseti dolayısıyla vukua gelen muharebede, Osmanlı hükümeti İngiliz donanmasına lâzım olan zahire vesairenin verilmesine dair Akdenizdeki memurlarına emirler göndermişti ³. Keza 1718 Pasarofça muahedesinde de İngilizlerin tavassut ettikleri görülmüştür.

XVIII. yüzyılın son yarısından itibaren Fransızlara rakip olan İngiltere hükümeti, Ruslarla teşrik-i mesaiyi siyasetine muvafık görmüştü. Bununla beraber Osmanlı devletine karşı hiç bir zaman muhalif bir cephe almamış, fakat ehemmiyet vermemek suretiyle Rusların nüfuzunun kuvvetlenmesine hizmet etmiştir. İşte İngiliz ve Fransız ziddiyeti yüzünden XVIII. yüzyılın son yarısından itibaren (1739 Belgrat muahedesinden) Fransız siyasetine iyice meyletmiş olan Türkiye bu rekabetin zararını görmüştür.

İngiltere devleti muhtelif entrikalara âlet olmıyarak Türkiye'de elde ettiği siyasi mevkiî dolayısıyla diğer devletlerden ziyade Osmanlı hükümetinin itimadını kazanmıştı; hattâ 1174 H. 1760 M. senesinde ve Koca Ragıp Paşa sadaretinde Osmanlılar'la tedafüî ve tecavüzî bir muahede yapmak istiyen Prusya kralı II. Frederick'e karşı Türkiye hükümeti, İngiltere devleti tavassut ederse bir anlaşma mümkün olabileceğini ileri sürmüştü. İngiltere devleti bu sırada Yedi sene muharebesinin (1759—1763) en heyecanlı devresinde bulunan Rusya ve Avusturyalılara karşı Prusya için tavassut

¹ Başbakanlık arşivi, Nâme-i Hümâyun defteri No. 1.

² Arşiv vesikaları (Hariciye kısmı) İbn-ül-Emin Mahmud Kemal tasnifi, Sene 1101-1113 (1689 ilâ 1701); Vesika numaraları 271, 283, 286, 298, 316, 327, 332, 334, 370, 383.

³ İbn-ül-Emin tasnifi (Hariciye kısmı), Numara 484 (Sene 1701).

suta cesaret edemedi ; kendisi de Fransa ile muharebe ediyordu. İngiliz kralı, Osmanlı devletinin 1768 seferine girmemesini ve Rusya çaricesi ile iki devletin arasını bulacağını bildirmiş ve gönderdiği nâme, sefiri vasıtasıyla hükûmete verilmiştir ki o zamanki tercümesi vesikalar arasındadır (7. Vesika).

İngiltere devletine karşı olan itimad ve sevgi III. Selim'in ilk zamanlarında da görülüyordu. Yirmi sekiz sene Türkiye'de sefir bulunan Lenjeli, müstesna bir hürmet görmüştü; hattâ 1208 H. 1794 M. Haziranda memleketine döndüğü zaman bir iltifat olmak üzere gayr-ı resmî surette Bab-ı âliye gelmesine müsaade edildiği zaman kendisi ve maiyyetine ağır hil'atler giydirildiği gibi ayrıca pâdişah tarafından da sırma kesmeli ve gümüş kemer rahtlı bir at hediye edilmişti¹.

* * *

Osmanlı hükümdarı III. Sultan Selim zamanından itibaren Avrupa devletlerinin yaptıkları gibi Türkler de Avrupa'da daimî sefir bulundurmamak usulünü tatbik ettiler² bu suretle Avrupa siyasetinden yakından haberdar olmak isteniliyordu; bilhassa Fransa inkilâbının başlaması sebebiyle Avrupa'da siyasî muvazene bozulmuştu.

Genç Osmanlı hükümdarı *Nizâm-ı cedid* ismiyle islahata başladığı zaman gerek mütehasıs celbi ve gerek gemi ve barut vesaire tedariki için İsveçliler ve Fransızlar gibi İngilizlerden de istifade eylemek istemişti. Nitekim bu mütehasısların ve istenilen levazımın geldiğine dair Başbakanlık arşivinde vesikalar vardır. Burada bunları tekrarlamak lüzum görmüyorum; yalnız Osmanlı hükümeti tarafından İngiltereden gemi mübayaasına dair İngiliz elçisine verilen bir tahrir ile elçinin buna verdiği cevabı ve bundan başka Amiral Nelson'un tavsiyesiyle Mühendishâneye tâyin olunan bir mütehasısa ait Pâdişaha takdim edilen arzıya misal olarak buraya nakletmekle iktifa ediyorum:

¹ Teşrifat defteri, No. 676 Mükerrer, s. 71 (Kâmil tasnifi).

² Daimî sefir tâyininden evvel Dubrovnik [Raguza] cumhuriyeti, Erdel kralığı ve Eflak voyvodalığı vasıtasıyla Avrupa ahvalinden şöyle böyle haber alınıyordu. Bir de ticaret maksadiyle Avrupa'da bulunan bazı tüccarların, Türkiye ile hemhudut devletlerin Türkiye hakkındaki maksatlarından istihbar edilebilenleri gönderdikleri şifreli yazı ve resimlerin halli sayesinde öğrenilebiliyordu.

Kalyon ve firkateyn mübayaası ve inşası için hükümet tarafından İngiliz sefirine verilen tahrir :

Devlet-i aliyyeye sefâinin lüzumu olduğundan bir kaç kıt'a kalyon ve firkateyn sefinelerinin İngiltere elçisi rağbetlû dostumuz marifetiyle İngiltereden akçesiyle celb ve mübayaası matlup olup elçi bey dostumuz ile muhabere olunduğu üzere evvel-i emirde nümune olarak celbolunacak firkateyn bu defa elçi bey dostumuza itâ olunan resim üzere el'an Tersane-i âmirede müstamel olan arşun hisabiyle kırk yedi buçuk veya elli zira^c tûlünde bilcümle takımı mükemmel cedid ve bakır kaplu ve alabandası on dört veyahut onbeş toplu olmak şartıyla olup, ancak elhaletü hazîhi İngiltere'de hazır olarak o makule evsaf ile mevsuf firkateyn sefinesinin tedariki mümkün olmadığı surette mevcutlarından celbolunacak firkateyn Tersane-i âmirede müstamel zira^c ile kırk beş arşun olup noksan olmamak ve tarih-i inşası dahi iki, nihayet üç sene mürûr etmiş olup üç seneden ziyade mürûr etmiş olmamak ve bakır kaplu olduğundan maadâ nümune olarak elçi beye verilen resme mehmâ emken mütekarip ve mutabık olmak ve işbu vasıf ile mevsuf firkateyn geldikten sonra elçi bey dostumuz ile bilmuhabere bahası kat^c ve itâ olunmak ve o makule sefine hazır bulunmadığı surette bu minval üzere firkateyn inşası kaç mah zarfında tekml olunabilirdiği ve ba'd-el-inşa mükemmel topları ve bilcümle takımıyle masrafı ne mikdara baliğ olacağı elçi bey marifetiyle İngiltere'ye yazılıp tafsilen cevabı celbolunmak ve cevab-ı mezkûr vürûdünden sonra elçi bey dostumuz ile muhabere ve tanzimi suret-i müzakere olunmak ve eğer firkateyn yerine kalyon inşası ve bâ'd-el-inşa Der-i aliyyeye celbi mümkün olabilürse masarifi ne mikdara baliğ olacağı kezalik elçi bey dostumuz tarafından İngiltere'ye tahrirat irsali ile sual ve isticvab olunmak ve balâda mastur olduğu üzere evvel-i emirde nümune olarak celbolunacak firkateyn bahası için al'el-hisap bu defa elçi bey tarafına yirmi beş bin kuruş teslim olunmağla meblâğ-ı mezburun kabzolunduğunu ve sefinenin matlup üzere serian celbine elçi bey dostumuz muktezay-ı hayırhâhliği üzere sa'y ü gayret ideceğini bir kıt'a tahrir-i dostanesiyle iş'ar eylemek Devlet-i aliyyenin dostane matlâbu idügi elçi bey

dostumuzun malûm-ı safvet-melzumu ola. 29 Receb, Sene 1207 (1793 Mart)¹.

Hükûmetin bu müracaatına karşı İngiliz elçisi, istenilen kalyon ve firkateynlerin serîan getirilmesine gayret edeceğini ve bahalarına mahsûben verilen parayı aldığını ve matlup evsafı haiz gemi bulunamazsa aldığı parayı iade edeceğini fransızca olarak, aşağıda tercümesi yazılan mektupla hükûmete bildirmiştir²:

İngiliz elçisi dâilerinin tahvili suretidir³:

Taraf-ı Devlet-i aliyyeden bu dâilerine bâs'olunan bir kıt'a takrir-i âlide beyan olunduğu veçh üzre İngiltereden zaman-ı müstakbelde celbi irade buyrulan kalyon ve firkateynlerin nümunesi olarak evvel-i emirde takrir-i müşarünileyhde meşruh olan evsaf ile mevsuf bir kıt'a firkateynin hazır bulunduğu takdirde mehmâ emken serîan celbi hususuna sa'y ü himmet edeceğimi ve ol makule firkateynin bahasına mahsûben canib-i mîrîden yirmi beş bin kuruşu ahz ve kabzeylediğimi ve matlup olan evsaf ile mevsuf bir kıt'a firkateyn hazır bulunmayup müceddeden inşasına tevakkuf irade buyrulduğu surette salif-ül-beyan yirmi beş bin kuruşu cânib i mîrîye red ve teslim etmeğe teahhüd eylediğimi müş'ir işbu müzmâ tahvilimiz verilmiştir. 2 Ş. (Şaban) 207⁴.

Amiral Nelson'un tavsiye ettiği topçu mühendisi hakkında Sadr-ı âzâmın hükümdara arz tezkiresi ve tayini iradesi:

Üçüncü Selim'in Hattı Hümayunu:

Tayin oluna

Pâdişahım,

Şevketlû, kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû, velinimetim efendim,

Mister جوشر (Joşru?) nâm İngilterelü Devlet-i aliyye hizme-

¹ Nâme-i hümayun defteri, Nr. 9, s. 292.

² İngiliz elçisinin mektubu ile tercümesi Defterdarlık dosyasında hıfz edilmiş ve sureti Nâme-i hümayun defterine yazılmıştır. Ben gerek hükûmetin takririni ve gerek sefirin cevabını Nâme defterinden naklettim.

³ Nâme defterindeki bu kayıt, takririn hükümdara takdim edildiğini gösterir. Tahvil, senet demektir.

⁴ Nâme-i hümayun defteri, 9, s. 293.

tinde istihdama arzûmend olduğundan bu defa Malta başvekilî Nelson ve sair İngiltere memurları tarafından mektuplar ile Dersâdete vârid olup mersûmun topçuluk ve eşkâl-i muhtelifte resminde meharet-i tâmmesi olduğunu beyan birle hidemât-ı seniyyede istihdamı hususunu İngiltere tercümanı Pizani, elçisi tarafından memûren bâ takrir iltimas itmekle Mühendishâne-i Hümâyunda bu makule mühendisin lüzumu derkâr olmak hasebiyle Defterdar efendi kullariyle lede'l-müzakere mühendis-i mersûma dörtyüz ve tercümanına elli kuruş mahiye tahsisi tensip olunmaktan nâşi takrir-i mezkûr merfû-ı atebe-i ulyây-ı mülûkâneleri kılındı. Mersumun bu veçhile mahiye tahsisiyle Mühendishâne-i Hümâyuna tayini muvafık-ı irade-i seniyyeleri ise emr-ü ferman şevketlû, kerâmetlû, mehabetlû, kudretlû velinimetim efendim pâdişahım hazretlerindir¹.

* * *

Yukarıda söylediğimiz gibi Osmanlı hükümeti hem dostluk havasını temadi ettirmek ve hem siyaset hâdiselerden vaktiyle haberdar olmak üzere 1208 senesinde daimî olmak üzere divan-ı hümâyun hacagânından Yusuf Agâh ve onu müteakip İsmail Ferruh Efendi'leri sefirlikle Londra'ya yollamıştı. Daha sonra da Mehmed Sıdkı Efendi maslahatgüzarlıkla uzun müddet Londra'da oturmuştur.

İlk daimî sefir Yusuf Agâh Efendi Londra'ya giderken İtimadnâmesiyle beraber Kırıl III. Jorj ile² veliahdına ve kıraliçe ile veliahdın zevcesine ve Başvekil Pitt'e ayrı ayrı mükellef hediyeler de gönderilmişti. Türkiye sefirinin götürdüğü hediyelerin cins ve nevelerini Divan-ı Hümâyun kalemindeki kayıt suretlerinden alarak aşağıya koydum; Nâme-i hümâyun sureti makalenin sonunda zikredilmiştir (8. Vesika).

صورت دفتر هدایای مذکورین عن جانب دولت علیہ بجانب قرال انکلتره و قرالیجه و ولیعهد و سائرہ کہ باید یوسف آکاه افندی عن خواجکان دیوان هایون باستان و بجانب انکلتره مأمور و ارسال و این قدر اشیای هدایای هایون بجانب مومی الیه تسلیم

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hatt-ı hümâyun numarası 28.

² Hanovr hânedanından olan İngiliz kralı Üçüncü Jorj 1738'de doğmuş ve 1760'da İkinci Jorj'un vefatı üzerine kıral olmuştur. Vefatı 1820 senesindedir. Vefatından on sene evvel dimağî hastalığına binaen büyük oğlu Dördüncü Jorj babasına nâib olmuştur.

واخذ وقبض کرده الواقع ۵ ر ۱۲۰۸ هجرتین فرموده مع داده موی الیه و با فرمان شریف .

[Sûret-i defter-i hedâyây-ı mezkûrîn an cânib-i Devlet-i aliyye becânib-i kıral-ı İngiltere ve kıraliçe ve veliahd vesaire ki bâ yed-i Yusuf Agâh Efendi an hâcegân-ı Divan-ı Hümâyün be istaden becânib-i İngiltere memur ve irsal ve in kadar eşyây-ı hedâyây-ı hümâyün becânib-i mumâileyh tesellüm ve ahz ü kabz kerde el-vâkı 5 R. 1208 hemçünin fermûde maa dâde mumâileyh ve bâ fermân-ı şerif.]

Kıral-ı mumâileyhe irsal olunan :
(Sefir-i mumâileyhin kendi ta-
rafından verilmek üzeredir)

Altun donatmalı eski Horasâ-
nî seyf

Kabza

1

Altun donatmalı Yanyakâri
piştov

Çift

1

*Mumâileyh Prençin (Prensin)
zevcesine*

Tüyleri âlâ ve ortası pırlanta
elmas ile masnû tuğralı sorguç

Adet

1

*Kıral-ı mumâileyhin zevcesi
tarafına*

Kara kahvemsi

ferve [Üst elbisesi]

4

Tüyleri âlâ ve ortası pırlanta
elmas ile masnû tuğralı sorguç:

Adet

1

*Kıral-ı mumâileyhin oğlu ve ve-
liahdı olan Prençe hedaya :*

Altun donatmalı eski Horasânî
seyf

Kabza

1

(Sefir-i mumâileyhin kendü ta-
rafından verilmek üzeredir.)

Baş boğçaya vaz'olunan eşya (Kıral cenaplarına)

İstanbulkâri âlâ
telli beten ¹

Tâka ²

20

İstanbulkâri âlâ
telli tamgahâne

Tâka

10

İstanbulkâri âlâ
şal

Tâka

10

¹ Beten'in ne olduğu bilinemedi. Kuyuddan bir nevi kumaş olduğu anlaşılıyor.

² Tâka'nın umumî manası kumaş topu demektir. Sevaî denilen ince dallı sırmalı kumaş topuna da tâka denilir.

İstanbulkâri âlâ gezi Tâka 10	Kuzguncukkâri âlâ yemeni Tâka 4	Telli boğça Adet 1
--	--	--------------------------

Boğça-i sâniye vaz'olunan eşya (Kıralın zevcesine)

İstanbulkâri âlâ telli beten Tâka 4	İstanbulkâri vasat telli beten Tâka 6	İstanbulkâri vasat tamgahâne Tâka 3	
İstanbulkâri âlâ şalı Tâka 5	İstanbulkâri âlâ gezi Tâka 5	Kuzguncukkâri yemeni Tâka 2	Boğça Adet 1

Boğça-i sâlise vaz'olunan eşya (Kıralın veliahdına)

İstanbulkâri âlâ telli beten Tâka 2	İstanbulkâri vasat telli beten Tâka 8	İstanbulkâri telli tamgahâne Tâka 2	
İstanbulkâri âlâ şalı Tâka 5	İstanbulkâri âlâ gezi Tâka 5	Kuzguncukkâri yemeni Tâka 2	Boğça Adet 1

Boğça-i râbia vazolunan eşya (Pit nâm başvekile)

İstanbulkâri âlâ telli beten Tâka 2	İstanbulkâri vasat telli beten Tâka 8	İstanbulkâri âlâ telli tamgahâne Tâka 1	
İstanbulkâri vasat telli tamgahâne Tâka 5	İstanbulkâri âlâ şalı Tâka 5	İstanbulkâri âlâ gezi Tâka 5	
Kuzguncukkâri yemeni Tâka 2	Boğça Adet 1		

Boğça-i hâmise vaz'olunan eşya (Düvel-i Şarkıyye umûruna memur Granvil nam vekile)

İstanbulkâri âlâ telli beten Tâka 2	İstanbulkâri vasat telli beten Tâka 8	İstanbulkâri âlâ telli tamgahane Tâka 2
İstanbulkâri vasat telli tamgahâne Tâka 3	İstanbulkâri âlâ şalî Tâka 5	İstanbulkâri âlâ gezi Tâka 5
Kuzguncukkâri yemeni Tâka 2	Boğça Adet 1	

Bundan sonra mükemmel takımlariyle donanmış at gönderiliyor:

İşbu beş takım beş re's esblerden iki re'si Mısıri esblerin takımların âlâsından ikisi ile tezyin ve İngiltere kralına itâ ve bir re's-i Mısıri bâki takımların bir âlâsiyle veliahda ve bir re's-i Mısıri ve bâki takımlardan ehveniyle Başvekile ve bâki takım ile bir re's esb-i Türkmanî mersum Granvil nâm vekile itâ olunacaktır. Malûm olmak için işaret verildi.

Neft çuha üzerine yıldızlı som sîm kabaralı ve sîm hunili kılaptan saçaklı kesimle ve sîm hunili ve kılaptan saçaklı yıldızlı müşebbek (kafesli) keser sîm raht maa reşme (gem) ve müşebbek yıldızlı sîm gaddare ve yıldızlı sîm Mısırkâri rikâb ve yıldızlı sîm kaplama müşebbek Mısırkâri eğer ve ustufa¹ kılaba ve Hasahurkâri sırma dizgin maa tabkur (kuşak) ve Mısırkâri teğelti ve kolan ve zahme ve برکروش ? ve çuha gömlek.

Takım	Esb-i Mısıri
1	Re's
	1

Siyah kadife üzerine som pul sırma işleme yıldızlı sîm hunili ve kılaptan saçaklı kesme ve sîm hunili ve kılaptan saçaklı yıldızlı müşebbek kebir sîm raht maa reşme ve mü-

¹ Ustufa, İtalyanca olup ekseriya mefrûgatta kullanılan kalın ipekli sırma veya klapdanlı ensiz kumaştır.

şebbek yıldızlı sîm gaddare ve yıldızlı sîm Mısırkâri rikâb ve yıldızlı sîm kaplama eğer maa tegelti ve kolan ve zahme ve Hasahurkâri sırmalı dizgin mâa tapkur ve برکروش ve ustufa kılâbı ve çuha gömlek.

Takım	Esb-i Mısır
1	Re's
	1

Beyaz ustufa üzerine yıldızlı sîm kabralı ve sîm hunili kılâpdan saçaklı çifte kesme ve sîm hunili ve kılâpdan saçaklı yıldızlı müşebbek kebir sîm raht maa reşme ve müşebbek yıldızlı sîm gaddare ve yıldızlı sîm Mısırkâri rikâp ve ustufa üzerine yıldızlı sîm kaplama eğer maa tegelti ve kolan ve zahme ve Hasahurkâri sırmalı dizgin mâa tabkur ve برکروش ve ustufa kılâbı ve çuha gömlek.

Takım	Esb-i Mısır
1	Re's
	1

Çamgöbeği çuha üzerine som sırma işleme yıldızlı sîm hunili ve kılâptan saçaklı kesme ve sîm hunili ve kılâpdan saçaklı yıldızlı müşebbek kebir sîm raht maa reşme ve müşebbek yıldızlı sîm gaddare ve yıldızlı sîm Mısırkâri rikâb ve yıldızlı sîm kaplama müşebbek Mısırkâri eğer ve tegelti ve kolan ve zahme ve Hasahurkâri sırmalı dizgin mâa tabkur ve برکروش ve ustufa kılâbı ve çuha gömlek.

Takım	Esb-i Mısır
1	Re's
	1

Mavi çuha üzerine som sırma işleme yıldızlı sîm hunili ibrişim saçaklı kesme ve sîm hunili ve kılâptan saçaklı yıldızlı sîm raht maa reşme ve yıldızlı sîm gaddare ve yıldızlı sîm rikâb ve yıldızlı sîm kaplama eğer maa tegelti ve kolan ve zahme ve Hasahurkâri sırmalı dizgin mâa tabkur ve برکروش ve ustufa kılâbı ve çuha gömlek.

Takım	Esb-i Mısır
1	Re's
	1

Bu defa Devlet-i aliyye tarafından İngiltere kiralına ve zevcesine ve veliahdı olan prens ve prensin zevcesine ve Pit nâm

başvekile ve Granvil nam vekile hedayâ olmak üzere bâlâda mezkûr eşya ve beş adet bohça derûnuna vaz' olunan akmişe-i mütenevvia ile beş takım raht ve esbanı, sefaretle memur Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyundan Yusuf Agâh Efendi'ye teslim ve tamamen makbuz olduğunu mübeyyin virdüğü memhur defter bibaretihi Başmuhasebeye kaydolunup bir sureti efendi-i mumaileyh tarafına ve diğer sureti dahi teşrifata kayıt için Teşrifatî efendi tarafına itâ olunmak ferman buyrulmağın mucebince kaydolunup Efendi-i mumaileyhe suret verilmekle Teşrifatî efendi tarafına dâhi işbu suret verildi. Gurre-i Za. (Zilkade) 1208.

* * *

Fransız inkilâbına karşı bir müddet bitaraf kalan İngiltere, XVI. Lu i'nin idamından sonra (25 İkindikânun 1793) Fransa Cumhuriyeti ile münasebatı kesmiş ve Fransa sefirini memleketine göndermişti. Bundan sonra Fransaya karşı muharip vaziyet alan devletler arasında İngiltere de vardı. İngiltere, diğerleri — Prusya, İspanya ve Avusturya — gibi sulh yapmayarak mücadelesine uzun müddet devam etti. İngilizlerle boy ölçüşebileceğini kuvvetle ümit eden General Bonapart, Avusturyalıları mağlûp edip Kampo Formiyo muahedesini akdettikten sonra Venedik cümhuriyetini ortadan kaldırmış, bunun Dalmaçya sahillerini Avusturya'ya terk edip Arnavutluk sahillerindeki Preveze, Parga, Bütrinto ve Vonçe'yi Fransa'ya ilhak ile Osmanlı memleketleriyle hemhudut olmuştu.

Bu vaziyet tabîî olarak Osmanlıları korkutmuştu; tam bu sırada General Bonapart 35 bin kişilik güzide ve muharip bir kuvvetle Tulondan hareket ile Maltayı zapt ve oradaki Sen Jan Şövalye ocağını kaldırdıktan sonra İskenderiye civarına asker çıkarmış ve şehri de zaptetmişti (1798).

İşte bu hâdise Osmanlı ve İngiliz hükümetlerini Bonapart aleyhinde birleştirmiştir. Osmanlı devleti bu sırada dahilî ıslâhat ile meşgul olduğundan, ordusunda yapmakta olduğu Nizâm-ı cedid için çoğu Fransadan olmak üzere mütehasıs celbeylemiş ve eylemekte bulunduğu bu ânî darbe Fransızlara teveccühkâr olan III. Sultan Selim'i pek ziyade müteessir etmiş ve Fransa aleyhine olarak Türkiye, İngiltere ve Rusya arasında üçlü bir ittifak vücude gelmişti.

İngilizlerle ittifak muahedenâmesinin imza tarihi 1213 Receb'i (1798 Birinci kânun) olup Osmanlı murahhasları esbak İstanbul ka-

dısı ve Rumeli kazaskeri pâyesinde olan İbrahim İsmet Bey¹ ile Reis-ül-küttab Ahmed Âtîf Efendi ve İngiliz murahhasları da İngilterenin İstanbul sefiri Yohan Spenser Smit ve İngiliz asakir-i bahriye kumandanı Vilyam Sidney idiler.

Bu ittifakın akdi için Rumeli kazaskerliği payesiyle birinci murahhas tayin olunan İbrahim İsmet Bey'e ve ikinci murahhas Ahmed Âtîf Efendi'ye salâhiyet-i tâmmе verildiğine dair ferman suretleri Nâme-i hümayun defterinde vardır. Bunlardan baş murahhasa verilen ruhsatnâme sureti vesikalar arasındadır (9. Vesika). Aynı mealde diğer bir ferman da ikinci murahhas olan Reis-ül-küttab Ahmed Âtîf Efendi'ye verilmiştir. Murahhaslar arasında tekarrür eden esaslar hükümete takdim edilmiş ve başta Sadr-ı âzam olarak teşkil olunan devlet şûrasında müzakere ve kabul edildikten sonra pâdişaha arz olunmuş ve muvafakat hatt-ı hümayunu alınmıştır (10. Vesika).

On üç madde ve bir hatime ile tesbit edilen ittifaknâme 28 Receb 1213 senesinde neticelenmiştir. Şûrada bulunan zevat şunlardır:

Vezir-i âzam El-hac Yusuf Ziya Paşa, Şeyh-ul islâm Mustafa Âşir Efendi, sabık Rumeli kazaskeri Mehmed Efendi, bilfiil Rumeli kazaskeri Ahmed Esad Efendi, sabık Rumeli kazaskeri Ömer Hulûsi Efendi, sabık Rumeli kazaskeri ve birinci murahhas İbrahim İsmet Efendi, sabık Rumeli kazaskeri Mehmed Ârif Efendi, bilfiil Anadolu kazaskeri Mehmed Salih Efendi, sabık Anadolu kazaskeri Ahmed Şemseddin Efendi, Valide kethüdası Yusuf Ağa, Kethüdây-ı sadr-ı âli İbrahim Nesim Efendi, Yeniçeri ağası Ömer Ağa, Defterdar El-hac İbrahim Efendi, Reis-ül-küttap Ahmed Âtîf Efendi (ikinci murahhas), Şikk-ı sâni

¹ İbrahim İsmet Bey, reis-ül-küttab ve sonra vezir olan İsmail Raif Paşanın oğludur. Babası İsmail Raif Paşa, III. Mustafa ve oğlu Selim mensuplarından olup, I. Abdülhamidi hal'ederek oğlu Selimi hükümdar yapmak isteyen Sadr-ı âzam Halil Hamid Paşa ittifakına dahildi. Fakat bunlar arzularına muvaffak olamıyarak teşebbüsün duyulması üzerine katledilmişlerdir. Selim hükümdar olunca babasının ve kendisinin taraftarlarını veya onların evlât ve damatlarını istihdam eylemiş ve mühim hizmetlere tayin etmişti; işte Halil Hamid Paşanın damadı Sadr-ı âzam Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa ile İsmail Raif Paşanın oğlu İbrahim İsmet Bey bunlardandır.

defterdarı Mustafa Reşid Efendi, Baruthâne-i âmire nâzırı Mehmed Şerif Efendi, Şikk-ı sâlis defterdarı Mehmed Emin Firdevsî Efendi, Defter emini Mehmed Emin Efendi, Tersane-i âmire emini Mustafa Efendi, şehremini Ahmed Cavid Efendi, sabık Şikk-ı sâlis defterdarı Ahmed Azmi Efendi, sabık Şikk-ı sâlis defterdarı Mustafa Rasih Efendi, Çavuşbaşı (serçavuşan-ı divan-ı hümâyun) Osman Ağa, Tevkii-i divan-ı hümâyun İsmail İsmet Efendi.

Muahede metni ittifakla kabul edildikten sonra bir sureti İngiltere kiralına gönderilmiştir. Bu ittifak muahedesi mukaddimesi vesikalar kısmında gösterilmiştir. (11. Vesika) de

İşbu ittifak ahidnâmesinin bir sureti İngiliz kralı tarafından tasdik olunarak İstanbul'a gönderilmiş ve muahede maddeleri malûm olduğundan yalnız mukaddimesiyle hatimesi tercüme olup Pâdişaha arz ve takdim edilmiştir. Bu hususa dair Sadr-ı âzam kaymakamının arızası ve hükümdarın hatt-ı hümâyununun sureti :

Hatt-ı Hümâyun :

Manzurum olmuştur.

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velinimetim efendim

Dünkü gün İngiltere Büyük elçisiyle mübadele olunan tasdiknâme, tercümesiyle maan huzur-ı meyâmin - mevfûr-ı şâhânelerine arz olunacağı iş'ar olunmuştu. Zikrolunan tasdiknâmenin maddeleri tercümesi lâzım olmadığından fakat mukaddime ve hatimesi tercüme ettirilip asliyle maan mâruz-ı huzur-ı feyz - gencûr-ı mülükâneleri kılınmağla nazar-ı mekârim - eser-i şehriyarileri taallûkundan sonra bermûtaad divan-ı hümâyunları kaleminde hıfzettirmek lâzım geldiği karin-i ilm-i âlem-şümul-i tâcdarfleri buyruldukta ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velinimetim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

İngiltere tasdiknâmesinin mukaddimesi tercümesi

Biz ki avn ü inayet-i bâri ile Büyük Britanya ve Françe ve İrlanda'nın kralı ve âyin ve mezheb hâmisi ve Bronsüvik ve Lüksemburg dükası ve Emperyüsün baş hazinedarı ve Prenc

herseği ve memalik-i malûme-i sâirenin dahi hâkimi Üçüncü Corciyoz'uz. İşbu tahririmiz ile lâzım gelenlere ifade ederiz ki hesab-ı cedid-i frengî üzre işbu bin yedi yüz doksan dokuz sene-i fseviyyesinin mah-ı kânun-ı sânisî beşinci günü iktizasî üzre terhis kılınan murahhaslar marifetiyle şevketlû azametlû Pâdişah-ı Âl-i Osman Sultan Selim Han Hazretleri ile bizim beynimizde Âsitane-i saadette tedafûi şurûtu havi bir ittifaknâme akd ve imza olunmağla ittifak-ı mezkûr şurûtu zirde mastur veçhile lâfz belâfz zikr ve îrad olunur.

Tasdiknâme-i mezkûrun hatimesi tercümesi

İşbu tedafûi şurutu havi mâr-ez-zikr ittifak şenedini nazar-ı dikkat ile mütalea ve gerek bizim ve gerek a'kab ve ahfad ve veliahdlerimiz için kâffeten ve münferiden her bir şart ve maddesini yegân yegân istisvab ve kabul ve tasdik eylediğimize binâen sened-i mezkûrda münderiç her bir maddenin muktezasına sıdk-ı niyet ve hulûs-ı taviyyet ile kâffeten riayet ve tamamiyle icra ve ifasına dikkat olunacağı ve kâinen min kân tarafımızdan nakzına rağbet ve yahut vechen min-el-vücuha hilâfı bir hareket tarafımızdan bir veçhile tecviz olunmayacağı kırıllığımız taahhüdü hürmetiyle vâ'd ve teahhüd olunmağla tasdikân lilmakal ve te'kiden lilhal işbu tasdiknâme İngiltere'de Büyük mührümüz ile temhir ve kendi yedimiz ile imza olunmuştur.

İşbu bin yedi yüz doksan dokuz sene-i fseviyyesi mah-ı haziranının on üçüncü günü kırıllığımızın otuz dokuzuncu senesi kortemizde (Sarayımızda) temhir olunmuştur ¹.

Bu üçlü ittifakın safahatına ait gerek bizim tarihlerimizde ve gerek ecnebi menbalarında oldukça bol malûmat vardır; ben burada bunlardan bahsedecek değilim. Yapacağım şey, Mısır'ı kurtarmak için tekarrür eden bu anlaşma esnasında İngiliz Kırallığı III. Jorj'un sefirlerin tebdili vesair hususlar hakkında Osmanlı hükümdarına gönderdiği nâmelerle bu ittifaka ait bilmukabele Osmanlı pâdişahının da kıralla yolladığı nâmelerden bahs ile aradaki dostluğa dair Başbakanlık arşivindeki bazı vesikaları neşretmek olacaktır.

Kıral Jorj'un göndermiş olduğu nâmelerden birincisi 1214 H.

¹ Name-i Hümâyün defteri, Nr. 9, s. 400.

1799 M'de Büyük elçilik ile İstanbul sefirliğine tayin olunan Lord Elgin'in¹ itimadnâmesidir. İtimadnâmenin aslı maalesef arşivde yoktur; yalnız tercümesi Padişaha takdim olunmuştur.

Osmanlı tarihlerinde görüldüğü üzere herhangi bir devletin sefiri İstanbul'a geldikten sonra hükümdarlarından getirdikleri nâmeyi takdim için merasim yapılır ve sefir hükümdarın huzuruna kabul olunarak getirdiği nâmeyi verirdi.

Yusuf Ağâh Efendi'den sonra² sefir tayin olunan İsmail Ferruh Efendi İstanbul'a yeni İngiliz sefiri tayin olunan Lord Elgin'in vürûdundan evvel Londrada kendisiyle görüşmüş ve İngiliz kiralının, pâdişah ile bazı ricale göndereceği hediyeler ile Avrupa ahvaline dair hükûmete icap eden malûmatı vermiştir. İsmail Ferruh Efendi 1214 tarih ve 39 numaralı olan bu tahriratında şöyle demektedir:

"... bu defa Lord Elgin vesatetiyle Âsitane-i aliyeye irsal olunacak derdest-i imal mücevheratı bundan bir hafta mukaddem Lord Granvil (Hariciye nâzırı) cenapları haşmetlü Kıral cenaplarının cevahircebâşisiyle, irae için kulunuza göndermekle mesfur, (yani cevahircebâşi) alâ merâtibihim verilecek saat ve kutu ve zarf vesair mücevheratı ve bundan başka Cezair beğine gönderilecek mücevher yatagan bıçağı ve otuz iki adet mücevher saat ve hokka gibi eşyaları yegân yegân irae eyledi. Bâ'dehû Lord Elgin cenapları dahi gelüp bir buçuk saat mikdarı eğlendi. Brest'den çıkan Françe donanmasından henüz bir haber gelmemekle sahih haberi geldiği gibi gideceğim dedi³ ..."

İsmail Ferruh Efendi gönderdiği şifreli bir mektubunda da kiralın cevahircebâşisinin tekrar yanına gelerek Pâdişaha gönderilecek elmasın etrafının ne suretle tezyininin zevke uygun geleceğini sorduğunu ve kendisine verilen resmi gönderdiğini beyan etmiştir⁴.

¹ Lord Tomas Elgin İskoçyada doğmuş ve 1841'de Paris'te vefat etmiştir. Hayatı tamamıyla siyasi memuriyetle geçen Elgin, esasen asker olup General rütbesinde idi. 1799'dan 1803 senesi ilk aylarına kadar İstanbul sefirliğinde bulunmuştur.

² Yusuf Ağâh Efendi 1212 H. 1798 senesine kadar altı sene Londra sefirliğinde bulunmuştur.

³ Dolap vesikaları, Dolap 1, Sandık 39, dosya + .

⁴ Dolap vesikaları, Dolap 1, Sandık 36, dosya + .

Lord Elgin İstanbul'a gelmiş, getirmiş olduğu hediyeleri ve itimadnâmesini merasimle takdim eylemiştir.

Mısırın işgali dolayısıyla âni bir darbe ile karşılaşan Osmanlı devleti Ruslar ve İngilizlerle ittifak yapmış ve derhal faaliyete geçmişti; fakat devletçe yapılan ıslahata çok para sarfedilmekte olduğundan dolayı malî vaziyet harbi devam ettirmeğe müsait değildi. Bunun için iptida gayrı resmî surette İngiltereye müracaat edilerek istikraz talebinde bulunuldu (Aralık 1799) İngiltere hükûmeti gümrük hasılatından ödenmek şartıyla ve yüzde altı faizle Nemçe (Avusturya) devletine verildiği gibi Türkiyeye bir milyon lira istikraza muvafakat etti; Reisülküttab yani Türkiye hariciye bakanı, Lord Granvil ile görüşerek bu paranın elli bin keseğe yani o zamanın rayicine göre yirmi beş milyon kuruşa iblağını Londra sefiri İsmail Ferruh Efendi'ye yazmıştı ¹.

İngiltereden yapılacak olan istikraz dolayısıyla Osmanlı hükümdarının hususî olarak 11 Rebiulevvel 1215 (Ağustos 1800) tarihiyle Kral III. Jorja yazdığı nâme müsveddesinde şöyle denilmektedir:

Haşmetlû mehabetlû İngiltere devleti kralı ulu dostumuz Corciyos-ı sâlis cenapları; gayr ez tekellûf-i resmîyye peyâm-ı muhalesat-encam iblağıyle istifsar-ı hatırdan sonra dostane ifham olunur ki, devletlerimiz beyninde ez kadfm zaten ve tab'an bilâ tegayyür derkâr olan rabita-ı kaviyye ve musafât-ı mer'îyye bundan akdemce hayr üzre in'ikad-pezir olan ittifak muktezasınca esas-ı kavî üzre kat ender kat tesis ve tahkim olunalıdan berû cenab-ı haşmetmeabınıza hulûs ve îtibarımız derece-i kemâle resîde olduğunu üslûb-ı mahsus üzre tahrir ve iş'ara vesilecû iken bundan akdemce taraf-ı haşmetlerine tahrir ittirilen istidane [istikraz] maddesi bu defa min gayrı tekellûf nâme-i mahsus tahririyle zat-ı muhalesat-sıfatınıza derkâr olan hürmet ve itibarımızı ibraza ni'm-ez-zerfa (نعم الذریعه) ittihaz olunmuştur.

Bir kaç seneden beru memâlik-i hâkaniyyemizde bunca kıla ve bukâ'ın istihkâmına ve mahzen ve ambar ve baruthane ve havuz ve tophâne ve humbarahâne misillu nice nice ebni-

¹ Dolap I, Sandık 36, Dosya +, Nr. 4.

ye-i külliye'nin müceddeden ihyasına ve müddet-i kalile zarfında vâfir sefâin-i hümâyun inşasına ve muallim askerinin vezaifi tertibine ve tanzim ve tathiri lâbüd olan bazı mahallerin hüsn-i nizam ve intizamı esbabı istihsaline ve zuhurat kabilinden nice nice mevadd-ı saireye vakt-i yesirde def'aten külliyyetlû mebalîğ sarf olunmuş olduğu malûmdur. Ol esnada vakt-i hazar olmak takribiyle birbirini müteakib külliyyetlû masarife muhtaç olan mevadd-ı mezkûrenin cümlesine sarf-ı himmet olunmak lâzım geldi. Bimennihi teâla devletimizin canib-i âhara bir akçe deyni olmayup yalnız tertibat-ı merkuma değil belki masrafı tertip üzere gördürülerek bir o kadarı bile bilâ zaruret idâre olunmak avn ü inayet-i cenâb-ı ehadiyyet ile devletimize göre emr-i sehil idüğü bâhirdir; ancak mevadd-ı mezkûreyi müteakip masarif-i lâzimesi tertibine vakit olmaksızın Fransalı aleyhine ilân-ı sefer lâzım gelmek hasebiyle mahall-ı bâideye def'aten orduy-ı hümâyunumuzun irsali ve mahal bemahal tayin olunmak için donanmay-ı hümâyundan sefain-i kesire teşhizi ve masarif-i müteaddide-i sairenin dahi rüyeti velhasıl alelittlak bir seferin mühtaç olduğu bilcümle mevaddın idaresi külliyyetlû mebalîğ mütevakkıf olan hâlâtta idüğü zâhir ve betahsis Françelu gibi bir milletin üzerine olan muharebede bugünkü gün icra olunmak üzere tedbir olunan harekât-ı harbiyye ne ise ferdaya talik olunması münasip olmayup işbu tertib ve germiyet ise nükud-ı lâzime mevcut olmayınca takviyet bulmayacağı bâhirdir.

Bu suretle düşman-ı müsterekimiz olan Françelu aleyhine lâzım gelen germiyet ile müdavemet-i harbe medar olmak için kaide-i câriyye-i mer'iyye üzere müddet-i kalile zarfında taraf-ı hulûsvertiye bileâne irsal olunmak lâzime-i halden olmağla hem beynenâda ez kadîm derkâr olan hulûs ve safvete mebnî revabıt-ı ekide levazımına ve hem düşman-ı müsterek aleyhine olarak hayr üzere in'ikad-pezir olan ittifak ve ittihat muktezasına riayeten canib-i haşmetmenakıbınızdan husus-ı mezburun bir an akdem ber vefk-ı dilhah pezirây-ı hitam olmasına sarf-ı himmet olunacağı memuliyle teklifsizce işbu name-i vedad-alâme tahrir olunmuştur. Bimennih-il-mevlâ

cevab-ı bâ sevabına himmet-i haşmet - menkabetiniz memul-i hâlisanemizdir ¹.

* * *

İki devlet arasındaki ittifak, hükümdarlar arasındaki samimiyeti çok ilerletmiştir. Merasim ve teşrifat hususunda pek titiz olan Osmanlı hükümeti o zamana kadar nâmelerinde "Kıral," diye hitap ettiği İngiliz hükümdarına Pâdişahın emriyle bundan sonra Rusya Nemçe ile daha evvel Fransa'ya olduğu gibi "Pâdişah," denilmesini münasip görmüş ve keyfiyet sefir vasıtasıyla Londra'ya bildirilmişti. Gelen cevap, böyle bir tevcihin İngiliz hükümetince memnuniyeti mucip olacağı zemininde idi. Haricî müdahalelerden ürken Osmanlı hükümeti İngiltere kıralına *pâdişah* denilmesinden dolayı Rusyalının itiraz etmemesi için Reis-ül-küttab Efendiyi Rusya elçisinin fikrini istinzaca memur etmiş ve bu ünvanın verilmesinin esbab-ı mucibesi olarak ta, İngiltere kıralının İrlanda'yı istirdad etmiş olduğu ileri sürülmüştü.

Rusya elçisi, kendi devletinin de müttefiki olan İngiliz kıralına *pâdişah* denilmesine karşı muvafakatini bildirmiş, fakat aynı zamanda bu ünvan dolayısıyla İngiliz sefirinin diğer elçilere tekaddüm iddiasında bulunmamasını ve sefirlerin tertip sırasının yine evvelki gibi olmasını temin için İngiliz sefirinden bir senet alınmasını gizlice Reis-ül-küttabın kulağına fısıldamıştır. Bu hususa dair Sadr-ı âzam kaymakamının ² hükümdara takdim ettiği arz tezkiresinde şöyle deniliyor.

Hatt-ı Hümayun :

Fî mâ ba'd bu elkab yazılsın.

efendim.

Pâdişahım

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü velinimetim
Cânib-i-meâli menakıb-ı tâcdarilerinden İngiltere kıralına
yazıla gelen nâme-i hümayunları elkabına bazı münasip elfaz
ilâve kılınması bundan akdem emr-ü ferman buyrulmuş oldu-

¹ Dolap 2, Sandık 40, evrak numarası 5 ; bu istikraz teğebbüsünün ne netice verdiği dair malûmatımız yoktur ; Osmanlı devletince akdedilen ilk istikrazın 1854 tarihinde yapıldığına göre İngilizlerle yapılması istenilen bu istikrazın sonradan çıkan siyasi meseleler dolayısıyla neticelenmediği anlaşılıyor.

² Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa Mısır seferinde olduğundan İstanbul'da sadaret kaymakamı olan vekili vardı.

ğundan Reis Efendi kulları Der-i aliyyede mukim İngiltere elçisini istimzaç eyledikte “bakayım mütalea ve İngilterede bazı dostlarımla dahi muhabere edeyim, bâdehû cevabını veririm, deyüp bu defa itây-ı cevap etmekle bu veçhile iki üç mah mürûrundan sonra cevap vermesinden keyfiyeti devletine yazmış ve haber getirtmiş olduğu münfahim olup verdiği cevapta dahi nâme-i şâhâne elkabına zam ve ilâve İngiltere devletine bais-i mahzuziyet-i tâmme olacağını beyan ve inha ve ilâve olunmak üzere bazı elfaz ifade ve inbâ etmek hasebiyle kral-ı mumâileyhe kadimden yazıla gelen nâme-i hümayunları elkabına zam birle bir kıt’a kâğıda terkim ve öteden beri Françe pâdişahına ve Rusya ve Roma İmparatoruna (Avusturya) vesaire berveçh-i mûtad yazıla gelen nâme-i hümayunları elkapları dahi kaydından bir kâğıda ihraç ettirilip manzûr-ı cihanbanileri buyrulmak için arz ve takdim kılındı. Zikrolunan elkab bundan böyle İngiltere kiralına tahrir olundukta Rusya bir gûna kıl ü kal etmemek için Reis Efendi kulları Rusya elçisine iktizası veçhile haber gönderip İngiltere kralı zir-ı zaptından çıkmış olan İrlanda ceziresini elhaletü hâzihi zapt ve taht-ı rabıtaya idhal etmiş olması ve Devlet-i aliyye ile olan ittifakı cihetiyle elkabına imparator ve pâdişah tabiri ilâvesi lâzım gelmekle bu veçhile tanzim olunacaktır yollu ifham eyledikte elçi-i mersum muhalefet göstermeyüp suret-i tasvib irae etmiş ise dahi Devlet-i aliyyede ikamet eden İngiltere elçileri bu vesile ile bundan sonra tekaddüm ve teahhur iddialarına teşebbüs etmemek için İngiltere elçileri Der-i saadette şimdiedek ne suret ikamet ettiler ve haklarında ne gûne muamele olundu ise yine öylece olmasını şamil İngiltere elçisinden bir takrir alınması münasip olacağını mahremâne irad itmekle bundan böyle İngiltere kralına yazılacak nâme-i şâhâneleri elkabının bu defa tertip olduğu üzere tahriri muvafık-ı irade-i seniyye-i cihandartleri olur ise veçh-i meşruh üzere İngiltere elçisinden hüsn-i üslûp ile bir takrir alınmak lâzım geleceği muhat-ı ilm-i âlileri buyrulduktan emr ü fermân şevketlû, kerametlû, mehâbetlû, kudretlû velinimetim efendim pâdişahım hazretlerindedir¹.

* * *

¹ Nâme-i Hümayun defteri, 9. s. 423, 424.

Bundan sonra İngiltere kiralına yazılacak nâmelerde aşağıdaki elkab yazılacaktı:

افتخار امراء العظام العيسويه مختار كبراء الفخام المسيحيه مصلح مصلح جماهير الطائفة
النصرانيه صاحب اذبال الحشمة و الوقار صاحب دلائل المجد و الاعتبار بويوك بره تانيا
و ايرلانده دولتين مجتمتين ك و آكا تابع نيجه نيجه ولايتلك پادشاهى حشمتلو اولو رغبتلو
قديمى دوست احب و اصدق و وفاداريمز جورجوس ثالث ختمت عواقبه بالحير و الرشاد
و الهم اليه سبيل الصواب و السداد

[İftiharü ümerâ-il- izâm-il- îseviyye muhtar-ı küberâ-il- fehâm-
il- mesihyye muslih-i mesâlih-ü Cemâhir-ût-taifet-in- nasrânîyye
sâhib-i ezyal-il-haşmet-i ve'l-vakar sâhib-ü delail-ül-lmecd-i vel-îti-
bar Büyük Bretanya ve İrlanda devleteyn-i müctemiateyn'in ve ana
tâbi nice nice vilayetlerin pâdişahı haşmetlû ulu ragbetlû kadimî dost-ı
ehabb-ü-esdak ve vefadarımız Corciyos-ı Sâlis hutimet avakübühü
bilhayr-ı ver'reşad ve ülhime ileghi sebil-üs-savab-ı ves's-edâd].

1216 Za [zilkade] 12 tarihinden itibaren kabul edilen (1802 Mart) bu yeni tarz Elgin'in sefirliği zamanına tesadüf eder.

Rusya elçisinin gizlice telkini üzerine İngiliz sefirinin evvelden beri devam ede gelen merasim ve teşrifata riayet ile tekaddüm ve teahhur gibi mütalea serdetmiyeceğine dair hükümete verdiği mektup sureti:

Hatt-ı Hümâyun

Manzûrum olmuştur.

Cânib-i saltanat-ı seniyyeden, geçen mâh-ı Martın iptidası tarihiyle mumaiyleh dâilerinin itâ buyrulan bir kıt'a takrir-i âli ve taraf-ı hazret-i şehriyarîden haşmetlû İngiltere kiralı ihlâskârı hakkına derkâr olan itibar ve hürmet-i mahsûsanın iş'arı zımnında kiral-ı müşarünileyhin elkabına ilâve kılınan bazı tebdilatın suretini hâvi takrir-i mezkûre terfik olunan şukka, mumaiyleh dâileri tarafından gayet memnuniyet ile kabul olunup cânib-i hazret-i cihandarîden sünuh eden bu gûne muamele-i dilnüvazânenin keyfiyeti mumaiyleh dâtleri evvel beevvel irsal olunacak tahrirat ile devleti tarafına ifadeye tecviz-i kusur etmiyeceğini ve kiral-ı müşarünileyh hakkında derkâr olan vedd-ü muhabbet ve itibar ve hürmetin bir eser-i cedidi olmak üzere nezd-i müşarünileyhte mûcib-i mahzuziyet olacağı şimdiden cânib-i âlilerine ifadeden başka elkab maddesinde

vukua gelen tebeddülât-ı müstelzimet-il-mürâat ve bâhusus pâ-dişahlık lâkabının kabulü Dersaadette mukim elçilerine bu âne kadar icra olunagelen rüsûm ve teşvikatın asla tegayyürünü icap itmiyeceğini ve itmek lâzım gelmediğini mûmaileyh dâfleri ilân ve beyan eylemeği deruhde eylediğini tahrir eder¹.

Vesikaların fotoğrafleri arasında görüleceği üzere bu takririn sol kenarında mâilen yazılmış olan Sadr-ı âzam kaymakamının şu derkenarı vardır :

"İngiltere elçisinin takririnde Âsitane-i Saadette mukim düvel elçileri haklarında icrâ olunan rüsûmda Fransa elçileri öteden beru cümleye tekaddüm edegeldiğinden bu defa İngiltere kiralına ita buyrulan "pâdişahlık,, ünvanı hasebiyle bu tarafta bulunan İngiltere elçileri sairine tekaddüm dâyesinde ve bu veçhile Fransalu beyninde muaraza tehaddüs etmek ihtimaline mebni elkab-ı cedfde İngiltere elçisine kabl-el-ita bazı tabirat-ı lâyıkla ile keyfiyet ifham ve dostane irza ve ilzam olunarak rüsûm hususunda bir veçhile tegayyür gelmek taahhüdünü havi yedinden memhur ve mûmzâ resmen işbu takrir ahz olunmağla Divan-ı hümâyun kalemine kaydolunacağı muhât-ı ilm-i âlileri buyurulduktta emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir,,

* * *

Mısır'ın Fransız'lardan istirdadından sonra bazı yerlerde İngilizlerin yerleşeceği hakkında vaki şüphe ve bu şüpheyi körükleyen propagandalardan müteessir olan Osmanlı hükümdarı III. Sultan Selim, Londra maslahatgüzarı Sıtkı Efendi vasıtasıyla buna dair İngiliz kiralına bir nâme göndermişti. Bu nâmenin aslını görmedik ; fakat Kıral III. Jorj'un bu nâmeye verdiği cevaptan bu anlaşılmaktadır. Kıral tarafından Osmanlı hükümdarına teminat verilmiş, düşmanların ihdas ettikleri bu sözlerin aslı olmadığı bildirilmiştir. İngiltere kiralının gönderdiği cevabı nâmenin sureti Vesikalar kısmındadır (Bk. 13. Vesika).

İngiltere devletinin sefiri Lord Elgin değişmiş ve yerine Vilyam Drummond fevkalâde olarak gelmişti ; bunun gelişi daimî sefaret

¹ Name-i Hümâyun defteri, Nr. 9, s. 425 ve Dolap vesikaları, Dolap 2, Sandık 40, Hat numarası 45.

gibi olmayıp Türkiye'nin İttifak-ı müselleste sebatını temin içindi. Drummond bundan evvel Sicilyateyn krallığında İngiltere'nin orta elçisi idi. Drummond'un 1218 H. 1803 M. tarihli itimatnâmesinde Kral Jorj dostluk ve ittifakın temadisini temenni ediyordu. Osmanlı hükümdarı Mısır'ın istirdadından sonra ihsas edilecek surette yine Fransız politikasına meylelemişti. Yine Mısır'ın istirdadından sonra harpte devam etmeği faydasız gören İngiltere ile Fransa Londra müzakeresiyle esas itibariyle anlaşmışlar ve bu anlaşmada Türkiye'nin tamamıyet-i mülkiyesini de esas itibariyle kabul etmişlerdi. Bundan sonra sulh maddeleri Fransa'nın şimalindeki Amyen (Amiens) şehrinde tesbit olunacak ve Türkiye de buraya murahhas gönderecekti. Bu sırada birinci konsül olan Bonapart Türkiye'yi İngiltere'den ayırmak istediğinden Amiens'de Osmanlılarla İngilizleri birleştirmek istemiyordu ; bu ihtimalleri daha evelden sezmiş olan İngiltere, murahhas gönderilmediği veya geciktiği takdirde Amiens'de Türkiye'nin İngiliz murahhasları tarafından temsilini Osmanlı hükümetinden istemiş, fakat hükümet buna muvafakat etmiyerek beş seneden beri Paris'te sefir bulunan Seyyid Ali Efendi'yi murahhaslıkla müzakereye memur eylemişti. Buna karşı Bonapart, az evvel söylediğimiz gibi Amiens'de Türkler'le İngiliz'leri temas ettirmek istemediğinden murahhaslığını kabul etmediği Ali Efendi'nin Amiens'e girmesine müsaade etmemişti ; Londra ahidnâmesinde İngilizler tarafından Türkiye hakkında tamamıyet-i mülkiye vesair kayıtlar konmuş olduğundan Seyyid Ali Efendi'nin Amiens'de müşkilâta tesadüf etmiyeceği ve İngilizler tarafından müzaheret göreceği tabii idi.

Devlet siyasetini idareden ziyade zevkine düşkün olan Seyyid Ali efendi, Bonapart ve Taleyran'ın ısrarlariyle İngilizlerin Londra ahidnâmesindeki şekilde Pariste Fransa ile bir muahede imzaladı ; bu muahede münasebetiyle Taleyran, Reis-ül-küttab Efendiye gönderdiği mektubunda, muahedenin Türkiye hükümeti tarafından tasdikinden bahsederek Devlet-i aliyye ile Fransa arasına başka hiç bir devletin girmesine lüzum olmadığını bildirmişti. Bu müsalehanın bir netice vermeyeceğini bilen İngiltere ise Londra kararının esas tutulmasında ısrar eyliyerek Türkiyeyi Fransızların cazibesine tutulmaktan menetmek istiyordu. İşte bu iki devletin siyasi âleti olan Osmanlı hükümeti iki cami arasında kalmış beynamaz vaziyetine dönmüştü. III. Selim, Bonapart'ın kendisini iğfal için döktü-

ğü tatlı dillere meclûp olduğu gibi Osmanlı ordusunu tensik için de o tarihte Fransadan daha ziyade askerî varlığı ve kültürü yayılmış bir devlet mevcut olmadığından dolayı teceddüt hareketlerini seri hamlelerle ıslaha başlamış olan Türk hükümdarının Fransaya meyli bir dereceye kadar zarurî idi. Bunlardan başka İngilterenin İskenderiyeden ve Rusların Yedi-adadan çıkmamaları, Türkiyeyi müttefikleri hakkında haklı olarak şüpheyeye düşürmüştü.

Nihayet Osmanlı hükümeti hem müttefikleri olan İngiltere'yi gücendirmemek ve hem de Paris muahedesi tasdik edilmemekle beraber Fransızları memnun etmek için murahhas olarak Fransa'ya Âmedî Galib Efendi'yi gönderdi. Galib Efendi'nin gitmesi geciktiğinden o daha Paris'e varmadan evvel Amiens musalehası yapılmış olup Türkiye murahhası Paris'te Fransızlarla münferiden anlaşmaktan başka çare görmemişti. Suretini buraya koyduğum şu telhis hasıl olan siyasî buhranı tasvire kâfidir sanırım :

Hatt-ı Hümayun

[Kaymakam Paşa,

Vakıta gitmeden gayri tedbir yoktur. Geçen gün Âtıf Efendi'nin gitmesini lisâna almıştım; sonra mülâhaza eyledim, münasip göremedim; uymaz. Âmedî Efendi aslından mükâlemelerde bulundu ve hâlâ maslahat içindedir. Dirayetli adamdır, gayet münasıptır. Murahhas tayin eyledim. Münasip paye ve harcırah verilüp üç günedek azimet eylesün. Hak tealâ tevfiğ virsün. Maddenin ne kadar cesim olduğunu ve nezaketini kendi bilir. Göreyim anı İngiltereli bu varınca müsalehalarını tekmiş ederlerse mülâhazasıyla tasdiknâme ve ruhsatnâme misillü iktiza eder zannolunur senedat var ise hafiyen Galibe (yani murahhas tayin olunan Galib Efendi'ye) verilirse iktiza eder ise ibraz eder idi.]

Pâdişahım

Şevketlû, kerâmetlû, kudretlû velinimetim efendim

Paris esas maddesine (Es-seyid Ali Efendinin Paris anlaşması) dair İngiltere elçisinin takdim eylediği tahriri İsmet Beyefendi dâfleri ve defterdar-ı şikk-ı evvel ve sâni ve sâlis efendiler kulları celb ile kethüda bey ve reis efendi ve çavuşbaşı ağa bendeleri dahi hazır olduğu halde kiraat ve geçenki meclis müzakeresinden sonra elçi i mersumla şifahen

vâki olan muhaberat beyan olundukta huzzâr-ı mumaileyhim bir az teemmülden sonra İngiltere elçisinin bu gûne şiddetli takrir vermesi ve hususâ, neticesinde eğer Devlet-i aliyye Paris esasını tasdik eder ise İngiltere kiralı kendisini ukud-ı ittifaktan âzâde bileceğini ve kendü dahi müttefik elçiliği suretinden istifa edeceğini derc ve iş'ar etmesi devleti tarafından memuren olmak melhuz değil ise dahi İngiltere devleti memurları ve hususâ Parlâmento takımı serbest ve mesalih-i vâkiada cesur olduklarından bu takririn suretini devletine gönderdikte güzel cevap vermişsin diyeceklerini istidlâlen olsun hissetmezse bu gûne muameleye cesaret edemez zannolunur.

Mukaddemce müzakere olduğu veçhile Paris esası tasdik olunup Fransalu mazarrat-ı âcilesi defolunduktan sonra hakikat-ı hal etrafiyle Londra'da olan maslahatgüzara yazılıp İngiltere devletine tefhim ettirilse insaf ve kabul etmeleri melhuz olduğu misillu elçinin bu takririne ve betahsis ısrarını başa çıkarmak için devletine âher suret yazıp ifsad etmek ihtimallerin (dört, beş kelime yırtık) olmağla vakte göre iki tarafın dahi tebridi câiz olmadığından ortası bulunmak iktiza eder. İngiltere elçisinin muhaberatında (dört beş kelime yırtık) dahil olan Devlet-i aliyye maddelerini saltanat-ı seniyye kabul ve sulhuna esas ittihaz etmemiş olmayup hâlâ makbul ve musaddak iken Fransalu ol maddeleri Devlet-i aliyye esası addetmeyüp İngilterelu ile müşterek madde itibariyle Londra esasına idhal etmiş olduklarını siyak-ı kelâmlarında ifham etmiş olmalarıyle İngilterelu esas nizâmı Devlet-i aliyye ile etmezden evvel Fransaludan iddia etmek ve ısrar ile kabul ettirip Londra esasında Devlet-i aliyyeye müteallik münderiç olan iki şart, saltanat-ı seniyyenin Fransalu ile müsâlehası esas olduğunu müş'ir Fransa tarafından bir senet alivermek iktiza eder idi. Buna mümasil gerek söylenmiş ve gerek derhatır olmuş delâil-i kesire ve devletçe ilzam derkâr ise elçi-i mersumun devletçe mülzim cevabı olmayup her kelâmda cevabı "Paris esası tasdik olunursa İngiltere kiralı muğber olur,, inadından ibaret ve hususâ rûberû mükâlemede kaide üzre ecvibe-i müs-kitesi olmadığından mülâkattan müctenip olmağla fîmâba'd mübahasenin faidesi olmadığı zâhirdir.

Bu takdirde İngilterelüyi kırmamak için Paris esasını tas-

dikten sarf-ı nazar olunduğu halde Fransaluyu kırmak mazarratı bundan ziyade ve âcil olduğundan ana dahi ihtimam olunmak mühim olmanın İngiltere elçisinin mukaddemce re'y etmiş olduğu veçhile taraf-ı Devlet-i aliyyeden birisi Fransaya tayin olunup mahallinde esas maddesini müzakere etmesi sureti mü-lâhaza olunur; ancak bunda dahi bazı hâlât mütebadir-i hâtır olur; şöyle ki gidecek memur mahalline vardıkta ibtida Bonaparta Paris esas tasdiknâmesini sual idüp hamil olmadığını fehm eylediği gibi müzakereye râğbet etmeyüp iâde eder ise Ali Efendi bâ ruhsatnâme alenen murahhas nasbolunmuşken kabul olunmaması züllünden ziyade bu madde nakiseyi mucip olur. Kaldı ki Bonaparta'nın vech-i meşruh üzere suâlinde memur-ı mezkûr tasdiknâmeyi hâmil olup olmadığını anlatmıyarak bazı husus müzakeresine geldim didikte reddolunmayup müzakereye râğbet olunursa memur-ı mezkûr "Devlet-i aliyyenin müsalehaya hâhişi berkemaldir; lâkin İngiltere devletiyle ittifakı olup beraber müsaleha olmak meşrut olduğundan şimdi Londra esasından başka esas akdi ittifaka mugayir olur. Londra esasında Devlet-i aliyyeye müteallik münferiç olan maddeleri akd ve rapteden sizin murahhasınız değil mi?," yollu bazı kelimât irad eyledikte Fransalu dahi "müttefikinizin birisi yani Rusyalu ile müsalehayı münferiden itmam ettik, İngilterelü ile dahi esas-ı sulhu münferiden tanzim ve Devlet-i aliyyeye müteallik dediğiniz iki şart Devlet-i aliyye sulhu esası olmayup Mısır maddesi İngilterelü ile müşterek olduğundan tahrir ve Cezair-i seb'a hususu dahi bazı taraftan ve İngilterelüden musaddak olduğundan biz dahi kabulünü tastir eyledik ve elyevm İngiltere sulhunu münferiden söyleşürüz, Devlet-i aliyye dahi musaleha olacak ise bâ ruhsatnâme memur olan elçisi Ali Efendi imza eylediği esası tasdik eylesün; etmez is'e cevap versün," dediği halde memur-ı mezkûr "sizin Amiens'de olan murahhasınız (üç kelime yırtık) muvacehesinde İngiltere murahhasıyla müzakere edeyim," dese Bonapart razı olur ise Amiens'e varup söyleşürüz. Eğer Fransa murahhası dahi Paris esa (üç kelime yırtık) davacı olur ise İngilterelü dahi Fransayı kırmak istemediğinden ya kabul eder yahut Londiradan istifzan edüp bir suret verir yahut Fransalunun vech-i muharrer üzere cevabında (bir kelime yırtık) mezkûr dahi Paris esa-

sında Mısır'da âhar bir devlete olacak müsaade Fransa hakkında dahi cârî olması şartından İngilterelü istinkâf eylediğini izhar etmek lâzım gelse Fransalu iltizam edüp, bizim bu şarttan bir muradımız ve bir gûna matlubumuz yoktur, sizin meramınız olduğundan mı istinkâf ediyorsunuz? Bir taraftan talep olunmadığı halde bu şarttan bir nesne lâzım gelmez ve bu İngilterelüye söylese belki cevap vermeyüp kabul ederler; lâkin anlaşıldığına göre Fransalunun meramı Devlet-i aliyye ile münferiden sulh olmak idüğü ve Paris esasında mezkûr şurut münderiç olmadıkça akd-i sulh etmiyeceği mukaddem Sebasti'ninin (Sebastiyanî'nin) ekvalinden dahi nümayan olduğu haysiyetiyle İngilterelüye davacı olmak ve sual ve cevap itmek taraflarına hiç sarf-ı zihin itmeyüp "Benim bunlar vazifem değil, müttefikinizi irzâ edin etmeyin; ânı bilmem; tasdik-i esas edecek iseniz cevap verin," deyu memur-ı mezkûra kat'iyetle ifade eder ise ol dahi hodbehod İngiltere murahhasıyla muhabere etse bu tarafta elçinin ısrarı misillü murahhas-ı mersum dahi Paris esasını menedeceği zahir olmağla ol vakit yine bir netice olmayup memur-ı mezkûr keyfiyeti Âsitaneye yazmak iktiza eder. Ol aralıkta Fransalu ne muamele ve ne gûne tertibata teşebbüs eder, bu dahi meçhuldür. Bundan başka memur-ı mezkûr Paris'e varıncayadek İngiltere sulhu dahi hitam-pezir olursa Devlet-i aliyye sulhu külliyyen açıkta kalup ol zaman Paris esası dahi elden çıkup Fransalu rağbet eder ise yeniden esas akdine yahut bilâ esas musaleha müzakeresine mübaşeret lâzım gelür; ancak ol vakit Bonaparta şimdiki şuruta kanaat etmeyüp bir az ilâvelere dahi beherhal ısrar eder; kaldı ki İngiltere elçisi tavrı serkâtibi ve tercümaniyle gönderdikte "Paris esası tasdik olunmayup maslahat ne suretle ifrağ olunmak mülâhaza olunduğu ledessual, tercüman-ı mersum Paris esası reddolunup Devlet-i aliyye müsalehası külliyyen İngilterelüye ihale olunsun, elbette rabita verirler," deyu inhâ ve Londra esası reddolunup devlet-i aliyye maslahatının dahi İngiltere murahhasına ihalesi İngiltereden yazılmış olmakla bunu tekrar inbâ itmeğin faraza bu surete izhar-ı rızâ olunup devlet-i aliyye sulhunu ber vefk-ı dilhâh İngilterelü raptedeceğini mübeyyin taahhüt senedi talep olunsa verüp vermeyecekleri meşkûk ve verseler dahi Fransalu

iptida İngiltere murahhasından ve Devlet-i aliyye maslahatına dair akdedeceği mevad makbul olacağını nâtik bâlâsı hatt-ı hümâyun ile muanven ruhsatnâme talep ider. Böyle ruhsatnâme yani rabıta-i mülkiyyeye dair olan maslahat-ı cesimeye ruhsat, âher devlet murahhası yedine verilemeyeceği dahi bahirdir. Velhasıl şimdiki halde Fransalı belki kırılmaz ve bir iki ay vakit kazanılır. Hem şayet netice bulur mülâhazasıyle Fransaya bir memur irsali lâzım geldiği halde Fransa maslahatgüzarı Rufen (Ruffin) cevabı tacilde olduğundan işte mahsus birisi gönderilüp mahallinde rabıta verilecek cevabı verilmek iktiza eder. İşbu tedbir-i zaifden gayrı suret hatıra gelmez demeleriyle bu babda ne gûna irade-i seniyye-i şehriyarîleri sânih olur ise emr ü ferman şevketlû, kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû velinimetim efendim pâdişahım hazretlerindedir¹.

İşte bu telhisten anlaşılacağı üzere Osmanlı devleti iki tarafın siyasi menfaatlerinin çarpışması yüzünden kat'î ve kestirme bir cevap vermekten âcizdi; İngilterenin, Fransa tarafından cezb edilmekte olduğunu gördüğü Türkiyeyi salıvermek hesabına gelmiyordu; filhakika Mısırın istirdadından sonra her gün geçtikçe Osmanlı pâdişahının Fransaya temayülü artıyordu; maamafih Osmanlı hükûmeti İngilterenin dostluğunu devam ettirmek arzusunda idi ve bir kısım devlet ricali ve bu meyanda Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa, Sebastiyani'nin sık sık tehdit ve tazyikinden usanarak İngiltere siyasetine taraftar idi.

Türkiyeye İngiltere dostluğunu kuvvetlendirip temadi ettirmek için Elgin'in yerine Drummond gönderilmişti. Bunun selefi Lord Elgin sefaretten ayrılıp İngiltereye giderken gayr-ı resmî surette bir eser-i teveccüh olarak Osmanlı hükümdarının huzuruna kabul edilmiş ve bunun vasıtasıyla İngiltere kiralına ve veliahdına ve kiralın küçük oğluyla başvekil ve başgenerale hediyeler gönderilmiştir (14. Vesika).

Filvaki fevkalâde olarak altı ay müddetle İstanbula gönderilen Drummond, burada Türk ve İngiliz dostluğunun temadisine çalışmak, Osmanlı hükümdarını, Birinci konsül Bonapart'ın tesirinden kurtarmak için bütün kıyaset ve dirayetini sarfetmiştir².

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hat numarası 24.

² V. Drummond, 1760 senesinde doğmuştur. Değerli muharrirlerden olup

Drummond 1803 senesi Kasım ayına kadar İstanbulda bulunarak Türk—İngiliz dostluğunu kuvvetlendirmişti; çünkü Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa ile bazı ricâl bu dostluğun temadisine ehemmiyet veriyorlardı. Drummond, İstanbulda işini bitirdikten sonra yerine orta elçi sıfatıyla vekil olarak Istraton'u bırakarak İngiltereye döneceğini 20 Receb 1208 tarihli takrirıyla¹ Bab-ı âliye bildirmiş ve selefi Lord Elgin gibi kendisinin de veda için gayr-ı resmî surette huzura kabulünü rica eylemiştir. Filhakika hareketinden evvel vermiş olduğu bir takrirle devlete bazı vesayâda bulunan ve aynı zamanda Reisülküttab Efendi ile görüşmek isteyen Drummond'un Pâdişahın huzuruna kabulüne müsaade edilmiştir. (15. Vesika).

Sadr-ı âzâmın bu telhisinden bir az müddet sonra aşağıdaki arz ve müsaade üzerine Drummond hükümdar tarafından gayr-ı resmî surette Topkapı sarayında kabul edilmiştir:

Hatt-ı hümâyün

Benim Vêzirim,

Pazar günü gelüp Topkapıya götüresin

Padişahım

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü velinimetim efendim,

Dersaadette mukim İngiltere büyükelçisi Drummond devleti tarafına avdete mezun olduğuna binaen selefi hakkında erzan buyrulduğu misillü min gayr-i resm atebe-i ulyây-ı şâhânelerine rûmal olmak şerefine mazhariyyetini mahsusça niyaz ve istida etmiş ve keyfiyet hakipây-ı mülûkânelerine takrir-i çakerânem ile arz ve istîzan olunup gün tahsisıyla tekrar istîzan olunacağı dahi terkim kılınmıştı.

Elçi-i mersum işbu pazar günü rûmalî-i südde-i seniyyelerıyla nâil-i iftihar kılınmasını tercümanı vasıtasıyla istida itmekle selefi Lord Elgin hakkında sünuhu misillü Topkapıda mı olur yoksa âhar mevkide mi irade buyrulur, pazar günü ba'd-ez-zuhr elçi-i mersumun cephe-sâyî-i hâkipay-ı hüsrevanele-

aynı zamanda arkeolog idi. 1828 senesinde Roma'da vefat etmiştir. Ansiklopedide 1801'de İstanbul sefiri gösterilmişse de yanlış olup doğrusu 1803'dedir. Altı ay kadar fevkalâde sefir olarak gelmiş ve Türkiye'nin İttifak-ı müsellesten ayrılmaması için çalışmıştır.

¹ Bu takrir tercümesinin fotografisi vesikalar arasındadır.

riyle müftehir kılınması irade buyrulur ise sabıkı misillü çaker-i keminele evvelce tebdilen atebe-bûsî-i şehriyatleriyle teşerrûf birle elçi-i mersum dahi vakt-i mev'ud-ı mezkûrda celbettirileceği malûm-ı âlileri buyruldukte emr ü ferman şevketlû, kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım hazretlerindedir¹.

Vilyam Drummond'un kendi yerine geleceğini söylediği General Lisoti gelmemiş, onun yerine Arbutnot [Arbutnot] gönderilmiştir. Drummond'un memleketine avdet ederken yeni sefir gelinceye kadar yerine Aleksandr Istraton'u vekil bırakmış olduğunu evvelce söylemiştir.

Drummond İstanbuldan ayrıldığı sırada 22 Recep 1218 tarihiyle (1803 İkinciteşrin) İngiliz sefaretî tercümanı Pizani'ye yazdığı uzunca bir mektubunda Türklerle dostluktan bahsederek İngiltereye gittikten sonra da Türkiye ile İngiltere arasında münasebâtın daha sıkı olmasını temine çalışacağını bildirmiş ve bu mütaleasını Reisül-küttâb Efendiye (Türkiye Hariciye Vekili) söylemesini istemiştir. Yine aynı mektupta Drummond, Fansa siyasetinden ve Birinci konsül Bonapart'ın Türkiye hakkındaki kanaatlerinden ve İngiliz kiralının samimiyet ve dostluğundan şöyle bahsetmektedir:

“Kıral cenaplarının bizi bu cânibe (yani Türkiye) ba's ve tayininden maksad memâlik-i hakaniyyenin yümnü rahat ve asayiş ve refahiyeti hususunda müşarünileyh cenaplarının arzû-yı derunî ve iltizam-ı hâlisâne-i mümteni'-üt-tegayyüri, ne derece olduğunu müceddeden isbat niyyeti olup bundan akdemce Fransada İngiltere elçisiyle cereyan eden muhavere başkonsolosun irad ettiği ecvibe-i nâsezâ ve memâlik-i şâhâne-i Osmaniyeye dair ayn-ı garaz ve husûmetten ibaret sevk ve tasrih eylediği teklifat-ı nâbercânın muktezasına nisbet Françe cümhurunun mekasid-ı tama'-engizinden... saltanat-ı seniyyeyi âgâh ve müteyakkız itmek müşarünileyh cenaplarının lâzime-i kaide-i hulûs ve istikameti olmuştur Diyar-ı İtalyanın sevahil i şarkiyyesinde Bonapart'ın tedbiriyle bunca kuvvet-i müfrita tecemmuu memâlik-i Osmaniyenin taarruz ve izmihlâli sevdây-ı dalâlet-intimasından kinaye bir alâmet-i reddiye olmak ulülelbab nezdinde maznun ve müstedel olduğuna binaen

¹ Başbakanlık Arşivi, Dolap 2, Sandık 40, Hat 42.

bu kadar alâim-i keviyyeden rasad ve tevehhümü zâhir olan böyle saded-i merdude dair bizden bundan ziyade tezyil-i kelâma sülûk abes kabîlinden olup hfn-i vedâda şu itikad-ı sahih-ül-mefad beyanı ile iktifâ olunur ki Devlet-i seniyyede serkârda olan erbâb-ı meşveret ve erkân-ı kârdân-ı vâlâ-men-ziletin ârâste oldukları hilye-i dirâyet ve rezanet ve meziyyet ve gayret ve cür'et hayyiz-i kemalde olmağla Françalunun ne desayis ve bahanelerine ferifte ve ne salâbet-i asliyye-i Osmaniyye levâzımına münafi bir gûna müsaade irtikâbına rızâdâde olmağı saltanat-ı ebed-müddete göre reva görürler...¹„

Görülüyor ki İngiltere Türkiyeyi elden kaçırmayarak Bonapart'ın kararsız politikasına kaptırmamağı mefaatine muvafık görmekte ve bunun temini için çalışmakta ve icap eden cemileleri de göstermekten çekinmemektedir. Aşağıdaki misâl de buna delildir.

Osmanlı hükûmeti Mısır seferinde hizmetleri görülen kumandan, zabıt ve memurlara rütbelerine göre dört derece üzere yalnız şahıslarına mahsus olarak samur kürk yani ağır hil'atla beraber mücevher şems ve hilâl nişanları ve tuğralı şeritler vermişti. Nişan ve şeritler şövalyelik rütbesinin alâmeti olduğundan kendi hükûmetleri vermedikçe başka devletler tarafından herhangi bir hizmet sebebiyle verilmiş olanların icabında memleketlerinde bu nişanları takmalarına müsaade edilmez ve bu şövalyelik nişan ve şeritleri muteber tutulmazdı. Halbuki İngiltere devleti, Türkiyeye karşı bir cemile ve dostluk eseri olarak bunların kabul ve talikine müsaade etmiştir. Bundan dolayı Türkiye hükûmeti şövalyelik rütbesini kime vermiş ise İngiltere hükûmeti tarafından müteber tutulmuştur. Bu hususa ve teferruatına dair Sadr-ı âzamın bir arzısı ve hatt-ı hümayun sureti vesikalar kısmındadır (15. Vesika).

Bunlardan vesikadaki listede ismi geçen Lord Kavan'a da altın levha üzerine elmaslı hilâl nişanı verilmiş ve bu nişan Kaptan paşa vasıtasıyla kendisine gönderilmişti. Lord Kavan, bu nişanın iftasından bir müddet sonra İngilizlerin Mısır ordusunda serasker vekâletine tayin edilmiş olduğundan ve bu defa Mısırın tahliyesiyle memleketine gideceğinden dolayı bir teveccüh eseri olarak kendisine seraskerlere mahsus murassa şems derûnunda elmaslı hilâl nişanı ve tuğralı altın vaz'olunmuş al şerit iftasını istirham ve bundan

¹ Dolap 2, Sandık 40'da 44 numaralı hattın melfûfu

başka Mısırın tahliyesi münasebetiyle avdet eden yüz bir nefer zabitten her birinin rütbesine göre yirmi dört zabite on dörder dirhemlik ve yedi zabite dokuzar ve yetmiş kişiye de beşer dirhemlik altın nişanlar tfasını rica etmiştir.

Generalin, Kaptan Paşa vasıtasıyla vâki bu müracaatı hükümdara arzolanarak «Yapılıp verile» hatt-ı hümayunuyla müsaade edilmiştir¹.

**

Drummond'un avdeti üzerine İngilterenin Türkiye sefirliğine Charles Arbuthnot'un tayin edildiğini yukarıda söylemiştik. Sefir tayin olunan Arbuthnot'un getirdiği 5 Temmuz 1804 tarihli nâmenin orijinali Başbakanlık arşivindeki vesikalar arasındadır; bundan başka İngiltere kıralının aynı tarihle Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa'ya hitaben ayrı bir mektubu vardır; parşömen üzerine İngilizce yazılmış olan bu iki vesikadan birisi yani kıralın Osmanlı pâdişahına gönderdiği nâme vesikalar arasına konmuştur.

Arbuthnot İstanbula geldikten sonra Sadr-ı âzamı ziyaret için Bab-ı âliye gelerek merasimle karşılanmış ve hükümdarı tarafından gönderilen mektubu Sadr-ı âzama vermiş ve Sadr-ı âzam tarafından teşrifat kaidesi üzere elçiye samur kürk ile bir donanmış at ve maiyyetindeki müteber adamlarına da hil'atler verilmiştir. Elçi, getirdiği itimadnâmesini takdim için bir gün tahsisini istediğinden bu ziyareti müteakip gelecek salı günü sefirin huzura kabülü tekrar edilmiştir². Sadr-ı âzam kendisine gönderilen bu mektubu Türkçeye tercüme ettirerek asliyle beraber hükümdara takdim etmiştir.

Sefirin Sadr-ı âzamı ziyaretine ve gün tayinine dair Yusuf Ziya Paşa'nın arz tezkiresi:

Hatt-ı Hümayun : **Gelsün.**

Pâdişahım,

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü velinimetim efendim

Mâlûm-ı übbehet-melzûm-ı şâhâneleri buyurulduğu ücre bu defa Der-i saadete vürud eden İngiltere elçisi, devleti tara-

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hat numarası 14.

² Elçilerin huzura kabulleri yeniçerilere ulûfe [maaş] verilmesi mütad olan salı gününe tesadüf ettirilirdi.

fından cânib-i çâkertye olan mektuplarını teslim için bugün Bâb-ı âlî'ye vürud itmekle merasim-i mûtâde bâ'd-el-icra ber mücib-i teşrifat kendüye samur kürk iksa ve bir re's donanmış esb keşide kılınıp yanında olan müteber adamlarına ferve ve hil'atler ilbas birle memnûnen ve mutayyiben îade olunduğu ve İngiltere kıralının hâkipây-ı kimya-sây-ı şâhânelerine olan nâmesini takdim için bimennihi tealâ gelecek salı günü dahi divan-ı müşeyyid-ül-erkân-ı hüsrevâneleri tertibiyle atebe-i ulyây-ı şehriyarilerine rûsay olması musammem idüğü malûm-ı âlileri buyruldukta emr ü ferman, şevketlû, kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû velinimetim efendim pâdişahım hazretlerindir ¹.

Bu telhisin üzerine **Gelsün** diye hükümdarın muvafakatı alındıktan sonra sefir Arbutnot salı günü hükümdar tarafından kabul olunarak itimadnâmesini takdim etmiştir. Merasimden sonra usulen nâme divana gönderilerek Baştercüman'a tercüme ettirilir ve sonra asliyle beraber tekrar pâdişaha takdim olunurdu.

Hatt - ı Hümây un

Manzurum olmuştur.

Pâdişahım

Şevketlû, kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû velinimetim efendim

Bu defa vürud iden İngiliz elçisinin taraf-ü vazih-iş şeref-i mülûkânelerine kıralı tarafından getirüp divan-ü müşeyyid-ül-erkân-ı cihandarilerine takdim eylediği nâme ile mukaddemce cânib-i çâkerâneme teslim eylediği mektup tercüme ettirilüp manzur-ı şâhâneleri buyrulmak için asıllariyle beraber mâruz-ı huzûr-ı hümâyunları kılınmağla emr ü ferman şevketlû kerâmetlû, mehâbetlû, kudretlû, velinimetim efendim pâdişahım hazretlerindir ².

Kıral Üçüncü Jorj'un gönderdiği İngilizce nâmenin orijinalinin aynı makale'nin sonundaki vesikalar arasındadır. Nâmenin tercüme edilmiş kısmı da mâkalenin sonundadır (16. Vesika).

Kıralın Sadr-ı âzama gönderdiği mektup, Divan-ı Hümây un

¹ Dolap 3, Sandık 40, Hat numarası 35.

² Dolap 2, Sandık 40, Hat numarası 50 ve 47.

tercümanı¹ tarafından Türkçeye çevrilmiş olup asliyle beraber Arşiv dairesinde mahfuzdur. Bu mektupta, İsveçte orta elçisi bulunan Arbuthnot'un büyükelçilikle Türkiye sefaretine tayin edildiği ve kendisinin mutemedi olan bu sefir hakkında hüsnü kabul gösterilmesi, gerek devlete ve gerek tüccar ve İngiliz tebaasına ait işlerde elçiye itimat edilmesi beyan olunmaktadır. Mektubun sureti için bk. 17. Vesika.

Kıralın Yusuf Ziya Paşa'ya gönderdiği bu mektubun tercümesinde isim yeri açık bırakılmıştır. Bu ismin yazılmaması iki şıktan ileri gelmektedir: Ya Sadr-ı âzam mektup tercümesini takdim ederken ismini teeddüben yazdırmamış veyahut o sırada Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa infisal etmiştir. Arbuthnot'un getirdiği nâme 5 Temmuz 1804 tarihli olup Hicrî 1219 Rebî-ul-evveline tesadüf eder; fakat sefirin İstanbula vürudunun hangi aya tesadüf ettiği malûm değildir. Eğer sefir 1805 senesi Nisanında gelmiş ise—ki zannetmiyorum — Yusuf Ziya Paşa bu tarihte sadaretten çekilmişti; fakat Sadr-ı âzamin, telhislerinde, yani hükümdara takdim ettiği arızalarda elçinin "Cânib-i çakerâneme olan mektupları," diye mütalea yürütmesine nazaran bu mektubun Yusuf Ziya Paşa sadarete iken geldiği ve teeddüben ismini yazmadığı muhtemeldir. Buna karşı kırala verilen cevap ise Yusuf Ziya Paşa'ya halef olan İsmail Paşa'nın sadaretine tesadüf etmektedir.

İngilterenin daimî büyükelçisi Elgin'in İstanbul sefaretinden ayrılıp² yerine yine daimî sefaretle gelen Arbuthnot'un getirmiş olduğu nâmeye (Selirin itimadnâmesine) III. Sultan Selim tarafından verilen cevap için bk. 18. Vesika.

* * *

Yukarıki kısımlarda yazdığımız gibi Osmanlı hükûmeti Avrupa'da daimî sefir ve maslahatgüzar bulundurmak suretiyle Avrupa ahvaline oldukça vukuf peyda ediyordu. Bu sefir ve maslahatgüzarların gönderdikleri raporların bir kısmı şifreli ve bir kısmı da şifresizdir. İçlerinde şâyân-ı dikkat ve o tarihte Türkiyece malûm

¹ Bu gibi Fransız lisanından gayrı yazılan nâmeler sefaret tercümanları tarafından Fransızcaya çevrilerek sonra da Divan tercümanı tarafından da Fransızcadan Türkçeye tercüme edilirdi.

² Elgin ile Arbuthnot arasında fevkalâde elçi olarak gelen Drummond daimî sefir olmadığından nâmed- Arbuthnot'un Elgin'e halef olduğu gösterilmiştir.

olmayan İngilteredeki parlâmento usulüne dair malûmat ta vardır. Ben bu bahsi kapamadan evvel Londra maslahatgüzarı olan Mehmed Sıdkı Efendi'nin iki mektubunun suretini neşrediyorum.

Sıdkı Efendi 27 Rebî-ul-âhir 1220 tarihli (1805 Temmuz) bir raporunda o zaman İngilteredeki siyasi ve askerî vaziyeti beyan etmekte ve buna leffettiği bir mektubunda da İngiltere parlamentosunun tatili hakkında malûmat vermektedir; bu rapor Sadr-ı âzama yazılmış ve o da sol tarafa yazılan bir derkenarla pâdişaha arzemiş ve hükümdar da okuduktan sonra **Manzûrum olmuştur** derkenariyle iade eylemiştir¹.

Hatt-ı Hümâyun :

Manzurum olmuştur.

Sadr-ı âzamin derkenarı :

İngilterede maslahatgüzarlık ile ikamet eden Sıdkı Efendi kullarının havadise dair arızasıdır. Ferman hazret-i men-leh-ül-emrindir.

Devletlû, inayetlû, mezid-i şefekat ve merhametlû velinimetim Efendim Sultânım Hazretleri devlet ü ikbal ile sağ olsun.

Arz-ı hal-i kullarıdır ki, işbu sene-i mübarekede dahi Parlamento meclisi kapanmış olmağla diğer kâğıt (yani bu raporun melfufu) İngiltere devleti tarafından gönderilen Kıral kelâmının gazetesi (Resmî gazete) tercümesidir; ancak beher sene haşmetlû İngiltere kıralı cenapları binnefs kendü gelüp meclis-i mezkûrı açtırır ve kapatır idi; lâkin bu sene kıral-ı müşarünileyhin gözlerine perde inmiş olup bir veçhile rüyet-i umura mecali olmamağla tarafından mühürdarı makamında Lord Şansöliyeri gönderüp meclis-i mezkûrı kapatmıştır ve kıral-ı müşarünileyh cenapları beher sene mûtadı olan Veymut (Weymouth) limanına gitmiş olmağla tebdil-i hava ile gözleri iyi olmakta idüğü itikadındadırlar ve Mösyö Addinkton (Addington) Lord olup ve Lord Sidmos mansıbı uhdesine ihale olunmuştu; lâkin Başvekil Mösyö Pit ile miyaneleri şekerâb olduğundan mansıbından azlini talep ile hiç bir hususa karış-

¹ Başbakânlık arşivi, Dolap 2, Sandık 40, Hatt-ı hümâyun numarası 11.

mamak üzre hânesine çekilmiştir; bundan bir kaç gün mukaddem Hind canibinde geşt ü gûzar iden İngiliz donanması seraseri Lord Nelson'dan İngiltere devletine varid olan bir kıt'a mektupta, Françe ve İspanya donanmaları doğru Martinikaya (Küçük Antil adalarından Martinique) varup ve Martinikanın karşısında kâin Veyman... nam bir hâli ada üzerine İngiltereliler bir kale inşa etmiş olup Françelulara hasarettten hâli olmazlar imiş; bu defa Françelular ada-i mezkûru zabt ve derûnunda olan İngilterelüleri esir etmişler; ancak Françeluya bir sarı humma hastalığı müstevli olup üç bin nefer mikdarı soldat ve bir kaç yüz nefer gemici taifesi helâk olduğundan ada-i mezkûrda ikamete mecalleri kalmayup avdet eylemişler olduğundan avdetlerini mumailiyh Lord Nelson beş gün sonra haber aldıkta verâlarından gidüp ve Françelu donanmasında hasta çok olup cenge iktidarları olamıyacağı itikadiyle mumailiyhin mikdar-ı kalil donanmasıyle Françelunun külliyeti donanmasını müzmaihil ve harap edeceğinde iştibahı olmadığını ifade ve tahrir etmiş olduğu ve şeb ü rûz devam-ı eyyam-ı ömr ü devletleri ed'iyesinde kusur-ı çakerânem olmadığı beyanı siyakında arzihâl-i abîdânem terkîmine ictisar merfu-ı pişgâh-ı devlet-kararları kılındı. İnşaallahu teâled-eş-şeref-il-vusûl bâ'-dezin dahi hakk-ı abîdânemde câri buyrulan ahsen-i teveccühât-ı veliyy-ün-niamâneleri bîdiriğ ve mebzul buyrulam bâbında emr ü ferman, lûtuf ve ihsan devletlû inâyetlû mezîd-i şefekat ve merhametlû velinimetim efendim sultanım hazretlerininindir. 27 Rebf-ul-âhır 1220.

Bende

Mehmed Sıdkı

Maslahatgûzar-ı İngiltere

İngiltere parlâmentosu hakkında Maslahatgûzar Mehmed Sıdkı Efendinin muayyen tabirleri bilmeyerek ve sebk ü rapta riayet etmeyerek gönderdiği bir mektubundan aynen:

"Mûtad-ı kadim-i İngiltere olan beher sene Parlâmento meclisi kapandığından haşmetlu İngiltere kiralı cenaplarının ahali-i meclis-i mezkûrda (yani meclis âzaları huzurunda) ifade eylediği kelâmlarının tercümesidir:

Yukarı odanın ahalisi (Lordlar kamarası âzaları) olan lord ve mösyölere hitaben:

“Biz, kiralımız tarafından size ifade ve beyan eylemeğe memuren geldik¹; bu senenin zarfında kiralımızın tacının ırzı (şerefi) ve memleketimizin himayet ve sıyaneti için ettiğimiz gayret ve metanet ve andan mâadâ bu kadar mal ve asker peyda eylemişsiniz.

“Aşağı odanın (Avam kamarasının) ahali olan mösyölere hitaben:

“Ve size dahi kiralımız tarafından müstakillen teşekkür etmeğe geldik; zira sizir kemal-i hamiyet ve inâyetiniz ile kiralımızın devletinin tekmil-i ırzı içün (Devletin şeref ve hay-siyyetini muhafaza içün) bir azım salyâneyi (vergiyi) ahali-i beldeye kabul ettirmişsiniz,,.

“Yine yukarı odanın ahali olan lord ve mösyölere hitap:

“Kiralımız nihayet-ül-emir etrafta olan devletler ile mütefik olacağını size ifade ve beyan itmeğe mecbur oldu ve sahihan kiralımız düvel-i âhardan olarak bir cemiyet tedarik ve peyda itmekte bir hatve girüye kalmayacaktır ve öyle bir cemiyet ki umumen Avrupa ahalisine daimî rahatlık vermek idebilsün ve bundan mâadâ zikrolunan düvel-i âhar cemiyeti eğer iktiza iderse Françe devletinin nâhemvar hareketlerini meks eylemeğe imdad ve iâne eylesün zira France devletinin nâhemvar hareketleri gün begün bilcümle Avrupa devletlerinin müsellemliklerine [bağımsızlıklarına] teaddî ve gadretmektedir,,.

“Haşmetlü Kıral cenapları tarafından bâlâda mezkûr kelâmları ifadeye memur Lord Şansöliyer yani Kıral mühürdarı makamında olan kimesne kendü tarafından ifade eder ki:

“Ben kıralın şansöliyeri vesair lordlar ile gelüp kiralımızın emrini size ifade ve beyan eyledik ve biz kiralımızın her bir emrine mutl ve münkad olduğumuz ecilden bu Parlâmento meclisi şimdi kapanıp mah-ı Ağustosun (1805 senesi) yirmi ikinci günü yine açtırırız². „

¹ İngiliz kiralının hasta olduğu maslahatgüzarın yukarıki mektubunda yazılı olup Kıralın bizzat gelememesi bundan dolayıdır.

² Başbakanlık arşivi, Dolap 2, Sandık 40'da 11 numaralı Hatt-ı hümayunun melfûfu.

1. Vesika

İngilizlerle ticarete müsaadeyi havi Osmanlı vesikaları arasında görülen ilk nâme

Eglitar (İngiltere) vilâyetinin kraliçesi olan Elizabeth'e hüküm ki¹ [atlas kese].

Âstane-i saadet âşyanıma adamlarunuz gelüp gitmek ve ol cevânibin tacirleri ve bazirgânları memâlik-i mahrusamıza gelüp ticaret eylemek hususların ilâm eylemişsin. İmdi evvân-u âliyet-il-âyânımız dosta düşmana meftuh ve mekşuf olup hulûs-ı taviyyet ile arz-ı ubudiyet eyleyenlere men ve red olmadığı ecilden memâlik-i mahrusamızda olan beylere ve kadılara ve deryada yürüyen kaptanlara ve gönüllü reislerine ve iskelelerde olan eminlere ahkâm-ı şerife yazılıp anun gibi Eglitar vilâyetinden deryada barçalariyle ve gemileriyle adamları ve bazirgânları gelürse ol taraftan dahi kimesne asla rencide eylemeyüp ateb-i ulyâmıza sadakat üzere olan Françelü ve Venediklü ve Lehlü gelüp ticaret eyledikleri gibi Eglitar vilâyetinin dahi bazirgânları gelip gidüp, gelürken ve giderlerken ve memâlik-i mahrusamızda ticaret tari-kiyle gezerleriken kimesne asla mâni olmaya deyu muhkem tenbih ve yasak olunmuştur. Gerekir ki vusul buldukta Âstanemize olan vüfûr-ı sadakat mucibince muhabbet ve dostluğunuz eksik eylemeyüp eğer deryadan gemilerünüzle ve eğer karadan araba ve davar ile adamlarunuz ve bazirgânlarınız meta ve esbablariyle gelüp ticaret eyleyüp gitmekten hâli olmaya. (sene 987 Muharrem)²

II. Vesika

Dergâh-ı muallâdan Eglitar vilâyetinin serhaddine varınca karadan memâlik-i mahrusada vaki beylere ve kadılara ve reislere ve iskele eminlerine hüküm ki

Hâlâ Eglitar vilâyetinden darendegân (سمو و حات راوون ولد بدر و در) ³ nam tacirler gelüp mezkûrlar Eglitar (رسا و اسامار ؟)

¹ Bu nâme müsveddesinin üstünde ve sağ kenarında şu derkenar vardır: (Atlas kiseye konulup gümüş kozalak ile bağlanıp tercüman Mustafaya verildi).

² Mühimme defteri 36 s. 120 Hammer Kraliçe için istenilen name-i mabsus tarihini (Mart 1579) olarak gösteriyor ki (c. 7 s. 42) Mühimmenin kaydıyla tevafuk ediyor.

³ Bu isimler Hammerin yazdığı ve metindeki hâmişlerin birinde adları

vilâyetinden kıraliçesi izni ile Françe ve Venedik ve Leh tacirleri emn ü aman üzre gelüp ticaret eyledikleri gibi bunlar dahi ticaret tariki ile deryadan barçalariyle ve gemileriyle ve karadan arabalarıyla vesair davar yükleriyle ticaret için metâ ve esbab ile gelür iken ve giderken dahl eylememek için emr-i şerifim talep eylemeğin buyurdum ki, vusul buldukta mezburlar her kangısının taht-ı hükûmetine dahil olurlarsa veyahut deryadan gelür iken ve giderken gemilere rasgelinürse gemilerinin ve yüklerinin içinde yat ve yarag tereke vesair memnû olan metâ olmayup vaki olan metâ ve esbablarının kanun üzre gümrüklerin edâ eylediklerine ellerinde mühürlü temessük ibraz eylediklerinden sonra gemilerine ve metâ ve esbablarına ve adamlarına ve karadan gelüp giderken arabalarına ve ahmal ve adamlarına bir fert dahleylemeye (987 Muharrem) ¹.

Bu tâminin bir sureti divan tercümanına ve bir sureti de elle-rine verilmiştir.

III. Vesika

İngiliz kıraliçesine nâme-i hümâyun ki

Atebe-i Aliyye-i Osmaniye ve sūdde-i seniyye-i hâkaniyemiz ki melâz-ı salâtin-i zaman ve melce-i havakin-i cihandır; Mekup gön-derüb bundan akdem Âstâne-i saâdet âşiyânımızda olan (ول پیلوموش خرون و نوز) ² dinmekle mâruf adamınız iki nefer yol-daşlarıyla eğer karadan ve eğer deryadan gelüp gitmeğe ve me-tâların iledüp götürmeğe icâzet-i hümâyunumuz verilmek ile Françe ve Venedik ve Leh kırallarına verildiği üzre ol cânipten memâlik-i mahrusaya metâ getirüp ve memâliki mahrusadan ol cânibe metâ alıp gitmek için dahi icâzet-i hümâyunumuz verilmek rica eyledü-ğünüz ecilden hüsn-i icâzet-i hümâyunumuz erzan buyrulup gerek-tir ki vusul buldukta Leh ve Françe ve Venedik bazirgânları gelüp gittiği üzre sizin vilâyetinizin bazirgânları dahi memâlik-i

geçen Harebon ve diğer tüccarlardır. Gerci isimler iyi okunamıyorsa da bazı harflerin yardımıyla karine ile bu üç tüccarın isimleri olması çok muhtemeldir.

¹ Mühimme defteri 36 s. 120.

² Bu isim defterde aynen böyledir, ortadaki kelime (Harebon=خرون) okuna-bilir. Bu ilk memurlar Hammerin yazdığı gibi üç kişidir. Sokullu'nun sadaretinde başlayan temas anın vefatından az sonra müsbet şekil almış demektir. Mühimme defterinin No. 43. s. 29 da ve 988 Rebiulâhırdaki (İngiltereden sūdde-i saadete gelen elçiye âdet üzre yol hükmü verildi) kaydına göre İngilizlerle münasebatın ilerlediği anlaşılır.

mahrusamıza metâ getürüp ve metâ alup gidüp mademki ol cânıpten Âstane-i saadetimize arzı ubudiyet ve sadakat oluna berü cânıpten dahi kimesnenüze dahl ve taarruz olunmayup yolda ve izde kimesne rencide itmeyüp ne zamanda ister ise gelüp ticaret üzere olalar ve siz dahi südde-i saadetime itaat ve inkiyadda sâbit kadem olup ol caniplerde vaki ve muttali olduğunuz ahbarı alettevâli arz ve ilâm etmekten hâli olmayasız. 7 ca. 998¹

IV Vesika

İngilizlere verilen ilk ahitname (12 Şaban 988)²

Nişan-ı Hümayun oldur ki

Elhaletü hâzihi İngiltere ve Françe ve Hibarida³ Vilâyetlerinin kırılıçesi kıdvat-ün-nisvan-il-millet-il-mesihyye hutimet avakibüha bilhayr; dergâh-ı adalet penah ve bargâh-ı izzet destgâhımıza ki melâz-ı ve melce-i salâtin-i cihan ve mefad ve mence-i havâkin-i devrandır. Müdür olan beylerinden ve لهلك موش هروروش nam ademleri ile mektuplar gönderüp âdemleri sabıka Âstane-i saadet âşiyanimıza gelüp izhâr-ı ubudiyet ve ihlâs ve iş'ar-ı rukıyyet ve ihtisas eyleyüp ol taraftan ademleri ticaret için memâlik-i mahrusamıza gelüp gitmek bâbında isticaze eylemeğin olbapta icazet-i hümayunumuz mukarin olup menâzil ve merahilde ve meabir ve benaderde deryadan ve karadan kimesne rencide ve remide eylemeye deyu ahkâm-ı şerifemiz vermekle dergâh-ı mâdelet penahımıza hulûs-ı taviyyet ve safây-ı akidet üzere arz-ı ubudiyet eyleyüp Françe ve Venedik ve Leh vesair atebe-i ulyâmıza arz-ı ihlâs eyleyen Kırallar ile mabeynimizde mün'akit olan müvalât ve musafat muktezasınca müşarünileyha ile dahi dostluk üzere olup adamları vesair tacirleri memâlik-i mahrusamıza emnü aman üzere metâlarıyla gelüp ticaret eyleyüp kendü hallerinde ve kâr-ü kisblerinde olup ve mukaddema adamlarından olup (isim yeri açık) nam mahalde esir olup bilfiil mahbus olan (isim yeri açık) nam ademleri ıtlak olunmak ve müşarünileyhim kırallara dostluk muktezasınca verilen ahitname-i hü mâ-

¹ Mühimme 43 s. 96 da yine müsaadeyi havi aynı tarihli başka bir hüküm de vardır.

² Mükimme defteri 43 s. 246.

³ Romalılar tarafından İrlandaya (Hiberniya) denilirdi, bizim vesikada Hibarida yazılmıştır.

yun-ı izzet makrunumuz ve ahkâm-ı şerifemiz mucebince müşarünileyha cânibine dahi verilmek bâbında istiday-ı âtifet eyledüğü pâye-i serir-i saadet masir-i pâdişâhanemize arz ve takrir olunmağın müşarünileyhanın istidası izz-ü huzur-ı lâ mi' in-nurumuzda hîz-i kabulde vaki olup işbu ahitnâme-i hümayun-ı adalet makrunımızı inâyet idüp memâlik-i mahrusamızda vaki olan Beğlerbeğiler ve Beğler kullarımıza ve kadılara ve umûmen iskele eminlerine ahkâm-ı şerifemiz irsal olunup ferman-ı kaza cereyanımız bu veçile sadır oldu ki madem ki müşarünileyha tarafından şerait-i ahd ü peymâna riayet ve kavâid-i sulh ve aman kema yenbagi sıyanet oluna bu taraftan dahi kendü malları vesair esbab ve metâları ile eğer deryadan gelen kalyonlar vesair gemileri ve içlerinde olan adamlarıdır ve esbab ve metâlarıdır ve eğer karadan gelen adamları ve davarları ve esbab ve malları ve metâlarıdır asla bir fert dahl ve taarruz eylemayüp kendü hallerinde ve kâr ü kisplerinde olar; Eğer memâlik-i mahrusamıza ve eğer âhar vilâyetlere giderken ve gelürken rencberliklerinde iken bir tarikle esir olurlarsa ol asıllar girü halâs ola ve kalyonları vesair levazımında hazır bulunan eğer hassa gemiler halkıdır ve eğer gayrıdır muavenet eyleyüp ve akçe ile zad ve zevadelerin tedarikinde kimesne mâni ve müzâhim olmiya ve eğer deniz gemilerin karaya atarsa beyler ve kadılar ve gayrılar muavenet eyleyüp kurtulan esbab ve emval girü kendülere virile, dahlolunmaya. Eğer denizde ve eğer karada kendü hallerinde yürüyan İngilterelülere kimesne mâni olmayup dahl ve taarruz kılmaya ve ol diyar tacirleri ve tercüman vesair adamları deryadan ve karadan memâlik-i mahrusamıza gelüp bey'u şirâ ve ticaret idüp şöyle ki oligelen âdet ve kanun üzre rüsum-ı âdiyelerin verdüklerinden sonra gelişte ve gidişte kaptanlardan ve deryada yürüyen reislerden ve gayrıdan ve asker halkından kimesne mâni olmaya; kendülerine ve adamlarına ve esbab ve davarlarına dahl ve taarruz eylemiye. Eğer İngilterelünün biri medyun olsa deyn, borçludan talep olunup alına; kefil olmayıcak âhar kimesne tutulup talep olunmaya ve eğer biri mürd olsa esbab ve emvâlini kime vasiyyet ider ise ana verile (bilâ) vasiyyet mürd olsa konsolosları marifetiyle evvel yerlü yoldaşına virile kimesne dahleytemeye ve İngiltere ve ana tâbi olan yerlerin bazirgânları ve tercümanları ve konsolosları memâlik-i mahrusamızda bey'u şirâ ve ticaret ve kefalet hususlarında vesair umur-ı şer'iyye oldukça

kadıya varup sept-i sicil ittürüp veya hüccet alalar, sonra niza olursa hüccet ve sicille nazar olunup mucibi ile amel oluna; bu ikisinden biri olmayup mücerred şahid-i zor ikamet eylemekle hilâf-ı şer'i olan dâvâları istimâ olunmaya ve bazı kimesneler bize şetm eyledünüz deyü iftira idüp şahid-i zor ikamet eyleyüp mücerret celp ve ahz için hilâf-ı şer'i kavim rencide eylemek istediklerinde men olunalar ve bunlardan biri medyun olsa veya bir veçhile müttehem olup gaybet eylese anın için kefaletsüz âhar kimesne tutulmaya ve İngilterelüye müteallik esir bulunursa ki konsolosları talep idüp İngilterelü idükleri zahir olup şüphe olmak ihtimali olmazsa alınup İngilterelüye vireler, İngiltere ve ana tâbi olan yerlerde memâlik-i mahrusamızda mütemekkin olanlar eğer evlü olsun eğer ergin olsun rençberlik ideler, anlardan haraç talep olunmaya. İskenderiyye ve Şam Trablusu'na ve Cezâir ve Tunus ve Trablusgarp ve Mısır iskelelerine ve gayra tâyin eyledikleri konsolosların tebdil eyleyüp yerlerine ol hizmetin uhdesinden gelür adamlar tayin idüp gönderdikte kimesne mâni olmaya. Eğer tercümanları mühim maslahat üzre ise gelince [gelinceye kadar] tevakkuf oluna; amma anlar dahi taallül eylemeyüp tercümanların ihzar ideler ve eğer İngilterelünün birbiri ile nizaları olsa mezbûr elçileri ve konsolosları âdetlerince fasledeler, kimesne mâni olmaya; şöyle ki levend kayıkları deryadan varup İngilterelüleri ahitnâme virüldüğü tarihten sonra esir idüp götürüp Rumelinde ve Anadolu da satarlar [satarlarsa] anun gibiler bulduklarında gereği gibi dikkat ve ihtimam ile teftiş olunup her kimin elinde bulunursa kimden aldugın bulduralar; ol esir müslüman olmuş ise alan kimesneye akçesi andan alıvirilüp âzâd olup salıverile, İngilterelüye teslim oluna memâlik-i mahrusamızda derya yüzüne çıkan (akitnâme burada bitiyor, alt tarafı yazılmamış.)

V. Vesika

Yalılarda vaki olan beylere ve kadılara ve dizdarlara ve deryâda yürüyen kaptanlara ve iskelelerde olan eminlere hüküm ki:

Hâlâ İngiltere ceziresinin kıraliçesi Astane-i saadetime arz-ı ubudiyet ve ihlâs eyleyüp vilâyet-i mezburede vaki tüccar ve bazirgânları memâlik-i mahrusama gelüp gitmek bâbında isticaze eylemeğin olbapta icazet-i âli nehetim inâyet olunup ahitname-i hümâyun verilmiştir. Hâlâ vilâyet-i mezbureden gemileri ve kal-

yonları emâü âman üzre memâlik-i mahrusama gelmek üzre olup gelürken ve gider iken deryada yürüdükleri yerlerde ve yalılarda ve iskelelerde ve anun gibi deryada rüzgâr muhalif olup metaların karaya çıkarup karadan İstanbul'a ve gayrı yerlere götürmek istediklerinde yolda ve izde ve menâzil ve merâhilde ve meâbir ve benderlerde kimesne dahl ve taarruz eylememek bâbında hükm-i şerifim talep eylemeğin buyurdum ki müşârüni-leyhaya müteallik vaki olan kalyonları vesair gemileri deryada gelür iken ve gider iken siz ki kaptanlarsız, ahd-ü âmane muhalif gemilerine, esbab ve metalarına ve ademlerine ve yat ve yaraklarına ve barutlarına asla dahl ve taarruz eylemiyesiz ve memâlik-i mahrusamdan her kangınızın taht-ı hükûmetine dahil olursa yolda ve izde ve menâzil ve merâhilde ve meâbir ve benderlerde ve iskelelerde ve kalelere uğradıklarında kadimeden olıgelen âdet ve kanun üzre baş ve gümrüklerin eda eylediklerinden sonra gemilerine ve esbab ve metalarına ve yat ye yarağlarına asla bir ferdi dahl ve taarruz ittirmeyüp men ve def eyleyesiz; bununla memnû olmayanları yazup bildiresin ve anın gibi taht-ı hükûmetinizde akçeleriyle zad ve zevâde almak istediklerinde şer-i şerif (mucibince) kimseye dahl ve taarruz ittirmiyesiz, memnû olan metâi alup gittiklerine rızây-ı şerifim yoktur, memnû olan metâi alup gitmekten hazer eyleyesiz ¹.

VI. Vesika

Muhtaret-ül-muhadderat-il-fseviyye mümtazet-ül-müvekkarat-i fil-millet-il-mesihyye maslahat-ü mesâlih-it-tayifet-in-nasraniyye sahibet-ü izyal-il-haşmeti vel-vekar mükemmilet-ü namus-i erbab-in-nâkus vez-zünnar vilâyet-i İngilter kıraliçesi İlizabet hutimet avaki-büha bilhayr. Tevki-i refi-i hümayun vâsil olıcak malûm ola ki hâlâ südde-i seniyye-i saadetmedar ve atebe-i aliyye i gerdun iktidarımız ki melâz-ı selatfn-i âlîmakam ve meaz-i havâkin i zevil-ihiramdır. Mektûb-ı sadakat mashubunuz vârid olup İspanya kralı putperest olmağla dini dinimize muhalif olduğundan maada kadimden adavet üzre olup deryadan ve karadan vilâyetlerimize ve memâlik-i islâmiyyede ticaret üzre olan bazirgânlarımıza daima zarar ve ziyan kasdin idüb ve memâlik-i mahrûsa-i pâdişâhiye varub gelen gemilerimizin

¹ Mühimme defteri No. 49 s. 30.

yollarını kesmek için Sebte boğazında Mağrib caniblerinde olan limanlarda kadırgalar tâyin idüb lâkin kıral-ı mezburun tedarikine itibar ve iltifat olunmayub gemilerimizi memâlik-i islâmiyyeye gönderib biinayetillâhi taalâ emn ü âman üzre varub gelürler ve İspanya vilâyetinde esir olan müslümanlardan nicesin akçemizle halâs idüb kimin âstane-i saadete ve kimisin dahi vilâyetlerine gönderüb ve dâima halâs itmeğe çalışub zikrolunan hizmetimiz ve dostluğumuz mukabelesinde İspanya kıralının vesair düşmanlarımızın sözüne itimad olunmayub memâlik-i mahrusada olan tacirlerimize riayet olunub ahidnâme-i hümâyûna mugayir kimesneye rencide ittirilmeyüb huzur-ı hal ve ferağ-ı bâl ile ticaret etmelerîçün beğlerbeğisi ve ümeraya müekkid ahkâm-ı şerife irsal olunub ve tüccarımızdan birinin davası vaki oldukta Âstane-i saadetten gayri [yerde] davası istimâ olunmıya, elçimiz marifetiyle divan-ı hümâyûnda murâfaa olub kazaskerler istima eyliye deyu bildirmişsiz ve dahi bundan gayri hulûs-i fuad ile ülfet ve vedada müteallik her ne takrir ve tahrir olunmuş ise alâ veçh-it-tafsil pâye-i serir-i âlem masır-ı husrevânemize arz ve takrir olundukta ilm-i şerif-i âlemşümul-i pâdişâhânemiz muhît ve şâmil olmuştur.

Madam ki virilen ahidnâme-i hümâyûn-ı saadet makrunumuz muktezasınca dostumuza dost ve düşmanımıza düşman olub şerait-i ahd ü âmanı kemâkân riayet idesiz. Sizin memâlik-i mahrusamızda olan konsoloslarınızın vesair adamlarınızın hakkında İspanya kıralının vesair düşmanlarınızın kelimat-ı beyhûdelerine kat'â iltifat ve itibar ve sözleri isga olunmayub tâcirlerinize ahd-ü âmane mugayir zulüm ve teaddi eylemezler ; ve memâlik-i mahrusamızda kendü hallerinde ticaret, alış veriş iden bazirgânlarınıza ve adamlarınıza kimesne dahl ve taarruz idemeyüb ve istedikleri yerde bey' ve şira idüb anun gibi memâlik-i mahrusamızda İngilterelü tâifesi ile müslüman ve kefere taifesinden birinin ticaret ve aher hususa müteallik dâvâsı olub ahvali görilüb sicil ve hüccet olunduktan sonra tekrar şerri müş'ir dâvâ ikame idenlerin dâvâsını siz anda istimâ' itmeyüb südde-i saadetime havale eyliyesiz ki gelüp divan-ı hümâyûnumda mürâfaa olup kazaskerlerim huzurunda şer' ile davaları görilüb fasl-ı husumet oluna deyû beğlerbeğilere ve sancakbeğilere ve kadılara müekkid ahkâm-ı şerife yazılıub elçinize teslim olunmuştur.

Mâbeyinde olan dostluk muktezasınca tüccarınız ve adamlar-

rınıza ahd ü peymâna muhalif kimesne zulüm ve teaddi eylemek ihtimali yoktur; gerekdir ki vusûl buldukda siz dahi şimdiyedeğin yüce Âstânemize nice dostluk ve sadakat arz idegelmiş isenüz min bâd dahi câdde-i ihâls-ı ihtisasta sabitkadem ve râsih dem olub mâbeyinde olan sulh ve salâh ve ahdü peymânı kemâyenbağı mer'î ve müteber tutub südde-i sidre makamımıza arz ve İ'lâm ve lâzım olan ahval ve âsârı ahyânen ihbar-ı saire-i selâmetiniz ile iş'ar olunduğunda iştibah olunmiya? Ve mâdemki sizin tarafınızdan nakz-ı ahd-ü âmanı müş'ir bir vazı' sudur itmiye, dahl sulh ve sâlaha muhâif vaz'a rıza gösterilmez; ana göre şerait-i ahdü âmanı gereği gibi riayet eyliyesiz ve memâlik-i mahrusamızda kendü hallerinde ticaret üzre olan bazirgânlarınıza ve adamlarınıza bir ferd şer' ve kanun ve ahidnâme-i hümâyuna mugayir dahl ve taarruz eylemek ihtimali yoktur ve kadimden ecdad-ı izâm ve âbâ-i kiramımızla dostluk idegelenler husul-i mekasıd ve matalibleriyle ne veçhile riayet ve himayet olungelmişler ise siz dahi olveçhile riayet olunup yevmen feyevmen esas-ı mehabbet ve veadad, müstahkem ve müeyyed olub hiç bir veçhile halelpezîr olmak ihtimali yoktur; şöyle malûmunuz ola ve İspanyada vesair keferelerinde esir olan müslüman tutsakların halâs itmek Âstane-i saadetimize kemal-i sadakat ve ihlâsınıza hamlolunur, ana göre ol hususta mesaî i cemileniz zuhura götürüle ve müşarünileyh elçinizle irsal eyledüğünüz mektûb-ı mergubunuzda donanmây-ı hümâyûnuma müteallik her ne inhâ olunmuş ise ol hususda bittemam malâm-ı hümâyunum olmuştur. İnşâallahül-melik-il-gaffar evvel bahâr-ı huçeste âsârda azîm donanmay-ı hümâyunum ihraç olunmak mukârrerdir. Hak taâlâ fetih ve nusretlere makrun kılıvire bimennihi ve keremihi. Fı 29 Muharrem sene 1002 [1593 Ekim].

VII. Vesika

İngiliz kralı Yorginin (Georg III) 1768 Kasım tarihli nâmesi tecümesi ¹

Bu def'a mübârek rikâb-ı müstetâb-ı hazret-i cihanbâni'ye takdîm olunmak ümniyesiyle İngiliz kralı Yorgi (Geörg) tarafından vü'ûd iden nâmenin suret-i tercümesidir. fi 12 ş (Şaban) sene 1182.

¹ Emiri tasnifi, Üçüncü sultan Mustafa devri vesikalari, No. 29368.

Şevketlû kudretlû azametlû kerâmetlû pâdişâh-ı maâli destgâh ve hâkan-ı fermanran sultan Mustafa Han hazretlerinin pişgâh-ı hümayun-ı şehriyâfilerine, Biz ki biinâyetillâhi taalâ İngiltere ve Françe ve İrlanda memleketlerinin kiralı ve Bronsvik ve Luneburg dukası ve Roma İmparatorluğunun Pirenç Herseği ve arhitezorin âyin-i nasârânın hâmisi Yorgi-i sâlisiz.

Taraf-ı hâlisânemizden istidâme-i azamet ve şevket ve istizâde-i saltanat ve devletleri deavâtı takdîminden sonra hulûsâne arz ve ilâm olunur ki devlet-i aliyye-i islâmpenâhlariyle İngiltere devleti beyninde mü'akid olan hüsn-i musafat ve merasim-i müvalât-ı dfrîne sinin-i kesîreden berü tatarruk-ı halelden masun ve vikaye olunarak bu âne gelince bilâ infisâl derkâr ve üstüvar olduğuna binaen bu esnada cenâb-ı şevketmeâblariyle Rusya imparatoriçesi haherimizin beyninde sulh ve sâlâhı sâlib ve muharebe birle tarafeynden nüfûs-ı vefirenin itlâfını câlib ve ifatı müstelzem bazı münâzaat hudus eylediği der-i aliyyelerinde mukîm elçimiz dafleri vesatetiyle tarafımıza inha olundukta terk-i münazaa birle illet-i gaibe-i âferiniş-i hazret-i Hâliki mekal olan sulh u salâh ve emn ü âman-ı âlemiyanı icra ve ifaya terqip zımnında zat-ı hümayûnlarında merkûz-ı envâr-ı şefekat-ı seniyyeleri lâmiasınca bundan mukaddem canib-ü seniyy-il-menâkıb-ı mülûkânelerinden düveli nasarâ taraflarına ibraz-ı âsar-ı hayırhâhî olundığı misillû tarafımızdan dahi bu defa fesh-i sulhı müeddî münazaâtın def'ile ıslah-ı zatülbeyne kemal-i germiyyet ile hüsn-i tavassuta ikdam olundığı arz ve beyan ve Rusya İmparatoriçesi hâherimiz nush ve pendimiz ile amel ve arazi-i islâmiyyede Rusyalu tarafından vukubulan zarar ve ziyan veçh-i lâyıkı üzre tazmin olunacağı ve fimâbâd dostâne harekette bulunmak üzre taahhüd ideceği indimizde bilâ ıstibah olmağla taraf-ı bâhir-iş-şeref-i husrevânelerinden dahi Rusyalunun lâ-ligarezin bu bapta vaki olan hareketlerini afiv birle gerek tazmin-i zarar ve gerek tekeffül-i halisânemiz ile İmparatoriçe-i mumaileyhânın arzideceği taahhüdatı rey'-i hayriyyet mansusumuza itibâren kabul ve ısga buyurulmak memuliyle işbu nâme-i muhaleset allâme tahrir ve irsaline mübaderet olunmuştur. İnşaallâhu taalâ led-eş-şeref-il-vüsûl Âsıtane-i devlet âşiyanelerinde mukîm elçimiz dafleri bu bapta arz ve takdim ideceği mevada müsaade-i mülûkâneleri erzanî ve azamet ve nisfet ve adâlet ile meşhur-ı elsine-i âlemiyan olan ecdâd-ı izâmları hazerâtına iktidâen terk-i münafese ve mu-

hasamaye himmet-i seniyye-i hümâyûnları mas'rûf buyurulması rica ve niyaz olunur.. Milâd-ı hazret-i İsa'nın bin yedi yüz altmış sekiz senesi mah-ı teşrin-i sânfın on ikinci gününde (Veymut) nâm şehrimize tahrir olunmuşdur deyû.

VIII. Vesika

Taraf-ı Devlet-i Aliyyeden bu defa İngiltere devletine Büyük elçi tayin olunan hâcegân-ı divan-ı hümâyundan Yusuf Agâh Efendi ile gönderilecek name-i hümâyunun müsveddesidir fi 11 Safer sene 8 (1208).

(چون حضرت خداوند لا یرال و جناب مفیض الجود و النوال جل شانہ عن الشیہ و المثال تقدست ذاته و صفاته عن تطرق الزوال و الانتقال ارادة ازلیہ و عنایت بیغایہ لم یزلیسی و سید الانبیا و مسند الاصفیا ایکی جهان کونشی اولو پیغمبریمز محمد المصطفی علیہ و علی آلہ و اصحابہ افضل الصلوة و السلامک سمو معجزات کثیر البرکاتیلہ)

Çün hazret-i hüdavend-i lâyezal ve cenab-ü müfeyyiz-il-cûd-i ven-nevval celle şanühü anişşebih-i vel-misal tekaddeset zatühü ve sıfatühü an tetarruk-iz-zevâl vel-intikalın irade-i ezeliyye ve inâ-yet-i bî gaye-i lem yezeliyyesi ve seyyid-ül-enbiya ve mesned-ül-asfiya iki cihan güneşi ulu Peygamberimiz Muhammed-ül-Mustafa aleyhi ve alâ âlihi ve eshabihi efdal-is-salât-i ves-selâmın sümüvv-ü mucizat-i kesir-il-berekâtiyle.

Ben ki Eşraf-ül-büldan-ı vel-emâkin ve ebrek-ül-medâyin-i vel-mesâkin kible-i cümle-i âlem ve mihrab-ı teveccüh-i âmme-i ümem olan Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve harem-i Mes-cid-i aksa ve Kuds-i şerif-i mübarekin hâdim ve hâkimi ve Ana-dolu ve Rumeli ve Bahrisefid ve siyah ve Hicaz ve İrakta vaki reşk endaz-ı kulûb-i salâtin-i cihan olan nice aktar ve eyalât ve kılâ ve husun ve buka ve büldan'ın hâlife-i âzam ve pâdişah-ı mâ-delet şiyem ve şehinşah-ı şevket alemlî es-sültan-ü ibn-is-sultan vel-hâkan-ü ibn-il-hâkan es-sultan Selim Han ibn-is-sultan elgazi Mustafa Han ibn-iş-sultan Ahmed Han'ım. Taraf-ı hümâyun-ı hilâfetmak-runımızdan iftihar-ül-umâra-il-iseviye muhtar-ül-kübra-il-fiham-il-mesihyye müslih-ü mesalih-i cemahir-it-taifet-in-nasraniyye صاحب ezyal-il-haşmet-i velvakar صاحب sahib-ü delâil-il-mecd-i vel-ftibar hâlâ İngiltere ve İrlanda ve İskoçya ve ana tâbi vilâyetlerin kıralı haşmetlû dostumuz Kiyor gıyoş hutimet avakıbühü bil-hayr-ı

verreşad, tevk-i refi-i hümayunımız vasil olıcak malûmunuz ola ki Devlet-i aliyye-i ruz ezzun-ı Osmânî ve saltanat-ı seniyye-i ebed makrun-ı cihanbanımız ile İngiltere devleti beyninde min kadim-il -eyyam paydar ve istüvar olan hulûs-ı fuad-ı vedâd-ı itibar ruz beruz pezirây-ı izdiyad olmak ehemmi metalib-i canibeyn olarak bu ânedek şerait-i mihr ü mehabbet ve zavabıt-ı vedd ü müsâlemet tarafeynden kemâ yenbagi mer'î ve muteber tutulmak mülâbese-siyle merayay-ı safvet-i meveddet bilutfihi taâlâ bir vakitte kabul-i gubar-ı keduret itmediği vâreste-i kayd-ü beyandır. Binaenaleyh bu veçhile revnak efzây-ı âsman iştihar ve ârayiş-i künkere-i âfak-u aktar olan afitab-ı safvet nisab-ı musafat ve muvalat cilâ-sazi-i tevfik-i girdigârî ve himem-i cânibeyn-i vilâ şîârî ile evvelkiden ziyade şâşaa pâş-ı müvâlefet yani beyn-ed-devleteyn vesile-i tezayüd-i germiyet-i muhabbet ve zeria-i tevafür-ı alâka-i mihr ü meveddet olacak mergube tehab ve tevad ki icrası ve hususâ ma tekaddemden berû tarafeynden makbul ve muhterem olan uhut ve mevasfıkın semeresi olan emr-i ticaretin tervic ve teksirine medar-ı itina olur vesâil ve hâlâtın istihsali ve tarafeyn reâyâsının canibeyn memâlikinde ticaret ve seyahate kemal-i refahiyyet ile geşt ü güzârları fûrûat ve levazımının istikmalî ve bunlara dair ve beyn-ed-devleteyn evvelkinden bir kaç kat ziyade takviye-i rabita ve tahkim-i habl-i metin-i alâyık ve zavabıtı mütetebbî olacak esbaba mütedair ve mebaninin temhid ve tesisi taraf-ı devlet-i aliyyemden İngiltere devletine bir mütelhâyyiz ve kâr dânâ elçi tayin ve ikamet ittirilmesi ve bu vesile ile devha-ü zat-il agsan-ı mihrü müvâlatın isale-i mîzab-ı hüsn-i himmet ile mültefet-ül-lisan tezayüd ve taravet olması hususları bir müddettenberu caygîr-i zamir-i velâ semir-i pâdişahanemiz olmağın mücerret irade-i hayriyet ifade-i mezkûreye mebni hâcegân-ı divan-ı muallâ erkân ve müteberan-ı hademe-i devlet-i mâdelet ünvanımızdan olup bu ânedek süpürde-i uhde-i liyakat ve istîdadı kılınan umur-ı müham-ı devlet-i aliyyemizde kemal-i sadakat ve vüfûr-i dirayet ve istikameti mücerrep ve meşhud-ı hüsrevânemiz olan Yusuf Agâh dâme mecdühü büyük elçilik ile kadr ve itibarı terfi birle cânib-i musadakat meabınıza tayin kılınmağla işbu name-i hümayun-ı mulâtafet meşhununuz ısdar ve mûmaileyh ile irsal olunmuştur. İnşallahümevlâ led-el-vüsul tarafeynden tarîka-i enika i hubb-ü müvafakat ilâ maşaallah-ir-rahman süluk ve ebrir-ü halis-il-yesar-ı vedd-ü müvâlefet

ilelebed hüsnü sülûk üzere mesbuk olmak meram ve maksud-ı canibeyn idüğü her ne kadar varest-e-i kaydü iş'ar ise dahi elçimiz mûmaileyhin müddet-i ikametinde muktezâyı memuriyyeti üzere ifây-ı şerait-i uhud-ı kadîme ve icrây-ı revâbıt-ı müvalât-ı müstedimeye dair ve sair mühâm ve halât-ı lâzıme mütedair arz ve iblağ eylediği mevadd-ı musadekat mûtad karin-i kabul olarak lâyıq-ı şân-ı devleteyn olduğu veçhile tesviye ve tensiki hususına sarf-ı himmet kılınmak memul-i şehinşahanemiz idüğü malûm-ı dostanemiz oldukta bâde ezin tarafınızdan dahi icray-ı merasim-i veda ve ifay-ı levazım-ı hüsnü ittihat ile bâis-i inbisat-ı tarafeyn olan adimî dostluğun âsarını izhar ve rûz berûz fevâid-ü kesir-il-avaid-i mütezayit ve bişûmar olması zımında elçimiz mûmaileyhin ol tarafta ikametine ve devlet-i aliyyemize lâyıq ve ahrâ veçhile tetmim-i levâzım-ı mûraatına sarf-ı himmet olundukça nice nice fevaid-i gayr-ı mahsuresi ânen fe ânen ezyed ve evfer ve kemâ filevvel memâlik-i mahrusamıza iyab-ü zihap iden tüccar ve davarınız her veçhile mahmi ve mûteber olacakları muhakkak ve mukarrer idüğü melhuzunuz ola vesselâm.

IX. Vesika

Hatt-ı Hümâyun :

Mucebince ruhsat-ı kâmile-i şâhânem erzanı kılınmıştır ¹

اعلم العلماء المتبحرين افضل الفضلاء المتورعين ينبوع الفضل و اليقين كشاف المشكلات الدينيه
حلال المضلات اليقينيه مفتاح كنوز الحقايق مصباح رموز الدقايق المحفوف بصنوف عواطف
الملك الاعلى اناطولى قاضيمسكرلكى بايسى اولوب رخصت كامله ايله مكامله مأمور اولان
استابول قاضيسى اسبق مولانا مير السيد ابراهيم عصمت ادام الله تعالى فضائله به حكم

Devlet-ü aliyye-i dâim-il-kararımın dost-ı kadîm ve muhibb-i samimi olan İngiltere Devletiyle miyanede ötedenberu cari olan çeşmesar-ı saffet-ü meveddet bir veçhile kabul-ı gubar-ı küduret itmediğinden mâada yevmen feyemen tişe-i hüsn-ü niyet-i tarafeyn ile kûhsar-ı yegânegi ve ittihaddan icra olunan zülâl-i saf ender saff-i meveddet ve selsal-i safa ittisaf-ı mihrü mehabbeti isale-i mizâb-ı hüsn-ü himmet ile mezâri-i âmâl-i canibeyne vasıl ve nihâl-i vifak-ü müstelzim-il-visakın esmar ve âsarı kema hüvelmemul

¹ Nâme-i Hümâyun defteri No. 9 s. 394.

hasıl olmak ahass-ı metalib-i tarafeyn idigi beyandan müstağni ve ber muktezay-ı vakt-ü hal tarafeynin emiyet ve asayişini mücib olacak veçhile bu defa akd-ı revabit-ı ittifak ile şerait-i hübb ü müvalât ve zevâbit-ı vedd-ü musafatın bir kat dahi karin-i istihkâm ve istikrar olması murat ve matlub-ı tarafeyn olduğu zâhir ve celi olmaktan nâşi hâlâ İngiltere ve İllan'da ve ana tâbi vilâyetlerin kıralı olan iftihar-ül-izam-il-îseviyye muhtar-ü küberâ-il-fihamil-mesihîyye muslih-ü mesâlih-i cemahir-it-taifet-in-nasraniyye sahib-ü ezyal-il-haşmet-i velvakar sahib-ü delâil-il-mecd-i vel'itibar Haşmetlû menziletlû hörmetylû Jorj-ı sâlis hatemallahü teâla avakıbhü bilhayr-ı ver-reşad ve ülhime ileyhi sebil-üs-savab-ı vessedad'ın bahrî asâkir kumandanı kıdvet-ül-ümera-il-millet-il-mesihîyye umdet-ü kübera-it-tâifet-il-îseviyye Goşlım Sidney İsmıt ve Der-îsaa-dette mukim murahhas orta-elçisi Yühan İspenser İsmıt hutimet avahıbhümâ bilhayr kıral-ı müşürünileyh tarafından terhis olunmuş olduklarından bir an evvel şerait-i ittifakın müzakeresine Kıyam olunmak lâzım geldiği zâhir ve senki mevlanây-ı müşarünileyhsin hanedan-ü muhalled-il-erkân-ı saltanat-ı seniyye ve dudmân-u rasın-il-bünyan-ı Devlet-i âliyyemin perverişyafte-i nidm-i celilesi olup sıgar-ı sinninden beru memur ve müstahdem olduğun serair-i umur-ı devlet-i aliyye ve hafayay-ı muham-ı saltanat-ı seniyyemde hüsn-i siret ve sıdk-ı tavıyyet ile mesbuk olan sadakat ve istikametın malûm-ı hüsvânem olarak hizmetin nezd-i ferd-i mülğkânemde makbul ve meşkûr ve emek ve sâ'yn pesendide ve mebrur idügi bedihi ve bâhir olmaktan nâşi devlet-i aliyye-i ebediyyül istimrarımın şan ve şükûhuna lâyıık ve sezâ ve namus-ı şevket me'nus-ı cihandaraneme cesban ve ahrâ olduğu veçh-i vecih üzre kıral-ı müşarünileyh tarafından mükâlemeye memur ve muayyen olan murahhas-ı mumâileyhima ile canibeynin tahsil-i emniyet ve asayiş ve tahaffuzu zımında esas-ı hasene üzre şurut-ı ittifâkın akdü tanzim ve tensik ve tetmimine cânib-i celilülmenakıb-ı şâhâ-nemden izn-i tam ve ruhsat-ı kâmile-i malâ kelâm ile memur kılınmışsındır.

İmdi senin hüsn-i akidet ve sadakatın mücerreb ve malûm, ve memur ve müstahdem olduğun umur-ı azîme ve hutûb-ı cesimede vücuhla izhâr-ı dirayet ve ibraz-ı lâzıme-i hamıyyete ikdam ve dikkatin meşhud ve meczum olduğuna binâen bu emr-i ehemde ruhsat-ı kâmile ve izn-i tamm-ı şâmîle ile mezun ve murahhas olduğun

vechile kıral-ı müşarünileghin Murahhasları mumaileyhima ile akd-i meclis idüp kaidei düvel üzere bil-müzakere şan-ı devlet-i aliyyeme lâyük ve merasim-i şâhâneme muvafık vech-i vechih ile akd-i ittifakın itmam ve ihtitâmına müteaallik vesair revabıt-ı muktaziyenin tesviye ve tanzimine ve senetleşilüp vaz-ı imzâ ve temhir olunmasına dair umurda devlet-i aliyye-i ebediyy-ül-kararımda ruhsat-ı tamme ile reisülküttabım olan iftihar-ü mihret-il-küttap cami-ül-fünun-ı velâdab zül-kadr-il-etem vel fahrül' eşem el-muhtas bi mezîd-i inayetil melik-il-vehhâb Ahmed Âtif dâme ulüvvühû ile maiyyet üzre ittifakan istihsan ve istisvab eylediğiniz mevad taraf-ı hümâyun-ı pâdişâhanemden dahi makbul ve müteber tutulacağı ve tayin olunacak müddette tasdiknamesi dahi itâ kılınacağı muhakkak ve mukarrer idüğü malûmun oldukça mevadd-ı ittifak ve şerait-i lâzimeyi suret-i mergubeye ifrag ve hüsn-i hitâme isal ile senetleşmeğe ve vaz'ı imzâ ve temhire taraf-ı Hümâyunumdan ruhsat-ı kâmileyi muhtevi ferman-ı âlişânım sadir olmuştur; buyurdum ki,

Vüsul buldukta veçh-i meşruh üzre şeref efzây-ı sudur olan ruhsatname-i hümâyun-ı mekremet makrunımın mefhum-ı münifi ile amel ve hareket eyleyesin, şöyle bilesin. alâmet-i şerife itimat kulasın. Tahriren fi evâil-i cemadelâhır sene selâse aşere ve meteyn ve elf. [1213 H 1798 M]

X. Vesika

Hatt-ı hümâyun sureti:

İttifak-ı Ârâ ile istihsan olunduğu üzre makbul-i hümâyunum olmağla bu veçhile elçi ile senetleri mübadele oluna

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي سير فلك الافلاك في محيط عجائب قدرته و ارسل الرياح لواقح مبشرات لاطهار امواج قلزم عظمته وسيد نظام الكائنات بياهر سبطوت الملوك من عباده اولى بأس شديد و ايدالاسلام برجال ما هم من اهله حين قاموا على ساق واحد و اتفاق سديد و الصلوة و السلام على خير خلقه محمد الذى الف قلوب المتنافرة بالقوله القدسيه القايره و شوى اكبا و المتمردين بنيران بوارق السيوف الباتره و على آله و اصحابه الذين قطعوا سرائر الفتن و التفات بمدافع الشجاعة و البساله و اغرقوا سفائن التمساد بتكباء الصرافه في مرج البحرين من الحماسة ما رعدت غيوم الغياهب بالصواعق و البرق و تلاطمت امواج النصر لقهقير الاعداء بالفرق

Bais-i tahrir-i kitab-i sıhhat nisab ve sebeb-i tenmik-i sahife-i hakikat intirap oldur ki ötedenberû devlet-i aliyye ile İngiltere devleti beyninde bilâ infisal baki ve ber karar olan hüsn-i vifaka mebni ve Fransalunun lâyenkati nakz-i ahd ile birer tarafa hücum tasaddilerinden nâşi gerek devlet-i aliyye ve gerek İngiltere devleti el'an muharebe üzre bulunduklarına müpteni teşdid-i revabit-ı muhabbet-i kadimeye tarafeynden râğbet-i tamme zuhura gelmeğin ve bu defa devlet-i aliyye ve İngiltere devletinin dostu ve müttefikî olan Rusya devleti arasında زمان-ı tamamiyet-ı memâlik-i tarafeyn ile asayışın istihsal ve iştimrârı ve düvel-i sairenin hıfz ve harâseti esası üzre akdolunan tedafüü ittifakta İngiltere devleti dahi davet olunacağı şart kılınmanın şevketlû, kudretlû mehâbetlû azametlâ velinimetimiz pâdişâh-ı âl-ı Osman ve şahinşâhı dâr â derban Sultan Selim Han-ı sâlis efendimiz hazretleri ve haşmetlû, meknetlû menziletlû İngiltere kralı Corciyos-ı sâlis cenabları kezalik emniyet ve refah-ı hal-i reâyay-ı canibeyni ve asâyış-i âmmey-i müstelzim olacak vesâilin tahsili icün beyn-ed-devleteyn akd-ı revâbit-ı ittifaka karar vermeleriyle bizki devlet-i aliyye-i ebediyy-üd-devam ve saltanat-ı seniyye-i mâdelet irtisamın imzamızda sutur-ı meratib-i celilesini hâiz ve bu hususa murahhasıyız kral-ı müşarünileyhin murahhasları olan rütbelâ asaletlû Order dinite tabir olunur tarik-i krali ve harbinin rütbe-i ulasında Kavalyesi ve donanma başbuğu ve şark denizlerinde İngiltere asâkir-i bahriyyesinin kumandanı Vilyam Sidney İsmit ve âsitane-i saadette murahhas ve elçisi Yuhan İspenser İsmit hutimet avakıbhü bilhayr ile akd-i mecalis-i mükâleme ve ruhsat-nâmelerimiz birbirimize irâe ile müzakere olunup zikr-i âti şurut üzre iki devletin ittifakını akdeylemişizdir.

XI. Vesika

Taraf-ı Hümayun-ı hazret-i cihandariden İngiltere kralına verile cek tasdikname-i hümayunun müsveddesidir.

**Mucebince taraf-ı şâhânemden tasdik olunmuştur.
Mahall-i tuğra ¹**

¹ Burada kırmızı kalemle fermana ait olmayan şu kayıt vardır: «Büyük Britanya ve İrlanda devleteyn-i müctemiateyn kralı Corciyos-ı sâlis» fîmabâd İngiltereye tahrir olunacak name-i hümayun bu veçhile yazılmak için işaret olundu.

Benki eşref-ül-büldan-ı vel-emakin ve es'ad-ül-emsar-ı vel-medayin kible-i cümle-i âlem ve mihrab-ı teveccühât-ı ümem olan Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere ve harem-i Mescid-i Aksa ve Kuds-i şerif-i mübârekin hâdim ve hâkimi ve Anadolu ve Rumeli ve Bahr-i sefid ve Siyah ve Hicaz ve İrakta vâki reşkendez-ı kulûb-ı salâtin-i cihan olan nice aktar ve eyâlât-ı vesianın ve kıla ve husun ve buka ve büldanın Halife-i âzam ve şehriyar-ı saadet disar-ı muazzamı es-sultan ibn-is-sultan vel-hakan ibn-il-hakan es-sultan Selim han ibn-is-sultan Mustafa Han ibn-is-sultan Ahmed Hanım, Taraf-ı Hümâyun-ı hilâfet makrunumuzdan iftihar-ü ümera-il-izam-il-ıseviyye, muhtar-u kübera-il-fiham-il-mesihyye, mushih-ü mesalih-i cemahir it-taifet-in-nasraniyye, sahib-ü ezyal-il-haşmet-i vel-vakar sahibü delâil-il-mecd-i vel it'ibar halâ İngiltere ve İrlanda ve s-koçya ve ana tâbi vilâyetlerin kıralı haşmetlü dostumuz Corciyos-ı sâlis hutimet avakibühu bilhayr verreşad ve ülhime ileyhi sebil-is-savab-ı vessedad. Tevki-i reft-i hümâyunumuz vâsıl olıcak malûm ola ki ötedenberü devlet-i âliyyem ile İngiltere devleti beyninde bilâ infisal bâki ve berkarar olan hüsn-i vifaka mebnî ve Fransalunun lâyenkati nakz-i ahd ile beru tarafa hücûma tasaddilerinden nâşi gerek devlet-i âliyyem ve gerek İngiltere devleti el'an muharebe üzerine mübtent teşdid-i revabit-ı muhabbet-i kadîmeye tarafeynden rağbet-i tâmmе zuhura geldiği ve bu defa devlet-i âliyyem ve İngiltere devletinin dostu ve müttefiki olan Rusya devleti arasında zıman-ı tamamıyyet-i memâlik-i tarafeyn ile âsayişin istihsal ve istimrarı ve düvel-i sairenin hıfz ve haraseti esası üzre akdolunan tedafüi ittifakda İngiltere devleti dahî davet olunacağı şart kılındığı hesabıyla kezâlik emniyet ve refah-ı hal-i reâyây-ı canibeyn ve asayiş-i âmmeyi müstelzim olacak vesailin tahsili için beyn-ed-devleteyn akd-i revabit-ı ittifaka karar virilmekten nâşi akd-i meclis-i mükâleme ve tanzîm-i mevadd-ı ittifakiyye Rumili kazas-kerliği pâyesi olan âlem-ül-ulema-il-mütebahhirin efdal-ül-fuzala-il-müteverriin, yenbu-ul-fazli vel-yakîn, keşşâf-ül-müşkilât-id-dinîyye, hallâl-ül-mü'dil-ât-il-yakîniyye miftah-ü künûz-il-hakayık, misbah-ü rûmuz-id-dakayik el-mahfuf bisunuf-i avatîf-il-melik-il-â'lâ Mevlâna mîr es-seyyid İbrahim İsmet edâm Allahü taalâ fazailehu ve bilfiil reis-ül-küttab olan iftihârü mihret-il-küttab camî'ül-fünun-ı velâdab zül-kadr-il-etemvel-fahr-ül-eşem elmuhtas bimezîd-i inayet-il-melik-il-vahhâb Ahmed Âtîf dâme ulûvvuhû ruhsat-ı kâmile ile ta'yin birle

yedlerine başka başka hutut-ı hümayun-ı pâdişâhânemle muanven ruhsanâme-i hümayunum îta olunup İngiltere devleti tarafından dahî kıdvet-ü ümera-il-millet-il-mesîhiyye umdet-ü kübera-it-taifet-il-seviyye اوردر دیتہ ordr dinite tabir olunur, tarik-i kiralî-i harbînin rütbe-i ulâsında kavalyeri ve donanma başbuğu ve şark denizlerinde İngiltere asakir-i bahriyesinin kumandanı Vilyam Sidney İsmit ve Âsitane-i saadetimizde murahası elçi Yuhan İspenser İsmit hutimet avakibuhüma bilhayr bâ ruhsatnâme, işbu ittifakın müzakere ve akdine tâyin kılınmış olmalarıyle tarafeyn murahasaları mahruse-i Kostantiniyyede bid-defeat bâd-el-mükâleme teradî-i canibeyn ile ittifak-ı mezkûrî zikri âti on üç madde üzerine akd ve rapt ve tanzim ve tesis idüb hicret-i nebeviyye alâ sahibihâ efdal-üt-tahiyyenin bin iki yüz on üç senesi Recebî şerffinin yirmi sekizinci günü şerefyâfte-i sudur olan hatt-ı hümayun-ı şevketmakrunumuz mucibince hatm ve imza ve mübadele eyledikleri muahede temessüklerinde mastur şerait-i merkumenin kabulünü hâvi bu defa İngiltere devletinin tasdik-ı tammesi vurud eylediği düstur-ı mükerrem müşir-i mufahham nizam-ül âlem müdir-ü umur-il-cumhûr bilfikir-i sâkıb mütemmim-ü meham-il-enâm bi-rey'-is-sâib, mümehhid-ü bünyân-id-devlet-i velikbâl müşeyyid-ü erkân-is-saadet-i veliclâl el-mahfuf bisunufi avâtif-il-melik-il-â'lâ halâ rikâb-ı hümayunum kaymakamı Ebubekir Paşa edâm Allahü taalâ iclâlehû tarafından dergâh-ı sipihristibâh-ı şâhânemize arz ve telhis olunmağla işbu mevadd-ı ittifak taraf-ı mülûkânemden dahi mukarrer ve müteber tutulub makbul-i hümayunumuz olmağın işbu maddelerdir ki aynîle zikr-ü beyân olunur¹.

XII Vesikâ

Bu defa Haşmetlû İngiltere Kralı tarafından Büyük Elçilik ile gelen Lord Elgin nâm elçinin yediyle savb ı şevketmeâb-i hilâfet-nisab-ı cihandarîye gelen itimatnâmenin tercümesidir.

Hatt-ı Hümayun:

Manzurum olmuştur; hıfzoluna.

Şevketlû, mehabetlû, kudretlû, azametlû Pâdişah-ı hilâfetpenah

¹ Bu muahedenin maddeleri *Cevdet tarihi* ile (c. 7. s. 307 Matbaa-i âmire tab'ı, *Mecmua-i muahedatta* neşredildiğinden yukarıda gayr-i mathû mukaddimesinin

Sultan Selim Han-ı sâlis hazretlerinin ki memalik-ü vesiat-il-mesalik-i Osmaniyyenin hüdavendigâr-ı kâmkâr ve şehriyar-u bahir-üş-şevket-i vel-iktidarısınız. Kıbel-i saltanat intisab-ı azamet nisab-ı hümâyunlarına bilûtfillâhi taalâ hâlen İngiltere ve Françe ve İrlanda kralı hâmf-i din-i İsevî Bronsvik ve Lüneburg eyaletlerinin Dükası haşmetlû Roma İmparatorlarının müntehab-ı ziareti ve umde-i nighedaran-ı hazain-i Çasarî ve gayriha Corciyos-ı sâlis muhiblerinden daavat-ı cemîle ve ömr-i âfiyet ve tahiyat-ı cezile-a ferv-ü saltanatları takdîmiyle dostâne inha olunur ki şevketlû, azametlû, mehabetlû pâdişah-ı âl-i Osman dostumuz hazretleri avn-i ilâhi ve meşiyet-ı cenab-ı lemyezelf tevfiği ile kadim-ül-eyyamdan beru tarafeynin eslâf-ı kiram ve ecdad-ı izamı beyinlerinde lâyenkati carî ve pâydar olan revabit-ı muvalât ve mehabbet ve bu defa devleteyn arasında in'ikad pezir olan miyane-i ittifak-ı pür safvetin bundan böyle ve cemi-i ahyânda tekid ve riayet ve tezyid ve resanet-i aksay-ı meram ve eazz-i âmal-i hulûs irtisamımız olmağla geçen büyük elçilik pâyesiyle Der-isaadetinizde ikamet iden elçimizin yerine kıyama liyâkati zahir olup kemâl-i sa'y ve dirayet ve tayb-i himmet ve sadakat-i cihetle beynimizde ebedül-âbâd rûsuh ve istihkâmı etemm-i murad-ı hulûs itibarımız olan musafat-ı kâmile ve dekayik-ı dîrinenin bundan böyle vikayet ve iştidadına ve ez kâdm tarafeyn ahâlisi arasında müteyemminen carî olan emr-i ticaretin hıfz ve tezyidine ve ezcümle düşman-ı tarafeynin mekasıd-ı faside-i hiyânetâmizinden canibeyn memalikini sıyanet ve temin hususuna vesile olmağa salih bir elçi tesyiri caygir-i zamir-i hulûs semfrimiz olduğuna binaen bundan akdemce karındaş-ı azizim Prusya kralı nezdinde fevkalâde ve bâ ruhset-ı kâmile orta elçilik rütbesiyle ikâmet eden ehl-i emanet ve manzur-ı nazar-ı rağbetimiz olan ricâlden müsteşar-ı devlet ve erkân-ı bülendmenziletimiz Tomas Elgin nâm atebe-i seniyyede fevkalâde ve murahhas elçilik rütbesiyle ikâmet eylemek üzere tarafımızdan elçi nasb ve ihtiyar olunup sadakat ve dirayet ve nasfet ve marifetle kemâl-i itimadımız derkâr olup umurdîde ve kârâzmûde bir zat-ı memduh-ıs-sıfat olduğu bedîdar olmağla bimennihi taalâ beynimizde muhkem ve üstüvar olan hukuk ve muhabbet-i kâmile ve uhud-ı me-

nakliyle iktifa olundu; yalnız Cevdet Paşa Şûra huzurunda okunup kabul edilen ahidnamein mukaddimesini muahedenin başına koymuştur. İngiliz kralına gönderilen tasdiknamenin mukaddimesi başkadır.

veddet-i kadîme muktezasınca mumaileyhi lûtfen ve râğbeten rütbe-i mersûmede kabul buyurmaları memûl ve mütevakki-i kalb-i safvetşûmulümümüz olduğuna binanen bâdezin taraf-ı dostânemizden her ne madde arz ve inhâ iderse savb-ı hümâyınlarında vusûk-i tâm ile muamele buyrulmak mültemes olup memalik-ü vesiat-il-mesâlik-i saltanat-ı celilenizde vaki züvvar ve tüccar ve ademlerimizin lâzıme-i asâyış ve sıyanet ve led-el-iktiza izale-i ârıza-i gadr ü hasaretleri istidasiyla vükelây-ı izâm ve erkân-ı devlet ebed devâmınıza niyaz ve müracaatı vaki' oldukça ve hususa aramızda ötedenberû pâyidar ve ber karar olan müvalat-ı samîmenin ve bu defa berpâ olan akd-i ittifakın bundan böyle tekid ve istikmali emrine vesile olarak huzur-ı adalet mevfur-ı husrevânenizde sair her güne umur ve mesalih arzına tekayyüdü lâzım geldikçe maruzat ve mültemesatına savb-ı hümâyınlarından teveccüh-i ayn müsaade buyrulmak ve devlet-i aliyyeniz ile mün'akid olan ahidnâme-i hümâyın-ı meymenet makrun şurutı lâzimesince memalik-i seniyyenizde ticaret ile mukîm olan tüccar ve tevabiimizin ilâhazihil'an hissemend oldukları emn ü âman ve sunuf-i muafiyet ve ihsanatın asla karin-i tezelzül ve hâlel olmasına rızay-ı hümâyınları buyrulmayup müceddeden ve müekkeden mer'î ve mukarrer tutulmasına irade-i kudretvâye-i şehriyârîleri derkâr buyrularak farazâ şurut-ı mersûmeye dair ârıza-i ibham ve usret âriz olmak hâletleri vâkıf olur ise evfak veçh üzre tefsir ve izah ve mucebince tenfiz ve incah hususunda emr-i hümâyın ve tenbih-i şevket makrunları şerefbahş-i sudûr buyrulup ref'i müşkile dikkat ettirilmekle her güne şikâyet ve tazallûm muhtemelâtı bertaraf kılınmak ve emr-i dad-ü sitad nef'-i ahali-i tarafeyn ve faide-i hazine-i memleketeyni müçtemi' olmağla berveçh-i meşruh memalik-i seniyyenizde mukîm tüccar ve müteallikatımızın teshil-i emr-i ticaret ve tezyid-i mâyei-i emn ve istirahatleri için savb-ı beynel-azeme-i husrevanelerinden yevmen feyevmen âsar-ı cedîde lûtf ve müsâade izharına rızay-ı şehinşahâneleri bîdiriğ buyrulmak mültemesat-ı dostânesyle işbu nâme-i hulûs allâme tahrir olunmuştur.

İnşaallahü taalâ led-eş-şeref-il-vüsul mes'ulât-ı salihânemiz malûm-ı hümâyınları oldukta savb-ı şehriyarîlerinden memul olan işbu teveccühât-ı cemfle mukabelesinde taraf-ı hulûs ittisafımızdan dahî bundan böyle saltanat-ı seniyyenizin teveffür-i esbab-ı sa'd ve übbehet ve tezeyyüd-i vesail-i hayr ve meymeneti hususuna

ve hâlâ cemi-i âdab-ı düvel ve kâffe-i edyan ve milel düşmanı olan aduvv-i nekbet cûy-i hiyanet arzûnun aleyhine derkâr olan himemi seniyye-i hümâyununuzun karine-i hüsn-i husul olmak emrine râcî her umur ve hususta kusur ve mûsamaha olunmayacağı ind-i hümâyunlarında müsellemler ve mütehakkak olmak mercûy-i dostanemizdir. Bâkî hemvâre taht'nişân-ı sıhhat ve saltanat ve ziyafezây-ı serîr-i devam ve istirahat olalar. Cây-i karar-ı haşmet medarımız olan San Cems (Sencems) sarayından tarih-i Mesihîyyenin bin yedi yüz doksan dokuz ve ahd-i cülûsumuzun otuz dokuzuncu senesi şehr-i ağustosunun yirminci günü tahrir olunmuştur¹.

Mür
Grenvil²

Halis-ül-Fuat
Corciyos
Kıral

XIII. Vesika

Atabe-i alfiyye-i mülûkâneye takdim olunmak için Haşmetli İngiltere Kıralı tarafından cevabı havî tevarûdiden mektubun tercümesidir³.

Bâdelelkab-ı muhlisane inha olunur ki, Şehr-i Teşrin-i sanînin yirmi üçüncü günü tarihle (yani 1801 senesi Kasım) tahrir buyrulan nâme-i hümâyunları Londrada mukim maslahatgüzar kulları yediyle vasıl ve mealinden mahzuziyet-i derûn hasıl olmağla taraf-ı muhlisanemizden bilâ resim ve tekellûf şu veçhile dostane tahrir-i cevaba ibtidar olunur ki cenab-ı şevketmeableriyle bu muhlisleri beyninde teyemmünen câri olan müvalat ve ittifakın teyid ve tezayüdünde derkâr olan kemal-i rağbet ve hulûs-i niyetimizden kat-ı nazar herhalde umur-ı saltanat-ı seniyyelerinin yusr ve hayır üzere husuli emrinde iltizam-ı vefa irtisamımız müteayyen ve mütehakkak olduğu ecilden bundan evvelce ittifak-ı asâkir-i canibeyn berekâtiyle husule gelen fütuhâtın semeresi olarak arazi-i Mısriyyenin bağıteten istilâ edenlerden istihlâsı ne rütbe bâdi-i mahzûziyet olduğu ganiyyün anilbeyan ve tarafeynin kuvvet ve askerine vesile-i tezayüd-i

¹ Dolap 2, sandık 40, Hatt-ı Hümâyun numarası 51.

² Lord Grenville o tarihte Hariciye Nazırıdır.

³ Bu satırın üstünde (Nâme-i mahsusaya cevap olmakla aslı Âmedi Efendi tarafında mukayyedir) kaydı vardır.

şân ve iftihar olmuş işbu hatıtab-ı cesîmin bu def'a icray-i resm-i tehniyesine ezcân-ü dil mübaderet olunub memleket-i mezkûre fîmabâd tasallut-ı âdadan memun ve kemal-i selm ve meymenete makrun olarak sâye-i saltanat-ı seniyyede mahfuz kalmak ed'iyet-i hâlisânesi merfu-ı barigâh-ı Cenab-ı Rabb-i müstean kılındı. Kaldı ki diyar-ı mezkûrda ber minval-i muharrer zuhura gelen bu makule âsar-ı celile-i hayriyyeye müteakib ârız olan bazı ahval bu defa malûmumuz olup nâme-i hümâyunları dahi bu maddeden ibaret olmağla mahzuziyet-i tâmme-i sabıkamız rehin-i tagayyür olduğu ve halet-i markume takribile derun-i muhlisîde mâye-i ıstırab tekevvününe mebnî Der-i aliyyede ikamet üzere olan elçimiz dâîlerine bilâ avk ve tehîr mufassal tâlimat tesyîr olunub işbu nâme-i hulûs allâmemiz vusûlünden mukaddem mumaileyh elçimiz dâîleri tenbihimize imtisalen vûkelây-ı devlet-i aliyyelerine buna dair mütaleat-ı dostane ve halisânemiz ne veçh üzere olduğunu iş'ar itmiş olduğu melhuz-ı hâlisânemiz olmağla bu def'a tekrarı ind-i hümâyunlarında abes addolunmak iktiza eylediği ve taraf-ı vazihüşşeref-i hümâyunlarından bir gûna işaret ve inha henüz zuhur etmezden evvel alâ veçhilmüsaraa rey ve mülâhazamızı ifadede ihtimamımızdan bir kat dahî kemal-i hulûs ve safvetimiz istidlâl olunmak memul idüğü zâhir ise dahî diyar-ı Mısra dair keyfiyet-i merâm ve maksadımıza dair zümre-i bedhâhân ilkasiyle hilâf-ı vâkî ve menafi-i dostî vesavis ve zunûne zehapları ihtimalinden ihtirazen bundan akdem elçimiz mârifetiyle vâkî olan ifadatımız işbu nâme-i dostânemiz ile tekid ve tasdik ve iklim-i Mısırın umur-ı dahiliyyesine müdahale niyeti aslâ hatırgüzar-ı muhlisânemizden olmadığı alettekrar beyan ile bu bapta ifade-i sabıkamız teyid ve tevsik olunur ; şöyle ki taraf-ı muhlisîden vâkî olmuş taahhüdatın incazı haletinden maada herhalde iklim-i mezkûru tamamen ve mutlaka zîr-i tasarruf ve irade-i seniyyelerinde terk itmek meramında olduğumuz kaydı iştibahtan muarrâ olub hâlâ meramımız bu minval üzere olduğu ve memâlik-i mahrusalarımızın bir kıt'a-i zi kıymet-i olan ülkây-ı mezbur mamur ve müteyemmen olarak saye-i saltanat-ı bahirüşşevket ve zîr-i tasarruf ve hükâmet-i müstelzim-üs-saadetlerinde zaman-ı medid bâkî ve berkarar olmak ehass-ı memulât-ı hâlisânemiz idüğü derkârdır ; heman cânib-i husrevanelerinde hulus ve safvetimiz tegayyürden masun ve devam ve istikrara makrun olub bekay-ı ferr-ü übbühet-i

devlet-i aliyyeleri daavatına iştigalimiz nezd-i hümâyunlarında meczum ve müteyakkın olmak mültemes ve mütevekk-ı hâlisane-mizdir. Fı 15 Şubat, Sene, 1802 ¹.

Halis ül fuad
Jorj Kırıl

Derkayd, tarih fı 4 ; (Zilhicce), Sene 216.

XIV. Vesika

Hatt-ı Hümâyun :

İrsâl oluna

Pâdişahım

Şevketlû, Kerametlû, Mehabetlû, Kudretlû Velinimetim Efendim, Malûm-ı hümâyunları buyrulduğu üzere taraf-ı saltanat-ı seniyyelerinden İngiltereye gitmek üzere tertip olunan hedâyâdan tekmil olanları İngiltere elçisi Lord Elgin'nin hîn-i avetinde elçi-i mersume teslimen irsal ve İngiltere Kralının kendüye ve veliahdına gönderilmek üzere muahharen tekmil olan bir kabza murassa seyf ile bir kıta mücevher meç dahi bir kıta İngiltere firkateyni ile yine verasından elçi-i mersum tarafına irsal olunmuşdu. Kral-ı müşarünileyhin küçük oğlu için yaptırılan bir kıta mücevher seyf ile Başvekil ve baş generale gidecek murassa nişan ve şeritler dahi bu defa tekmil ittirilmiş olduğundan elçi-i mersumun bunları irsal için Der-isaâdette tevkif etmiş olduğu âdemine hedâyây-ı merkume teslim ve mahallerine yegân yegân İta ile cevabını bu tarafa irsal eylemesi için elçi-i mersume bu defa tarafı çakırıden mahsus mektup tahrir olunacağı mâlûm-ı mülûkâneleri buyruldukta emr ü فرمان şevketlû, keramet-û, mehabetlû, kudretlû, velinimetim efendim Pâdişahım Hazretlerinindir ¹.

XV. Vesika

Lord Elgin'in yerine gelen ve Türk - İngiliz dostluğunu takviye ve temadi ettirmek isteyen Drummond'un 1803 Şubat 9 (1217 Şevval) tarihli itimatnâmesinde de bundan bahsedilmektedir. Bu hususa dair Kralın nâmesini aynen yazıyorum :

¹ Name-i Hümâyun defteri 9, s. 424.

Biz ki bilüfillâhi taalâ Büyük Bretanya ve İrlanda devleteyni müctemiateyn kralı ve hâmi-i din-i İsevî ve Bronsvik ve Lüksemburg Dükası ve Emperyüs devletinin nazır-ı hazâini ve Prenc (prens) ve Herseki Üçüncü Corciyosuz. Şevketlü kudretlü, Pâdişah-ı Âl-i Osman Sultan Selim Han Hazretlerine temadi-i sıhhat ve âfiyet-i mülûkâne ve füzûni-i şevket ve ikbal-i pâdişahâneleri ed'iyeyi hayriyyesi takdiminden sonra münye-i (منیه) muhlisânemizdir ki tarafeyn eslâfı beyinde kadim-ül-eyyamdan berü derkâr olan hübb ü meveddetin bilâ fasıla vikayesine ve betahsis bundan akdemce beyneddevleteyn istikrar bulun revabıt-ı ittifakın esbab-ı tekd ve teşdidi istihsaline hahiş ve rağbetimiz berkemal olduğuna binâen sabık elçimize halifeten bilvücuhi liyakat ve salâhiyeti maruf ve beynenâda müşeyyidül erkân olup bimennihî taalâ bundan böyle dahi ilâ mâşaallah temadi ve vikayesine hahişger olduğumuz esas meveddet-i kâmile ve hüsn-i imtizaç ve muvafakat-ı camilenin kat ender kat tekd ve tesisi ile sinîn-i kestreden berü memalik-i tarafeynin reyâsı beyinde carî olan emr-i ticaretin terviç ve vikayesi zımında iktiza eden hüner ve dirâyet ile mevsuf diğeri bir elçinin tayini karargır-i hâlisânemiz olmağla bundan akdemce dâder-i eazzimiz Sicilyeteyn kiralı nezdinde fevkalâde orta elçimiz olan sadık ve müteberimiz Vilyam Drummon nâm dâi-i şevkethâhları bu defa der-i aliyyelerinde fevkalâde murahhas ve büyük elçimiz olmak üzere intihap olunup elçi-i mumaiyleh sıdk ve liyâkai ve vukuf ve rüyeti mücerrep bir dâ-i devlethâhları olduğu vareste-i kayd ve işkâl ve hakkına emniyet ve itimadımız berkemâl olmaktan nâşi zikrolunan memuriyetinde taraf-ı Pâdişâhanelerinden dahi hüsn-i teveccüh ve müsaade ile kabulü ve her halde tarafımızdan olmak üzere biliktiza arz ve takdim eyliyeceği bilcümle mevad ve hususatın husulü velhasıl gerek reâyamız haklarında bazen taarruzat ve mevani' zuhur ittikçe de'f-i taarruz ve ihkak-ı hak misillü mevad ve hususta dair betahsis beynenâda rışegir-i istikrar olan hübb ü vifak ve hüsn-i itilâf ve ittifakın teklid ve teşyidini müstelzim esbap ve tertibata mütedair niyaz ve mes'ulü herbalde karin-i müsafafa-i şehinşâhâneleri olacağı beynimizde müstakar kemal-i hübb ü meveddete nazaran memul-i hayırhânânemiz olduğu beyandan gayrı devleti aliyyeleriyle derkâr olan muahedat-ı lâzimesince memâlik-i mahrusalarında icrây-ı emr-i ticaret iden İngiltere tüccarının vesair reâya ve tebamızın dahi

şimdiye kadar kâmiyap oldukları istihkak ve müsaadat ve imtiyazatın kemâ fis-sabık vikayesine ve muahedat-ı mezkûrenin icrası iktiza ittikçe mefhum ve muktezasında şek ve şüpe ve mahall-i şikâye (şikâyet) kalmamak ve her türlü usret ve suûbet bertaraf olmak için led-el-hace etrafiyle izah ve tefsirfyle bitemamihâ tediyesine ve bundan maada memalik-i tarafeyne menfaat ve faidesi aşikâr olan emr-i ticaretin dahi ziyade terviç ve tevâlisine medar olcak esbap ve vesail-i mukteziyye ne ise vakit bevakit ezser-i nev istihsal ve tesviyesine müsaade-i şâhâneleri hassaten mültemes-i halisanemiz olduğu ve işbu dostluğun âsarı mukabelesinde saltanat-ı seniyyelerinin izdiyad-ı hüsn-i hal ve ikbalini müstevcib esbap ve vesail ne ise beherhal tahsil ve istikmâlinde taraf-ı hayırhâhâ-nemizden dahi ser-i mü tecviz-i kusur olunmıyaçağı beyaniyle işbu nâme-i dostanemiz tahrir olunmuştur. Bâki sıhhat ve âfiyet-i mülûkâne verrvü şevket-i pâdişâhâneleri berdevam ola.

İşbu bin sekiz yüz üç sene-i İseviyyesi şehr-i şubatının dokuzuncu günü ve Kirailiğimizin kırk üç senesi Sen Jan (Sen Cems) ta'bir olunur sarayımızda tahrir olunmuştur¹.

Haksbori

Elmuhlis
Corciyos-ı Sâlis

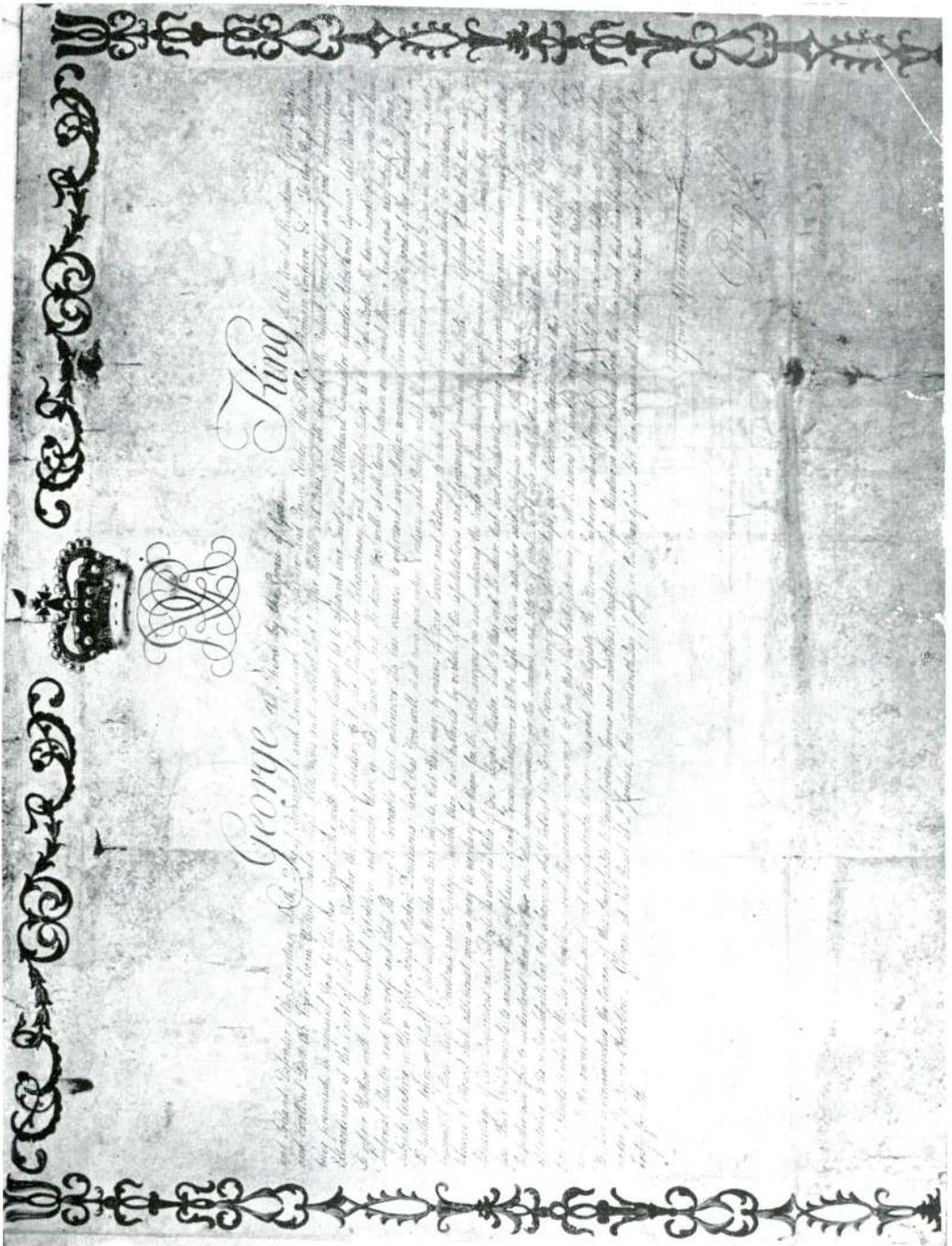
Hatt-ı Hümâyun:

Malûm olmuştur

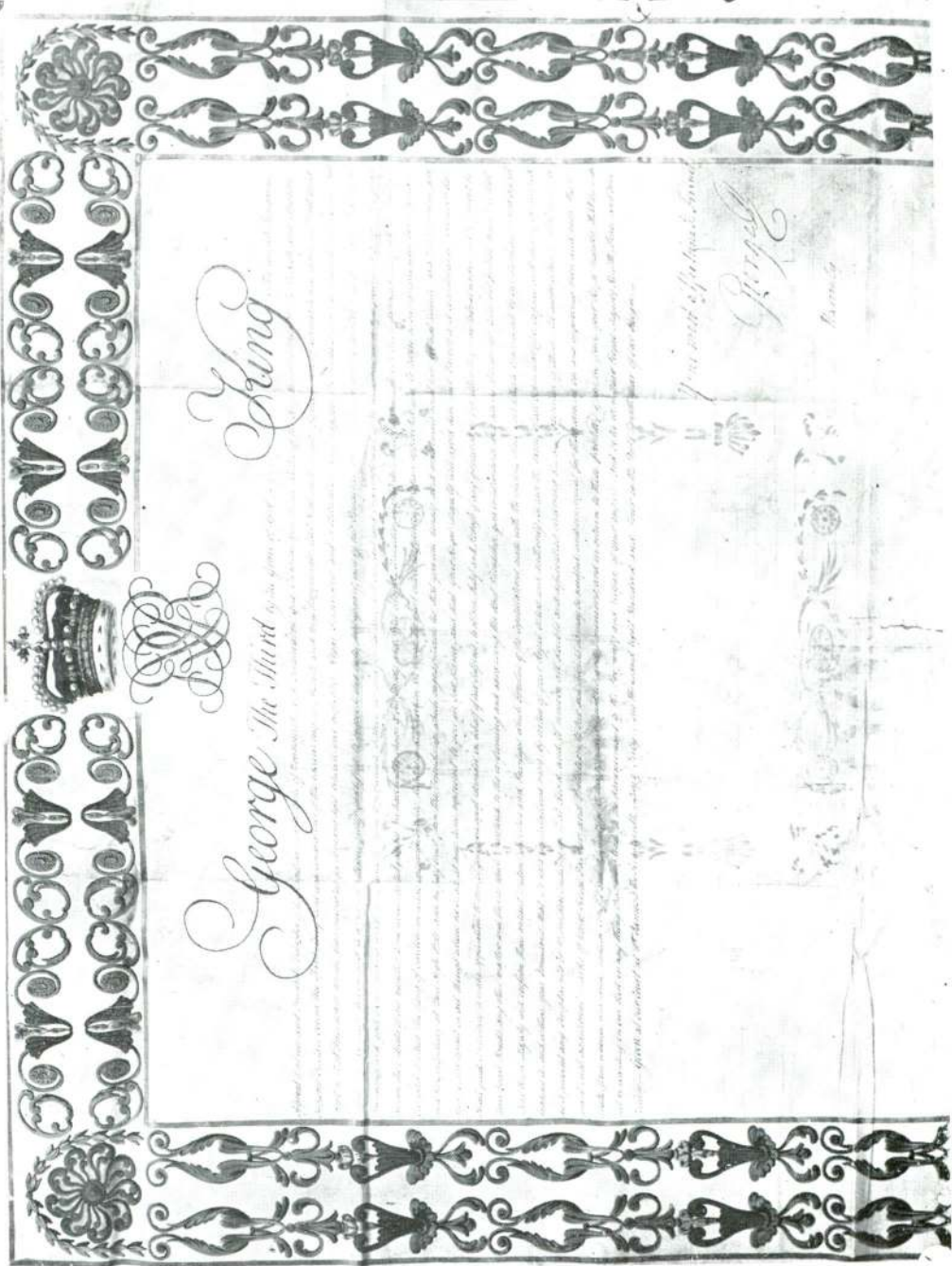
Padişahım

Şevketlû, Kerametlû, Mehabetlû, Kudretlû, Velinimetim Efendim Der-isaâdette mukim İngiltere büyük elçisi Drummond'ın asıl memuriyeti devlet-i aliyyelerinin ittifak-ı müselleste sebat ve metanetini tekid ve İngiltere devletiyle rabita-i muhalasatı teyid garazına mebnî olmağın ol memuriyetini îfa etmiş ve avdetçün bu defa sirkâtibi muavedetiyle devleti tarafından ruhsat gelmiş olmaktan nâşi avdetidi istizan itmiş olduğu geçen gün rikab-i müstetâb-ı şâhanelerine tafsilen iş'ar ve olbapta elçili mersum takrir dahi takdim idecek olmağla vürudunda maruz-ı huzur-ı âlileri kılınacağı terkim ve tizkâr kılınmıştı. Bu defa elçi-i mersum takrir-ı mezkûrî Bab-ı âliye irsal itmekle atebe-i aliyyelerine ref' ve takdim kılındı. Kaldı ki devleti tarafından bu elçi-i mersuma gelen tahriratta maslahat-ı saltanat-ı seniyyeye enfa' olacak bazı husus ve mukad-

¹ Dolap 2, sandık 40, Hatt-ı hümayun numarası 49.

Res. 2 — İngiltere kralı III. George'un Sadr-ı azam Yusuf Ziya Paşa'ya yazdığı 1804 tarihli mektup.

Res. 3 — İngiltere kralı III. George'un III. Selim'e yazdığı 1804 tarihli mektup.

June 16th 1803. Malta
 Sir
 I cannot allow a dispatch to go to His Excellency Mr. Drummond without doing myself the pleasure of writing to your Highness to inform you that I am appointed Commandant in Chief of the Fleet of My Royal Master in the Mediterranean, and I have also the pleasure to communicate to your Highness that - one part of my instructions is to afford every assistance in my power to the Sultan. Both should that restless ambition which before gave such trouble to it, again attempt to molest the Ottoman Empire, your Highness I have to entreat
 The Grand Vizier / your

Your Highness to lay me at the feet of His Imperial Majesty and to assure him with what zeal I shall fly to obey His Comands should such an event happen for I never can forget His Majesty's goodness to me, and I assure your Highness that I am with the best wishes your most obliged and Faithful Servant
 Nelson Bironitz

Res. 4 — Amiral Nelson'un 16 Haziran 1803'de Malta'dan kendi elyazısı ile Sadr-ı âzam'a yazdığı İngilizce mektup.

اوران قوناق ونگوندي ساقا ائتمه باره اولور
 و نيز ساقا ائتمه باره اولور
 و نيز ساقا ائتمه باره اولور

Monsieur.

Je ne saurois envoyer une dépêche
 à Son Excellence Monseigneur, sans profiter de cette
 occasion pour avoir l'honneur d'écrire à V. H. et de
 le remercier, que le vent d'être nommé commandant
 en chef de la flotte du Roi, non moins dans les Indes
 orientales. Je dois à même une fois part à V. H. et
 que je suis chargé de contribuer tout en moi-même à
 la tranquillité de la sublime Porte, et de l'Amérique.

L'avisant que vous aviez bien voulu le dire de l'Empereur
 et que

Je suis
 de votre Altesse
 le très humble
 et très fidèle Secrétaire
 Nelson & Bronte

à Son Altesse
 Le Grand Vizir.

Daignez, Monsieur

Res. 5 — Amiral Nelson'un Sadr-ı âzama yazdığı diğer bir mektubun
 fransızca tercümesi.

(Nelson imzasını Bronte Dükü diye atmıştır; çünkü Sicilyateyn kralı
 IV. Ferdinand 1799'da Nelson'a Bronte Dukası unvanını vermişti).

S
 Le Caire 18 Janvier 1802
 Monsieur
 J'ai vu l'honneur de
 recevoir la lettre de votre Excellence du
 24 du courant, et j'en suis très
 sensible, et je vous prie de m'en
 adresser encore un exemplaire pour
 que je puisse en faire part à
 l'Empereur. —
 Je suis très sensible au
 plaisir que vous me faites
 de m'adresser ces lettres, et
 j'ai l'honneur de vous en
 adresser un exemplaire
 par le prochain courrier.
 Je suis, Monsieur, avec
 toute la haute estime
 et la haute reconnaissance
 que je vous suis obligé
 d'être, votre très humble
 et très fidèle serviteur
 et très obéissant
 subordonné
 J. B. Bouché

Après différents en quelques semaines
 Sa main s'est levée sur
 l'un dans le royaume de France, tandis
 que moi de mon côté à cette demande
 on a tenu compte que l'on s'occupait
 de lui en faire part à l'Empereur, sans
 que l'on ait jamais eu l'occasion de
 le voir, mon intention d'arriver en
 France, et de voir l'Empereur, et de
 lui faire part de tout ce que
 j'ai pu apprendre dans mon voyage
 en France, et de lui faire part de
 tout ce que j'ai pu apprendre dans
 mon voyage en France, et de lui
 faire part de tout ce que j'ai pu
 apprendre dans mon voyage en France.
 Monsieur
 Le Caire 18 Janvier 1802
 Monsieur
 J'ai l'honneur de vous adresser
 par le prochain courrier un
 exemplaire de la lettre de votre
 Excellence du 24 du courant, et
 j'ai l'honneur de vous en adresser
 un exemplaire par le prochain
 courrier.
 Je suis, Monsieur, avec toute
 la haute estime et la haute
 reconnaissance que je vous suis
 obligé d'être, votre très humble
 et très fidèle serviteur et très
 obéissant subordonné
 J. B. Bouché

Res. 6 — Mısır'daki İngiliz ordusu başkomutanı Cavan tarafından 2 Ocak 1802'de Kahire'de bulunan Reis Efen'di'ye yazılan Fransızca mektup.

Res. 7 — Âmedi Galib Efendi'nin murahhaslıkla Fransa'ya gönderilmesi hakkında telhis ve hatt-ı hümayun.

dem gönderilen mektubun evvibesine dair hayırhâhâne ve dostâne bazı ifadat münderiç ve mezkûr olmağla anların bilmüşafehe müzakeresi için Bebek kasrında mükâleme akdini elçi-i mersûm iltimas eylediğinden maâda sefâretle diyâr-ı saltanata vürudundanberû mazhar olduğum telettufat-ı seniyye-i şâhâne ve hüsn-i teveccüh-i mülûkânenin ifay-ı vâcibe-i şükür ve senası haric-i havsala-i iktidarımıdır ve devlet-i aliyyenin İngiltere devleti hakkında derkâr olan hüsn-i niyet ve ihlası meczumum olmağla İngiltereye vürudumda kendimi devlet-i aliyye memuru addederek maslahat-ı saltanatı kemaliyle iltizam ve beyn-ed-devleteyn derkâr ve mütezâyid olan ittifak ve muhalesatı peyderpey tekîd ve tahkime sarf-ı ikdam ideceğim malûm-ı âlf buyrulmak ricasındayım ve müstağrak olduğum telettufat-ı seniyye-i mülûkâneye zamime olarak selefim hakkında erzan buyrulduğu misillü hîn-i avdetimde min gayrı resim atebe-i ulyây-ı husrevâneye rûmal olmak şerefine nâil olur isem ilâ ahirilömür vesile-i iftiharım olacak bir inayet addederim,, deyû tercümanı Pijani vesatetiyle elçi-ı mersum Reis Efendi kullarına inba ve kendunün Londraya avdetinden sonra yerine Der-isaâdette sefâretle ikamet itmek için bundan akdem bir buçuk iki sene mikdarı derbâr-ı Devlet-i Aliyyede İngiltere elçiliği iden Lisoti nam muteber ceneral tayin olunacağı devleti tarafından işrab olunmuş olmağın resmen ifadesine memuriyeti yoğise de dostâne ihbar eylediğini inha idüp malûm-ı âlileri buyrulduğu üzre hasbelvakti vel-maslaha İngilterelünün celb ve taltifi mukteziyat-ı hâliye-den ve selefi Lord Elgin hakkında erzan buyrulan müsaidat-ı seniyyenin bu defa elçi-i mersum hakkında kasr ve diriği kaziyeye-i telife münafi olacağı bedihiyattan olmağla elçi-i mersumun hâkipay-ı şâhânelerine bilâ resim rûmal olması rehîn-i müsaade-i aliyyeleri olur ise bundan sonra gün tahsisıyla keyfiyet huzur-ı âlilerine arz ve isti'zan olunacağı malûm-ı âlfleri buyruldukta emr-ü ferman şevketlû, kerametlû, mehabetlû, kudretlû, velinimetim efendim Pâdişahım Hazretlerindedir¹.

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hat 43.

XVI. Vesika

Hatt-ı Hü mâ yun :

**Takrir mucibince tanzim olunup mahalline
kayd ve takrir verile**

Şevketlü, kerametlü, ilh....

Bundan akdem Mısır seferinde bulunan İngiltere memurlarının vukua gelen hizmetlerini tahsin ve kendülerini taltif zımında taraf-ı eşref-i cihândartlarından memur-in-i mumaileyhimin rütbele-rine kıyasen samur kürkler ve mücevher şems ve hilâl nişanları ve tuğralı şeritler ita olunup salifüzzikr şems nişanı ve şerit ser-kerderlere ita kılınmağla işbu nişan ve şerit kavalyerlik rütbesinin alâmeti ve rütbe-i mezkûre Avrupa devletinin rütüb-i mütebe-resinden olmağla âhar devlet tarafından bir serkerdeye ita kılınan nişanı kendü memleketinde taklide ruhsat virmeyp ve rütbe-i mez-kûreyi müteber tutmamak Avrupa devletinin kaidelerinden gibi ise de İngiltere devletinin saltanat-ı seniyyelerine derkâr olan fart-ı hürmet ve itibarından nâşi nişan-ı mezkûrun kendü memleketlerin-de tâlikine ruhsat itasiyle işbu kavalyerlik rütbesi taraf-ı saltanat-ı seniyyelerinden her kimse ihsan olunmuş ise İngiltere devleti kabul ve itibar eylediği malûm-ı hü mâ yunlarıdır. Zikrolunan nişanların eshabı her ne kadar rütbe-i mezkûreye nâil olmuşlar ise de bir mahalde kaydı bulunmayup ve devletçe rasmen bir sened'e raptolunmak zabıtası dahi istihsal olunmamış olmağla işbu nişan-ların taraf-ı hü mâ yunlarından ita buyrulmuş olduğunu mübeyyin bir takrir ita ve İngiltere devletinde iktiza iden mahalle kayd ve devlet-i aliyyede dahi aklamdan birine septolunmak husuşu İngiltere Maslahatgüzarı tarafından dostâne ihtar olunmağın bu surette şu mikdar nefere savb-ı savabnümây-i şâhânedan kaval-yerlik rütbesi ita olunmuş olmağla devleteyn miyânında derkâr ve pâydar olan ittifak ve muhalesat ve tarafeynden yekdiğer hakkında mer'î olan riayet-i lâzimesi rütbe-i mezkûre İngiltere devleti indinde dahi aleddevam mer'î ve müteber tutulmak ve rütbe-i mezkûre kaç nefere ita buyrulmuş ise adedi mahdud olup vakten minelevkat kesb-i tegayyür itmemek ve işbu kavalyer-lerden biri hâlik (مالك) ve kavalyerliği mahlûl oldukta hamil olduğu nişanın âhâra itası yine irade-i devlet-i aliyyede olmak ve her kime ita olunur ise tekrar nişan yaptırılmayup hâlik-i merkumun

şerit ve nişanı terekesinden ahzile cedidine ita olundukta ol dahi rütbe-i mezkûreyi ihraz eylemek üzere Divân-ı Hümâyunları kalemine ve bu veçhile resmen takrir itası maslahatgüzar-ı mumaillehy ile müzakere olunmuş olmağla nişan virilen serkerde ve ceneralın puslası manzur-ı mülûkâneleri buyrulmak için merfu^c-ı atebe-i ülyây-ı tâcdarları kılındı. Taraf-ı devlet-i aliyyeden virilen rüteb-i mezkûreye devlet-i müşarünileyhânın bugüne itibarı, saltanat-ı syniyyelerine ve betahsis zât-ı şevketsimat-ı şehriyârihine İngiltere kralının kemal-i hulûs ve fart-ı hürmetinden nâsi idüğü ve düvel miyanında şan-ı saltanat-ı seniyyelerini müstelzim olocağı zahir olmağla izn-i sâmi²-i cihandarileri erzânî buyrulursa şurut-ı mezkûr ile bir kıt'a takrir kaleme alınıp devlet-i müşarünileyha tarafına ita ve divân-ı hümâyunları kalemine kaydettirileceği mâlûm-ı âlleri buyruldukta emr-ü ferman şevketlû kerâmetlû muhâbetlû kudretlû velinimetim efendim Pâdişahım Hazretlerindir.

Osmanlı hükümeti nişanları başlıca şu kumandan ve siyasi devlet adamlarına verilmiştir¹

Lord Nelson Amiral; Lord Kit Amiral; Bakerton Amiral; Sircan Varn, Amiral; Anşef Hacinson Ceneral; Bro Ceneral; Lord Kavan Ceneral; Başvekil (hâriciye nâzırı) Havves Buriy; *Amiyen* mükâlemesine memur Cornwallis murahhas; Dersââdette elçi-i esbak Lord Elgin; İstuvart Ceneral; İngiltere sabık büyük elçisi Drummond; Fraduk Ceneral; Lord Voley; Lord Grenville.

Bu nişanlar hakkında Osmanlı hükümetinin İngiltere hükümetine verdiği takrir sureti

İngiltere devleti tarafından memuren bundan akdem Mısır seferinde bulunan mazbu-tü-lesamî Anşef ve General ve Oficiyal (officiel) zâbitanın vukua gelen hizmetlerini tahsin ve kendülerini taltif zımnında taraf-ı eşref-i cihandariden dört derece olarak sikke-i hümâyun nişanları ita olunmuş olmağla içlerinden mücevher şems ve hilâl nişanları ve tuğralı şeritler ita olunanlara nazaran işbu nişan ve şeritler kavalierlik rütbesinin alâmeti ve rütbe-i mezkûre Avrupa devletinin rütüb-i muteberesinden olmağla âhar devlet tarafından bir sergerdeye ita kılınan nişanı kendü memleketinde tak-

¹ Name-i Hümâyun defteri, 10. s. 1.

lide ruhsat vermeyüp ve rütbe-i mezkûreyi müteber tutmamak Avrupa devletinin kaidelerinden gibi ise dahi İngiltere devletinin saltanat-ı seniyyeye derkûar olan fart-ı hürmet ve itibarından nâşi nişan-ı mezkûrun kendü memleketlerinde tâlikine ruhsat itasiyle işbu kavalyerlik (şövalyelik) taraf-ı saltanat-ı seniyyeden her kime ihsan olunmuş ise haşmetlû İngiltere kiralı cenâbları kabul ve itibar eylediği malûm ve zikrolunan nişanların eshabı her ne kadar rütbe-i mezkûreye nâil olmuşlar ise de devletçe resmen bir senede raptolunmak zabıtası dahi istihsal olunması lâzımeden idüğü bedihi ve meczum olmağla devleteyn miyanında derkâr olan ittifak ve muhalesat ve tarafeynden yekdiğer hakkında mer'î olan riayeti lâzimesince rütbe-i mezkûre İngiltere devleti indinde dahi aleddevam mer'î ve müteber tutulmak ve rütbe-i mezkûre kaç nefere ita olunmuş ise aded-i mahdud olup vakten minelevkat kesb-i tegayyür itmemek ve işbu kavalyerlerden biri hâlik ve kavalyerliği mahlûl oldukta hâmil olduğu nişanın âhara itası yine devlet-i müşarünileyha tarafından ledettensb irâde-i aliyye munzam olmak ve her kime ita olunur ise ol dahi rütbe-i mezkûreyi ihraz eylemek üzere Divân-ı Hümâyun kalemine kaydolunmağla İngiltere devletinde dahi iktiza iden mahalle sebt ve kayıt birle aleddevam mer'î ve müteber tutulması için resmen işbu tahrir ve imlâ ve devlet-i müşarünileyha tarafına ita olundu. 27 ra (Rebiulevvel sene 219¹).

XVII. Vesika

Huzur-ı faiz-ün-nur-i tâcdâr-ı gerdun iktidara Haşmetlû İngiltere Kiralının nâmesi tercümesidir

Biz ki bilûtfillâhi teâlâ Büyük Britanya ve İranda devleteyn-i müctemiateyn kiralı ve hâmi-i dîn-i İsevî ve Bronsvik ve Lüttenburg dükası ve İmperyüs devletinin nâzır-ı hazaini ve Prenç ve Herseki Üçüncü Corciyosuz.

Şevketlû Kudretlû Pâdişah-ı Âl-i Osman Sultan Selim Han Hazetlerine temadî-i sıhhat ve âfiyet-i mülûkâne ve füzûnî-i şevket ve ikbal-i pâdişâhaneleri ed'iyeyi hayriyesi takdiminden sonra münhay-ı muhlisânemizdir ki tarafeyn eslâfı beyninde kadîmüleyyamdandan berû derkâr olan hübb ü meveddetin bilâ

¹ Nâme-i Hümâyun defteri 10, Baş tarafta şifromenle sahife II. de.

fasıla vikayesine ve betahsis bundan akdemce beyneddevleteyn istikrar bulan revabıt-ı ittifakın esbâb-ı tekd ve teşyidi istihsale hâhiş ve rağbetimiz berkemal olduğuna binâen sabık elçimize halifeten, bilvücuha liyakat ve salahiyeti maruf ve beynenâde müşeyyidül-erkân olup bimennihi tealâ bundan böyle dahi ilâ mâşallah temadi ve vikayesine hâhişger olduğumuz esas suret-i kâmile ve hüsn-i imtizaç ve muvafakat-ı câmlenin kat ender kat tekd ve tesisi ile sinîn-i kesîreden berû memalik-i tarafeynin reyası beyinde cârî olan emr-i ticaretin terviç ve vikayesi zımında iktiza iden hüner ve dirayet ile mevsuf diğeri bir elçinin tayini karargîr-i halisanemiz olmağla bundan akdemce birader-i eazzimiz İsveç Kırâlı nezdinde fevkalâde orta elçimiz ve müsteşar-ı devletimiz olan sadık ve müteberimiz Şarl Harbutnot nam devlethâhları bu defa der-ialiyelerinde fevkalâde murahhas büyük elçimiz olmak üzere intihap olunup elçi-i mûmaileyh sıdk ve liyakati ve vukuf ve reviyeti mücerreb bir daf-i devlethâhları olduğu vâreste-i kayd-ı işkâl ve hakkında emniyet ve itimadımız berkemal olmaktan nâşi zikrolunan memuriyetinde taraf-ı şâhânelerinden dahi hüsn-i teveccüh ve müsaade ile kabulü ve herhalde tarafımızdan olmak üzere takdim ideceği mevad ve hususatın husuli, velhâsıl gerek reâyamız hakkında bazen taarruzat ve mevani zuhur ittikçe def'ı taarruz ve ihkak-ı hak misillû mevad ve hususata dair ve betahsis beynenâde rîşegfr-i istikrar olan hübb-i vifak ve hüsn-i itilâf ve ittifakın tekd ve teşyidini müstelzim esbab ve tertibat mütedair niyaz ve mes'uli herhalde karin-i müsaafe-i şehinşâhâneleri olacağı beynimizde müstakar olan kemal-i hüv ve meveddete nazaran memul-i hayırhâhânemiz olduğu beyanından gayri devlet-i aliyeleri ile derkâr olan muahedet lâzimesince memalik-i mahruselerinden icrây-ı emri ticaret iden İngiltere tüccarının vesair reâya ve tebaamızın dahi şimdiye kadar kâmyab oldukları istihkak ve imtiyazın kemafissabık vikayesine ve muahedet-ı mezkûrenin icrası iktiza ittikçe mefhum ve muktezasında şek ve şüphe ve mahall-i şikâye (şikâyet) kalmamak ve her türlü usret ve suûbet bertaraf olmak için ledelhace etrafiyle izah ve tefsiriyle bitemamihâ tediyesine ve bundan maadâ tarafeyne menfaat ve faidesi aşikâr olan emr-i ticaretin dahi ziyade terviç ve tevsiine medar olacak esbab ve vesail-i mukteziyye ne ise vakit bevakit ezser-i nev istihsal ve tesviyesine velhâsıl zümre-i mezkûrenin bilvücuha himâyesine mü-

saade-i şâhaneleri hassaten mültemes-i halisânemiz olduğu ve işbu dostluğun âsârı mukabelesinde saltanat-ı seniyyelerinin izdiyad ve hüsn-i hal ve istikmalinde taraf-ı hayırhâhânemizden dahi ser-i mû tecviz-i kusur olunmayacağı beyanıyla işbu nâme-i dostanemiz tahrir olunmuştur; bâki sıhhat ve âfiyet-i mülükâne ve ferv-ü şevket-i şehinsâhâneleri ola.

İşbu bin sekiz yüz dört sene-i İseviyyesi mâh-ı temmuzunun beşinci günü ve Kraliyetimizin kırk dördüncü senesi Sen Jan tabir olunur sarayımızda tahrir kılınmıştır deyu masturdur¹.

Harebi

Elmuhlis
Corciyos-ı
Sâlis

XVIII. Vesika

**Taraf-ı müteccemi'-üş-şeref-i Hazret-i Sadâretpenâhiye
Haşmetlû İngiltere Kralı tarafından tahrir olunan
nâmenin tercümesidir**

Biz ki bilûtfillâhi tealâ büyük Bretanya ve İrlanda devleteyn-i müçtemiateyn kralı ve hâmî-i dîn-i İsevi ve Emperyüs devletinin nâzir-ı hazaini ve Prenç (prens) ve Herseki Üçüncü Corciyosuz. Devletlû, Atûfetlû, âli himmetlû vezir-i mükerrrem (vezir-i âzam Yusuf Paşa) Hazretlerine hemvâre sıhhat ve âfiyet ve ikbal-i ebedimüddet ile berdevam olmaları ed'iyesi ve hüsn-i itilaf ve meveddet ve kemal-i itibar ve hususiyetimiz merasim-i meriyyesi takdîminden sonra işbu nâme-i kraliyetallâmemiz ile münhây-i mühibbanemizdir ki; bundan akdem Haşmetlû İsveç kralı dostumuz nezdinde sabıkan fevkalâde orta elçimiz olan sadık ve muteberimiz ve müsteşar-ı devletimiz Şarl Harbutnot nâm devlethâhları bu defa Der-i aliyyelerinde fevkalâde murahhas büyük elçimiz olmak üzere hemen bu taraftan hareket ve lâzım gelen gayret ve ikdam ile Âstane-i saadete azîmete memur olduğuna binâen her vakit huzur-ı hüsvâneye ve savb-ı âsafanelérine dahi مشولى mesûli ve herhalde bit-teveccüh vel-müsaade kabulü ile gerek hizmet ve maslahatımıza dair ve gerek memaliki mahrusada ticaret vesair reâyâ ve tebaamızın umur ve hususatına mütedair tarafımızdan olmak üzere hasbeliktiza

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hatt-ı hümayun n. 40, ve diğer sureti Nâme-i hümayun defteri 10, s. 19'dadır.

takdim-i maruzat ittikçe itimad-ı tâmm-ı âsafâneleri tecviz buyrularak bilvücu mesulâtına himmet ve müsaade-i düstûrleri bildiriğ ve ötedenberü beyneddevleteyn rişegtr-i istikrar olan revâbit-ı şûrut ve muahedatın iktizası üzre zikrolunan tüccar ve tebaamızın kâmyap oldukları istihkak ve muafiyat ve imtiyazattan başka kadimüleyyamdan berü tarafeyn memâlik ve reâyâsına faidesi derkâr olup hayır üzre câri olan emr-i ticaretin bundan böyle dahi ziyade terviç ve tevslini mutetebbî imtiyazat-ı muktaziyyeye mazhariyetlerine müsaafa-i seniyyeleri teshil buyrulmak iltimasından gayrı İzmir ve Halep ve mahall-i sairede bulunan tüccarımız üzerine her kimin tarafından olur ise olsun dâva zuhurunda mademki zümre-i tüccardan biri veyahut Der-i âliyyede elçimiz rüyet-i madde ve fasl-ı dava olunmak için vekâlet ve marifetini arz eyliye emr-i ticaret ve şîraze-i işgal ve maslahatlarını tehir ve tatilden sıyaneten mahall-i yerlerinden Astane-i saâdete ihzar ittirilmemelerine himmet-i âsafâneleri taallûku (درخواست) der hast-ı muhibbanemiz idüğünin fması ve İngiltere beylik sefinelerinden veyahut reâyâ ve tebâamıza müteallik teknelerden birine hotbehot rükup ve emval ve eşyasını vaz ve tahmil eden ehl-i islâmın nüfûs ve emvali tazmîni fimabâd hiç bir vakitte tarafımızdan lâzım gelmeyüp iltizam olunmamak üzre karardâdemiz olup hemen o makule bizim İngiliz sefinelerine kenduyi ve emvalini tefviz iden kimesne herkim olur ise olsun bâdezin deryâ hali olan vekay-i bahriye iktizasına bittevekkül rıza virüb bir türlü iddia kaydına düşmemek iktiza eylediğinin ilân ve inhası, velhasıl saltanat-ı seniyye ile İngiltere devleti beyninde matekaddemdenberü derkâr olan meveddet-i kadîme ve hüsn-i ünsiyet-i müstedîme lâzimesince ve betahsis beynenâda hayır üzre rişegtr-i istikrar olan ittifak ve revabitin iktizasıncâ mumaileyh elçimiz devlethâhları aleddevam teveccühât-ı seniyyeleriyle dostane mültefit ve kâmrân ve hakkında muamele-i bilmücamele tecvîzine müsaade ve müsaafe birle herhalde şâdan buyrulmak iltimasında olduğumuzun inbasiyle işbu nâme-i dostanemiz tahrir olunmuştur; baki hemişe kadirül-mutlakın vikaye-i samedaniyyesiyle mahfuz ve masun olalar. İşbu bin sekiz yüz dört sene-i işeviyyesi mâh-ı

temmuzunun beşinci günü ve kiralığımızın kırk dört senesi Sen Jan tâbir olunur sarayımızda tahrir olunmuştur deyû masturdur¹.

Elmuhlis
Corciyos-ı
Sâlis

XIX. Vesika

Kıral III. Corc'un nâmesinin cevabı

Taraf-ı Hümâyun-ı Hazret-i tâcîdârtye İngiltere Kıralı tarafından vürud iden elçinin getirdiği nâmeye cevabı havi ve elçi-i sabıkın avdetini muhtevî yazılacak nâme-i hümâyun müsveddesidir. Sene gurre-i b (receb) 1220.

Baş kısmı cenab-ı hakka Hamdü sena ve Hazret-i peygambere salavattan sonra.

Mahall-i Tuğra

Ben ki eşref-ül-büldan vel-emakin ve es'ad-ül-emsâr-ı vel-medâyin kible-i âmme-i âlem ve mihrab-ı teveccüh-i eşref-i ümem olan Mekte-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve Harem-i Mescid-i Akse ve Kuds-i şerif-i mübarekin hâdim ve hâkimi ve Anadolu ve Rumeli ve Bahr-i sefid ve Siyah ve Hicaz ve İrakta vâki reşkendâz-i kulub-i Salâtın-i cihân olan nice aktar ve eyalâtın ve kıla' ve حصون husun ve قلاع buka ve büldanın Halife-i âzam ve şehriyar-ı saadetdisar-ı muazzamı.

Es-sultan İbn-üs-sultan vel-hakan İbn-ül-hakan es-sultan-ül-gazi Selim Han İbn-üs-sultan-il-gazi Mustafa Han İbn-üs-sultan-il-gazi Ahmed Hanım.

Taraf-ı hümâyunumdan iftihar-ü ümerâ-il-izâm-il-iseviyye muhtar-u kübera-il-fihâm-il-mesihîyye muslih-i masalih-i cema-hir-üt-taifet-in-nasraniyye sahib-ü ezyal-il-haşmeti vel-vakar sahib-ü delâil-il-mecdü vel-itibar Büyük Bretanya ve İrlanda devleteyn-i müctemiateynin ve ana tâbi² nice vilâyetin pâdişahı haşmetlü, ulu rağbetlü kadim dost-ı ahab ve asdak ve vefâdârımız Corciyos-ı sâlis hutimet avakıbühu bilhayri verreşad ve ülhime ileyhi bissavab-ı vessedad. Tevkî-i refîi hümâyunumuz vâsil olıcak ma'lûmunuz ola ki mültecây-i havakîn-i âlem ve muktedây-i selâtın-i

¹ Dolap 2, Sandık 40, Hatt-ı hümâyun numarası 40.

fiham olan sūdde-i seniyye-i adalet rehîn ve atebe-i aliyye-i hilâfet karînimize vüfûr-i şadakat ve ihlâs ve kemal-i müsâlemet ve ihtisasınız muktezası üzre teyîd-i musafat ve teşyîd-i müvalât zımında Âstâne-i saadet aşiyânemizde Büyük elçilik rütbesiyle ikamet üzre olan kıdvetü ümerail-milletil-mesihîyye Elgin hutimet avakıbühu bilhayr tarafımıza avdet ve insirafa mezun olub yerine umur-ı mesalih-i sefâreti idare ve rüyete, İstraton hutimet avakıbühu bilhayr memur kıldığını müş'ir tarafınızdan irsal olunan nâme-i mehabbet rasimeniz vâsıl ve tercümeleri kaide-i saltanat-ı seniyye ve didene-i devlet-i aliyyemiz üzre ol esnada paye-i serir-i âlâmıza arz ve telhis ile mefhum-i meveddetmersumu karîni ilm-i âlem ârây-ı şâhânemiz olup elçi-i mumâileyhin derbâr-ı şevketkararımızda ikametine izin ve rûhsat-ı şehriyârânemiz erzan kılınmıştı. Elhaletühazihi mumâileyhin yerine derbar-ı mâdelet karar-ı husrevânemizde ikamet itmek üzre Büyük elçilik pâyesiyile tâyin ve tisyar olunan müsteşar-ı devletiniz kıdvetü ümera-il-milletilmesihîyye Carle Arbutnod hutimet avakıbühu bilhayr makarr-ı saltanat-ı seniyyemiz olan mahrusa-i Kostantiniyye sânihallahü teâlâ anilâfat velbeliyyeye gelüb sudûr-i izn ve rûhsat-ı şâhânemiz ile pişgâh-ı serîr-ı saadet masir-i mülûkânemizde مثل mesul ile şerefyâb-ı izn-i huzur-ı faizünnûr-i hüsvanemize ve teşrifat-ı mülûkanemize mazhar olduktan sonra getirüp teslim eylediği nâme-i sadakat allâmenizin aslı ve tercümesi kaide-i Osmanî ve didene-i müstedîme-i cihanbânî üzre dûstur-i ekrem, müş'ir-i eham, nizam-ül-âlem nâzım-ı menâzim-il-ümem, müdir-ü umur-il-cümhur bilfîkr-is-sâkib mütemmim-ü meham-il-enam birrey'-is-sâib mümehhid-ü bünyân-id-devleti vel-ikbal müşeyyid-ü erkân-is-saadeti vel'iclâl mükemmil-ü nâmus-is-saltanat-il-uzmâ, mürettib-ü merâtib-il-hilafet-il-kübrâ el-mahfûf bisunuf-i avatîf-il-melik-il-âla vezîr-i â'zam-ı âsafşiyem ve vekîl-i sadakat ilmim Hafız İsmail Paşa edâmallahü tealâ iclâlehu ve dâafe bitteyîd-i iktidarihi ve ikbalihî vesatetiyle pâye-i serir-i şevketmasîr-i mülûkânemize arz ve telhis, ve mefhum ve müeddây-ı safvet rûsâmu bilcümle muhat-ı ilm-i âlem ârây-ı Pâdişâhânemiz olub devlet-i aliyye-i daim-ül-kararımız ile ecdadınız beyninde sinin-i kesireden beru mürtebat ve müstahkem olan müvalât ve müsafatın ber mûcib-i ahdnâme-i hümayun kemayenbagî icrası hususuna ve emr-i ticaretin izdiyad ve menafiine ve tüccarın sıyânet ve himayetlerine dair

ve mâbeyinde paydar ve üstüvar olan dostluk ve musafât'ın istikrar ve istihkâmına reâyay-ı tarafeyn beyinde emn ve itmınan üzere ticaretin cereyanına müteallik elçiniz mumaileyhin tarafınızdan olarak arz ideceği hususat karîn-i îtimat ve müsaafe kılınması iltimas ve tarafınızdan dahî bilmukabele devlet-i aliyyemize nâfi ve dostluğuna şâyân olacak cemî²-i esbab ve vesailer teşebbüsten hâli olunmıyacağı vait ve taahhüt olduğu yâd ve tezkâr olunmağın iltimas ve istidânız üzere elçiniz mumaileyhin Âstâne-i saadetimizde ikametine ruhsat-ı Pâdişâhânemiz masruf ve bîdiriğ olup ve Âstâne-i saadetâşiyânemizde müddet-i medtdenberu meks üzere olan elçi-i sabıkınız ve mumediniz mumaileyh dahi merasim-i hizmet-i sefaretî müddet-i ikametinde kemal-i âdab ve ihlâs ile eda ve şerait-i sıtk vé müsafatı kemayenbagi riâyet ve icra ile rızây-ı tarafeyne muvafık veçhile ifây-ı hizmet-i memure iderek tekmil-i vezaif-i risalét birle tarafınıza mezun-ı avd ve ric'at olmağın ilâm-ı hal-i siyakında işbu nâme-i hümâyun-ı mülâtafet makrunumuz tastir ve elçi-i sabık mumaileyh ile tesyir olunmuştur. İnşâallahülmevlâ led-el-vürüd müddet-i medid ve ahd-i baidden beru miyânede câri ve derkâr olan şerait-i selm ve safvet ve küdürat ve tedenniden masun ve âsar-ı mihr-i muhabbet yevmen feyevmen mütezayid ve ve efun olmağla fîmâbâd dahi devlet-i aliyye-i ebedpeyvendimiz olan dostluk ve müsafat-ı kâmilenin şeraitin icrâya ihtimam ve taraf-ı devlet-i aliyyemizden maslahat güzarlık ile hâlâ ol tarafta ikamet üzere olan hacedgân-ı divân-ı muallâ erkânımızdan Mehmed Sıtkı zîde mecdühu'nun muktezây-ı memuriyeti üzere tarafımızdan îrad ve beyan eylediği ahvâl ve ifadesine vücuhla îtimat ve itibar olunarak beyneddevleteyn rüyet ve temşiyeti muktazî hususatın ber tıbk-ı memul tensik ve tanzimiyle merasim-i vedad ve levâzımı safvet ve hüsn-i ittihadı ifaya bezl-i cell-i himmet ve mâbeyinde murtabıt selm ve müvalât-ı kadîmey-i müekkid ve müşeyyid olup memalik-i mahrusamıza âmed, -üşüd iden tüccar ve züvvârınız bermücib-i şurût-ı ahidnâme-i hümâyun mahmi ve mer'î olmaları zâhir ve bedîhî ve ilâ maşâallahü tealâ semere-i secere-i müsafatın menâfi ve fevâidi tarafeyne râci olacağı vazih ve celî idüğü melhuzunuz ola vesselam alâmen-it-tebealhüdâ¹.

¹ Nâme-i Hümâyun defteri, No. 10.